

**Kuknuä änguä we-hunqä-täni,
Makä
iqu äqäkqe
Yätamäkqä kuknuä
hinuiqänjä iquvi**

Makä iqueqä kuknuä kinganänjä tii ätqi. Tä, Jisasi Kraisi, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenqä kuknuä änguä we-hunqä-tänjä, iquvi. Bukä tqueni, ne hinuä tiinjä äqunätqänju. Jisasi Iqu yoqä naqä, yänänäqñqä-tänjä-qu eä, wäunjuä äki-äkitanji Imäkqä-que. Iqu qokä-apäkä iu ämotquetä, dnjä quvqä iquau huätä ändowatätä, qokä-apäkiuqä quvqe, huätä äwivquatämäuminqänngani, Iqueqä yoqä naqetä, yänänäqñqetä, hinuä äqunätqänju. Iwä Iqu, Kiuäni, yoqä tiinjä änyuätñgqe. Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqunjqä. Ga iqu tii ätkqe. Iqu Iqueqä hänjä-pmeqe äwinyätä, ämaqä kuapänänjä iu mbqä imetñqä äpkqe. (10:45)

Makä iqu, Jisasi Iquenqä tiwiqä kuapänänji, Iqu wäunjuä imäkminqenqä itäqä-qe, tiwiqe, Jisasi iqu qokä-apäkiu ämotquaminqenqe, kuapänänji, miqä iminqe. Kinganänji Makä iqu tiwiqe, Jonä asnjä-qäyqä iqueqä wäunjuinqätä, Jisasi iqu asnjä ämakqeunqätä, Setänä iqu Ique yamwiqä äwikqeunqätä ikqe. Qänakñi ne hinuä tiinjä, äqunätqänju. Jisasi Iqu, ämaqe hanjä- iqä huitanjä-huitanjä metqätannguwinqe, qeqä

äwutätä, quŋi ämotquamiŋqe. Iqu wäunuä ipäqäkqängaŋi, wäunuängqä ämotquamiŋqä iqua, nätmataqä tqueqä, quatiŋqä änyä maŋŋqä emiŋuwä-qe, qeiqi-qeiqini, qu näqŋqä ämakuwi.

Qänakŋi ämaqe, Jisasi Iquenqä himä-wiunqä ipu, Iqueni haŋä-iqä kuapänäŋi äwimiŋuwi. Kukŋuä äŋguä we-hunqä-täŋi, Makä iqu äqäkqe, tiwiqä yäpaki, Jisasi iqu apäkonätä, aŋgi vaukqenqä ikqe.

*Jonä asŋä-qäyqä iquenqä**

¹ Kukŋuä äŋguä we-hunqä-täŋä tä, Goti Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iquenqä kukŋuä nyuäŋiyi. ² Itanŋaŋi Goti Iqueqä kukŋuä hiŋuä-tqä Asayä iqu, ätätä tuwanuä äqäkqä-panä ekqe. Iqu tii ätkqe.

“Qätä wipiyä. Ämaqä Nyaqä kukŋuä ämapqä hŋque, Si hiŋuiqä kimetŋqä ändowataqänä. Sinyqä hänaqä näwinyä imäuetŋqänänyä. ³ Ämaqä hŋqu aŋä avqŋqä näunda maŋä yänänäqŋqä tii ätätqäuä. ‘Naqä Iqueqä hänaqe, näwinyä imäkpiyä. Itanŋa hänaqe, äŋguä jänä imäuepu, ga Iqu iu pätnqänänyä!’”†

⁴ Iiŋä etaŋgi Jonä iqu aŋä avqŋqä iunda ätimäuä äpme, ämaqä asŋä äqiyätä, qokä-apäkä iuŋi, kukŋuä tii ätumiŋqe. “Goti Iqu äwqä haŋuä imäknätä, heyaqä suqä quvqe huätä maemäutŋqä iinqe, heqä kŋuä äkunmäknäpu,

* **1:** Matiu 3:1-12; Lukä 3:1-18; Jonä 1:19-28 † **1:3** Malakai 3:1; Asayä 40:3

hiqä suqä quvqe ävquatämäupu, asnjä mapiyä” ätuminqe. ⁵ Itanğanj ämaqä, qua Jutiyatanjä kuapänänjitä, ä anjä-himqä Jerusälemä pmeqetä, Jonä iqu kuknuä tqanqenqä äpäpu, qätä äwiminjuwi. Iwä qu quwqä suqä quvqenqä awä tqanguwänqa, Jonä iqu eqä Jotänänji, asnjä äwqäkqe. ⁶ Jonä iqueqä qäki, kametqä aa äyäuä, itanqa yaqueqä huiwi, aquvä ämuäsämäuminqe. Iqueqä ymisani, awikäta wiyä-mäknüä anitä ätetä, änminqe. ⁷ Itanğanj iqu kuknuä awä tii ätuminqe. “Ämaqä nyaqä tuwiu qänaki pätnqä Iqu, Naqä nyi ämanqutäuä yänänjä Iquvi. Nyi Iqutä asänänjä ma, oee. Ä nyi änguanänjunä ma, qua iqi äpäwitmä, Iqueä yukä ämuasmänqä guä ämäsänänqe, huätä ewamqe, änä maeqä enä. ⁸ Nyi asnji, qanyä eqetanä eqiyätnqe. Mä Iqu asnji, Goti Iqueqä Dnjä Änguitänä eqiyäniqueqä” ätuminqe.

Jonä iqu, Jisasi Iquenji asnjä äwqäkqenqä†

⁹ Qu iinjä itqätanquwänğanj, Jisasi Iqu anjä-himqä Nasäretqä, qua Galili iuta äpkqe. Iqu äpqanqa, Jonä iqu, Iquenji eqä Jotänänji, asnjä äwqäkqe. ¹⁰ Jisasi Iqu eqä mäunda ti iwunqa äpeyätäqänğanj, Iqu qäukuä qnqanjä hutänğanji äqunqqe. Qnqanjä äutänäqe, Dnjä Ängüä Iqu, Iquenyinqä ynjä-heeqä enqä-panjä pqanji äqunqqe. ¹¹ Inğanj kuknuä qäukuä haqä yätutanj, “Si Nqä Ymeqä naqä-qakuä Iqukiyqä. Nyi Sinyinqä aanjä kuapänä änyinätqänä” tqanji äwikqe.

† 1:8 Matiu 3:13-17; Lukä 3:21-22

Setänä iqu, Jisasi Ique yamwiqä äwimiñqenqä^S

¹² Inga qängaņi, Dņä Änguä Iqu, Jisasi Iqueni aņä avqñqä duñqä ätuma äukqe. ¹³ Jisasi Iqu nämņi, hiunji 40 äpmakqe. Iqu hiunji e pmetanğani, Setänä, Goti Iqueqä himäwiunqä iqu, Jisasi Iqu suqä quvqä imäkätñqä yamwiqä äwimiñqe. Yññä-tañä hiveqä-yaqueqä hiqiyqä iquatänä pmetanğı, enjätqä iqua äpäpu, yätamäqä äwikuwi.

Jisasi Iqu, Galiliunji wäunüä ipäqäkqenqä^{*}

¹⁴ Jonä iqu guä ae äpmetanğa, Jisasi Iqu qua Galili ätimäuqe, Goti Iqueä kukñuä we-hunqä-taññqä tii ätukqe. ¹⁵ “Goti Iqu kukñuä ätätä ekqe, tä qänğa qe ätimäuqiyä. Goti Iqunä miqe, qäqiqi äpqi. Heqä kñuä äkunmäknäpu suqä quvqenqä ävquatämäupu, kukñuä änguä we-hunqä-tañä täunqä quuvqä heqäpiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, hämapäkä piqä hñquau tääqä ätuätumakqenqä[†]

¹⁶⁻¹⁷ Jisasi Iqu, eqä-huänä Galili maņä iu ikitä, ämaqä hämapäkä-piqä Saimonä, ä Endru gueqi äwindäukqe. Inğueqi hämapäkä qaetä hämapäkä pitqätanğinyä äqunäqe, Iqu inğueqini, “Nytä anä äwätanä, ga Nyi qeņi, ämaqä-piqenqä näqñqä äqesapätmä, itanğa ämäqesquamqänä” ätukqe. ¹⁸ I tquanğanä, iquaqu, hämapäkä qae iqi esinyä, Jisasi Ique qänaki äwivändkiyi.

^S **1:11** Matiu 4:1-11; Lukä 4:1-13 ^{*} **1:13** Matiu 4:12-17; Lukä 4:14-15 [†] **1:15** Matiu 4:18-22

19 Itanğa Jisasi Iqu hmbu ti äwäqe, Sepri iqueqä hiknä Jemisi, Jonä gueqi, imätquauqä yimba iu äpmanyä, hämapäkä-piqä qae guä ktäpitqätanğinyä äwimakqe. 20 Iqu ingueqini iqi äwimetä, tääqä tquanğa, iquaqu kaniquesä, itanğa ämaqä mbqänqä wäunüä anä iminuwä iquautä, yimba iu ävämesinyä, Ique qänaki äwivändkiyi.

Ämaqä dnä quvqä-tänä hñquenyñqä†

21 Iqua anä-himqä Kapänamä yäpä ingisa ekuwi. Itanğa Jisasi Iqu, Sämbatqä hiunji hapä pmeqä inganı, Goti Iqueä kukñui, anä aquväqñqä iuta näqñqä äwikqe. 22 Iqueä kukñui, qokä-apäki qätä huitanänänä äwipiysi, kñuä kuapänä ämepu, “Iqu, ämaqä Goti Iqueqä kukñuä-suqenqä näqñqä iqua enqä-pa matqä danä, yoqä naqä-tänä-qu ätqiyä” ätñguwi. 23 Inğanı, ämaqä dnä quvqä-tänä anä aquväqñqä yänğisa äpmaminqä hñqu ämävauqe, awqä tii ätkqe. 24 “Jisasi Nasäretqätanä Iquki, Si squä nemäktñqäwä? Si ne qui nemäktñqä äpnätanä? Nyi Sinyqe näqñqä enänä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ämaqä Jänänänä Iqukiyqä” ätukqe.

25 I tquanğa, Jisasi Iqu, dnä quvqä iqu kukñuä hui matqä yätñqä, “Qäyä eänä!” ätuätä, “Ämaqä iquesanı, tängisa huätä timäuvä!” ätukqe. 26 I tquanğanı, dnä quvqä iqu, ämaqä iqueni vänyqä yänänäqñqä ämiqe, ‘zääqä’ ätäqe, ämaqä iquesanı huätä qe ätimäukqe.

† 1:20 Lukä 4:31-37

27 Iinjä timäuqanqenqä yäunä ipu, “Tä änäänqäwä? Ämaqä Tqu, squä-tänä-qutiyä? Iqu yänänäqenqä-tänä-qu eä, kukñui, änyä-hänä huitanä hui änatqiyä. Iinä ma, Iqu dnä quvqä-pqä duñi, ‘Huätä timäupiyä!’ tquanqqe, qu Ique qätä äwiyqäuwä” ätnquwi. 28 Itanji kukñuä Jisasi Iquenyqä, “Ii iqiyä” ätnäkiqanquwitani, qua Galili iunä-pqe, maqänänä qätä äwikuwi.

Jisasi Iqu, Pitä iqueqä känemisä, ämaqä kuapänä hñquautä, äñguä iwimäkkqenqäš

29 Qu anä aquvqenqä iuta ätimäwanji, Saimonä, Endru gueqiyqä anjunqä jänänä äukuwi. Itanga Jemisi, Jonä gueqi qutä anä äukiwi. 30 Qu Jisasi Iqueni, “Saimonä iqueqä apäkiyqä känai, tänä-yaqä, huiwä dnä tnänä wiyqanji äwinä” ätukuwi. 31 Iqu qätä ii äwiyäqe, iinyqä äpeyäqe, hipa a ämäwqätätä, pämä ävauqumuatkqe. Iqu ii iqanga, tänä-yaqe qäpu ekqe. Itanga ii qunji, ymisänä häkiyä äyäwqikqe.

32 Mäptqä ae äquvqanqani, ämaqä tänä-yaqä-tänä, nñ ämaqä dnä quvqä huitanä-huitanä tqäuqe, Jisasi Iquenyqä ätuma ätimäukuwi. 33 Inqanji ämaqä anä-himqä iutani, eeqäpnä anä ququawä iqi ätimäukuwi. 34 Inqanji, tänä-yaqä-tänä iquaunji, Iqu äñguä iwimäkätä, itanga dnä quvqä iquaunji, huätä ändowatkqe. Dnä quvqä iqua, Iquenyqä näqenqä epiyä dutani, qu Ique kukñuä hui mätquä danä ipnqenqe, Iqu iquaunji, “Qaimbiyä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, qua Galili iu ikäminqenqä**

³⁵ Ziñuä matqä, hea yqänä witanğanı, Jisasi Iqu ävamämä, ämaqä maeqä kiuänänjä imñqä äwäqe, Goti Iquenyqä tääqä ätmiñqe. ³⁶ Iqu e pmetanğa, Saimonä iqtä, iqueqä käyämaqä iquatäñi, Jisasi Iquenyqä qävqä ikäkuwi. ³⁷ Qu Ique äwimapiyi, “Ämaqä eeqänänji, Sinyñqä qävqä ikitqänäuä” ätukuwi.

³⁸ Qu ii tquanğuwänğanı, Jisasi Iqu, “Nyi wäunuä tä qeñqä äpqä-qae, anä-himqä huiunqä-pqä inä watunqueqä. Ga ämaqä anä iunä-pqe, Goti Iqueä kukñuä awä inä tumğanänjä” ätukqe. ³⁹ Iinä etanği, Iqu, qua Galili iu ikitä, quwqä anä aquväñqä iuta, Goti Iqueä kukñui awä ätuätä, dnä quvqeunji, huätä ändowatmiñqe.

Ämaqä wänyimänqä-tänjä iquenyñqät†

⁴⁰ Ämaqä wänyimänqä-tänjä hñqu, Jisasi Ique äwimeqe, qonjä äwoktäutä, “Iyää! Jisasi Iquki, yätamakqä nyisñqä kiñğanğutqe, nyi anğua nyimäktnqinyä!” ätukqe.

⁴¹ Jisasi Iqu, iquenyñqä huäqä kiinjä wunğanği, Iqu ämaqä iqueä huiwiu a ämitä, “Nyi, si yätamakqä kimqä iqe, si anğua esñqinyä” ätukqe. ⁴² Iqu i tquanğanä, ämaqä iqueqä wänyimänqä äsätä, anğua qe ekqe.

⁴³ Itanğa Jisasi Iqu, ämaqä iqueni maqänä ändowatätä, kukñuä yänänäñqä tii ätukqe.

⁴⁴ “Qätä nyi! Ämaqä-pqä hñquaunji, Nyi tä ikimäkqenqe, awä mätquä panä. Hiqäva-imäkqä iquenyñqänä äwätinä, tqä huiwi ique

† 1:39 Matiu 8:1-4; Lukä 5:12-15

ämotquetnä, ga si änguä ikimäkqangä eniŋqe, Mosisi iqu, ‘Ii imäkpiyä!’ ätätä† ekqä-pa, hiqäva qänyä. Iiŋä iqangnä dutaŋi, ämaqä eeqänäŋi sinyŋqe, ‘Iqueqä täŋä-yaqe qäpu egeqä’ kŋuä wiyätŋqänänyä.”⁴⁵ Iqu ii qäyä ätquaŋgi, ämaqä iqu äwäqe, ämaqä eeqänäŋä iu iqueqä-kiuä iwimäkkqenqä awä ätuäkämiŋqe. Iutaŋi Jisasi Iqu aŋä-himqeuŋi mikiqä, aŋä avqŋqä imä äpmamiŋqe. Ii qäyä etaŋgi, ämaqä iŋgi-iŋgisa ätimäupu, iqi äwimamiŋuwi.

2

*Ämaqä täŋä-yaqä ŋŋuä-täŋä iquenyŋqä**

¹ Hiunji hatŋä hmbu äpmeqe, Jisasi Iqu Kapänamäŋqä aŋgumä äukqe. Itaŋga ämaqe, “Jisasi Iqu aŋä iqi aŋgi ätimäuqiyä” tqaŋgä äwikuwi. ² Iŋi ämaqä kuapänäŋi, Iquenyqä aquvä äqänäpu, aŋä iuŋi näwinyä tä äptembiyi, aŋä huä, aŋä ququawä-pqä iqinŋi kiqä ämaqenä äpmakuwi. Iŋgaŋi Iqu qunŋi, Goti Iqueä kukŋui awä ätukqe.

³ Itaŋga, ämaqä hŋquaqu-hŋquaquinä hŋqua, ämaqä täŋä-yaqä ŋŋuä-täŋä hŋque, Iquenyqä isuäŋä äqäŋga ätimäukuwi. ⁴ Ämaqä kuapänä etaŋgä, Jisasi Iquenyŋqä änä mäma mäpeyqä ipiyi, aŋä atääqä, Jisasi Iqu pmetangqä iutanä ätaqäkuwi. Ii ätaqäpiyi, ämaqä iqu isuäŋiu yqänä wiqä-que, Iquenyqä guä äqiyäŋguatkuwi.

† **1:44** Hiqäva-imäkqä 14:1-32 * **2:** Matiu 9:1-8; Lukä 5:17-26

⁵ Inḡaṅi Jisasi Iqu, quwqä Iquenyqä “täñä-yaqä huätä mamäunqiyä” knui, yänänaḡḡqä metanḡä äqunäqe, Iqu ämaqä iqueni, “Nqä ämaqä iquki, saqä suqä quvqe, huätä ämakmäuqänä” ätukqe.

⁶ I tquanḡa, kukḡuä-suḡenqä näḡḡqä hḡqua, qätä äwipu äpmapiyänḡaṅi, knuä tii indqänminḡuwi. ⁷ “Äi! Iqu kukḡuä tä, qäyu matqä iqiya. Iqu Goti Ique äkittqiyeqiyä. Suqä quvqä, huätä mamäutḡqe, tqukä? Naqä-hḡqunäṅi, Goti Iqunänḡqä.”

⁸ Jisasi Iqu, quwqä knuä zä indqänminḡuwä imḡi, näḡḡqä maqänä ämeḡetani, tii ätukqe. “He knuä iinḡä di, suḡqä indqänätqänäuä? ⁹ Ämaqä täñä-yaqä ḡḡuä-tänḡä ique anḡuä iwimäkmqe, ‘Tqä suqä quvqe huätä ämakmäuqänä’ tqüä iquta? Ä, ‘Pämä äpmetnä, tqä isuäṅi ämetnä, qanḡä uvä!’ tqüä iquta? Wäunḡä hanḡä mämiqä, qeiqinyäṅi, äkisque? ¹⁰⁻¹¹ Nyi he näḡḡqä epḡqe, ämetquamqänä. Ämaḡeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, qua täutanḡä suqä quvqe huätä mamäuḡenqä, yänänaḡḡqä-tänḡä Iquvqä.” Ii ätuäḡetani, ämaqä täñä-yaqä ḡḡuä-tänḡä iqueni, “Si pämä äpmetnä, tqä isuäṅi ämetnä, tqä anḡuḡqä uvä!” ätukqe.

¹² I tquanḡḡenqä, ämaqä eeqänä hinḡuä qunätanḡuwänḡaṅi, iqu pämä äpmeqe, iqueqä isuäṅi maqänä ämetä, äukqe. Qu hinḡuä iinḡä äqumbiyi, näwi miiqä yänḡä ipu, tii ätukuwi. “Ne nätmätqä tiinḡä hui hinḡuä mäqunḡuä itunḡueqä” ätäpu, Goti Iqueä yoqe, haḡe ämamäukuwi.

Jisasi Iqu, Lipai ique tääqä ätuätumakqenqä†

¹³ Jisasi Iqu anjumä, eqä-huänjä Galili manjä iu äukqe. Itanğa ämaqä kuapänä Iquenqä pqaŋguwänğa, Iqu qunji, Goti Iqueqä kuknuinqä näqŋqä äwiminqe. ¹⁴ Jisasi Iqu qanjä äwätäqänğanji, mbqä motauqä Lipai, Aläpiyasi iqueqä hiknä iqu, mbqä motauqä anju pmetanği äqunäqe, “Lipai iquki, si Nyi qänaki nyivändiyä!” ätukqe. I tquanğanji, Lipai iqu pämä ätqäuqe, Jisasi Ique qänaki äwivändkqe.

¹⁵ Itanğanji Jisasi Iqutä, Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä iquatä, Lipai iqueä anju buayä gaŋguwänğanji, ämaqä mbqä motauqä kuapänänjä hui, ä suqä quvqä imäqkä kuapänänjitäni, qutä buayä anä anguwi. Ämaqä iinjä iqua, Ique qänaki äwivändminjuwi, qu aanjä hävemnäqŋqä iquayi. ¹⁶ Parisi iquautanjä, Goti Iqueqä kuknuä-suqenqä näqŋqä hŋqua, Jisasi Iqu, mbqä motauqä iquatä, ä suqä quvqä imäqkä iquatä, buayä anä ganği äqumbiyi, qu Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä iquau, yatŋqä tii äwikuwi. “Jisasi Iqu mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäqkä iquatäni, buayä anäni, suŋqä anğiyä?” ätukuwi.

¹⁷ Qu yatŋqä ii vqanğä äwiyäqe, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä tänjä-yaqä maeqä anğüä iqua, duuta iquaunqä mäwqä ipnä. Ämaqä tänjä-yaqä-tänjä iquanä, iquaunqä upnä. Iinjä enqä-panji, Nyi ämaqä suqä quvqä mimäqkä iquanqä tääqä tmqä mapqä iqäqe. Nyi ämaqä suqä quvqä imäqkä iquaunqä äpqe.”

† 2:12 Matiu 9:9-13; Lukä 5:27-32

Ymisanjä manqä pmeqenqä†

¹⁸ Jonä iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä, Parisi iquatä, Goti Iqueä kuknuä-suqeu qänaknä ipu, ymisanjä manqä pmetanqä, ämaqä hui Jisasi Iquenyqä äppiysi, yatnqä tii äwikuwi. “Jonä iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä, Parisi iquauqä iquatäni, ymisanjä manqä äpmeñäuä. Itanqa saqä iqua, iinji miqe, sunqäwä?”

¹⁹ Kimañi, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä hnqu apäkä metnqä itä, ämaqenqä tääqä tqanji, ätimäupqe, qu ymisanjä manqä pmeqätanä? Iqu anä epiysi, qu ii mimäkqä ipnä. ²⁰ Qänakndanji, ämaqä apäkä ämetqä ique ätuma uwqanquwänqanji, qu ymisanjä manqe, inqanä pmapnuwi. ²¹ Ii suqä tiinjä enqäpanjiysi. Ämaqe, yuä änyä-hänji ämepu, yuä yäuä äpknätanqgeu, guä mäktäpiqä ipnä. Ii imäkpqä iunji, asnjä äqäpqa, ga ye itqanqanji, yuä hänji äväümetä, yäuä dunji naqänänjä pknätnqä imäkqa wäniqe. ²² Tiinjä-pqä inänji. Wainqä-eqä änyä-hänji, yaqueqä huiwä häkä yäuä iu manquä mequatimäuqä danä ipnä. Qu qätäyqä equatimäupqe, wainqä-eqe manquä inqä äpeyätä, yaqueqä huiwä iinji opnätä, ga eqetä, huiwitänji, qui imäknyinyiysi. Iinjqe, wainqä-eqä änyä-hänji, kiqä yaqueqä huiwä häkä änyä-hänjä iunä equatimepnuwi.”

Jisasi Iqu, Sämbatqä hiunji hapä pmeqeu Ämiqä IquviS

† 2:17 Matiu 9:14-17; Lukä 5:33-39 S 2:22 Matiu 12:1-8; Lukä 6:1-5

23 Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iquatä, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänqä, kuä-witqä wäunüä ingäwätanqä iu äukuwi. Itanqä Iqueqä ämaqä iqua, kuä-witqä hui iwakkuwi. 24 Ii iqanguwinqä, Parisi iqua Jisasi Iqueni, “Hiñuä qunyä! Tqä ämaqä iqua, neyaqä Sämbatqä hiunji hapä pmeqä suqeu qänaki miqe, sunqä iqäuä?” ätukuwi.

25 I tquanguwänqä, Jisasi Iqu ämävauqe tii ätukqe. “Dewiti iqutä, iqueqä ämaqä iquatä, buayä dä vqanqä imäkkuwinqe, he a matäuqä itqänuwätanä?”* 26 Tiinjä etanqi. Apiata iqu, hiqäva-imäkkä naqä pmetanqä, Dewiti iqu Goti Iqueä anju äpeyätä, bretqä Goti Iqueä yoqe ätnä witanqce ämetä, ängqce. Neqä suqä dunji, ämaqä Goti Iquenyqä hiqäva-imäkkä iquanä ängqce qäyä etanqi, iqu änätä, iqueqä ämaqä iquau-pqe inä äwikqe.”

27 Inqanji Jisasi Iqu tii ätukqe. “Sämbatqä hiunji hapä pmeqä iqu, Goti Iqu, ämaqeu yätamäkkä vätnqä imäkkqä iiyi. Ä ämaqe, Sämbatqä ique yätamäkkä wipnqä mimäkkä ikqe. 28 Iinjä etanqi, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Sämbatqeu Ämiqä Iquvi.”

3

*Ämaqä hipa nñuä-tänjä hñquenyqä**

1 Itanqä Jisasi Iqu anjä aquväqñqeu anqumä äpaqukqe. Anjä iunji, ämaqä hipa hñginji nñuä-tänjä hñqu äpmaminqce. 2 Inqanji, Sämbatqä

* 2:25 1 Samueli 21:1-6 * 3: Matiu 12:9-14; Lukä 6:6-11

hiunji hapä pmeqängayqae, ämaqä hui Jisasi Iquenyqe, “Iqu ämaqä hipa njuä-tänä iqueni, änguä imäkänquti, ä mimäqä yänqutiyä” tpu ikuwi. Iqu änguä wimäkqangutqe, “Suqä quvqä imäkqiyä” ätäpu, kuknuä mitpnuwänqenqä hinuä äqumbu äpmaminuwi.

³⁻⁴ Itanğani Jisasi Iqu ämaqä hipa njuä-tänä iqueni, “Si täqinğä biyä!” ätuäqetani, ämaqeu yatnğä tii äwikqe. “Neqä suqä Sämbatqänganqe, äänä ätnä? Ämaqä huiu yätamäkqä vqänğä ätnä, ä qui imäkqänğä ätnä? Ämaqä hñque hñğä iqumuatqänğä ätnä, ä pizğä päsqänğä ätnänä?” ätukqe. I tquanğqenğä, iqua kuknuä hui matğä ikuwi.

⁵ Qu knui, quwqä äwinğä dunä metanğä äqunätä yeeqä miqä, äwqä tnänitä hinuitänä hinuä äqunäkiqetani, ämaqä iqueni, “Tqä hipae, hiyaepä iyä!” ätukqe. Itani ämaqä iqu hipae hiyaepä iqanğa, iqueqä hipae änguä qe imänğqe. ⁶ I äqumbiyi, Parisi iqua anğä aquvâqñğä iutani ävämapiyi, Jisasi Ique äpäkpñğä diñğä, ämiqä naqä Heroti iquenğä äwinyäminğä iquatä, kuknuä ätipäqäkuwi.

Ämaqä kuapänä, Jisasi Ique qänaki äwivändkuwinğä

⁷⁻⁸ Itanğa Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunjuänğä ämotquaminğä iquatä, anğä iunji äväma, eqä-huänğä Galilinğä uwqanğuwänğa, ämaqä kuapänä, Ique qänaki äwivändkuwi. Qu qua Galili pmeqä, qua Jutiya pmeqä, anğä-himğä Jerusälemä pmeqä, qua Itumeä pmeqä, eqä Jotänä yätäqä-hñğisa pmeqä, anğä-himğä

Tayätä, Saitonätä qäqiqi pmeqe, kuapänäñi, “Jisasi Iqu, nätmätqä iinjä hui imäkqiyä” tqanğä qätä äwipiynqä, ätimäukuwi.

⁹ Ämaqä kuapänänjä etanğuwinqä, Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iquaunji tii atukqe. “Ämaqä kuapänäñi, Nyi mambutmäuqä da ipnğänä, he Nyinyqä yimba hñqu-ganä näwi maepiyä. Ga qokä-apäkä kuapänä äkippisänğanğpqe, iwä Nyi yimbaeu ikuapmämi, kukñui iuta tm-ninğänänyä.” ¹⁰ Iqu ämaqä tänjä-yaqä kuapänä äñğüä iwimäkqanğqenqä, ga tänjä-yaqä huizi iquaunji, Ique itmaqämbnğqenqä, Iqu-tänjä iqi änäänä äkippisänminjuwi. Injä äqunäqe, Iqu yimbanğä ätukqe. ¹¹ Itanğa dnjä quvqä ämaqeü ätqäunjuwä iqua, Jisasi Ique hinjuä äqumbiyänğani, qu qonjä äwoktäupu, manjä tii ätminjuwi. “Si Goti Iqueqä Ymeqä Iqukiyqä!”

¹² Itanğa Jisasi Iqu dnjä quvqä iquaunji, kukñüä yänänäqñqä tii ätukqe. “He Nyinğe, ‘Injä Iqueyqe,’ awä matqä pambiyä!”

Jisasi Iqu, ämaqä 12 iquaunä atäunjuä ikqenğät†

¹³ Itanğani Jisasi Iqu qoqonjä yätunğä äyäqe, ämaqä hñquau Iqueqä äwinğä iutanä, “Eä eänä” tqanğa, qu Iquenğä ekuwi. ¹⁴ Ique i wimeqanğuwänğa, Iqu ämaqä 12 iquaunä atäunjuä ikqe. Itanğa Iqu iquaunji, yoqe, “Aposälqäuä” änyuätkqe. Yoqä iqueqä qakui tii etanği, ‘ändowätqä iquae’. Iqua Iqutä anä ikipu äpmapu, itanğa Iqu iquaunji, wäunjuä

† 3:12 Matiu 10:1-4; Lukä 6:12-16

hŋquaquinqä ändowatätŋqä äwiŋgqe. Wäunuä hŋqu, iqua Goti Iqueä kukŋuä äma awä täkiqä iqueyi. ¹⁵ Wäunuä huiziqu, iqua yoqä naqä Iquesa ämepu, dnä quvqeunŋi huätä mamäuqä iqueyi. ¹⁶ Itanğa tä, ämaqä 12, Iqu itmakqä iquayi. Saimonä iquenŋi, “Pitäuä” änyuätkqe. ¹⁷ Itanğa Sepri iqueqä hikŋä Jemisi, Jonä gueqinŋi, yoqä “Bonängesi” änyuätkqe. Yoqä iqueqä qakui, ‘käkaqä enqä-panä-quaquvi.’ ¹⁸⁻¹⁹ Itanğa Iqu, Endru ique, Pilipä ique, ä Batromi ique, Matiu ique, ŋŋ Tomasi ique, Aläpiyasi iqueqä hikŋä Jemisi ique, Tatiyusi ique, Saimonä Selotqä iquautanä ique, itanğa Jutasi Iskariotitanä, Jisasi Iquenyqä täkqä ätukqä ique, iquayi.

Jisasi Iqueqä känaisä, känguäkatä, äwäwa ikuwiŋqä

²⁰ Itanğa Jisasi Iqu anä hŋque äpaquvä pmetanğa, ämaqä kuapänä anğumä aquvä qänganğuwitanŋi, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquatänŋi, buayä änä yasämä manqä da ikuwi. ²¹ Jisasi Iqueqä känaisä, känguäkatä, Iquenqä iinä tqanğä qätä äwipiysi, qu, “Iqu qämä-qämä iqiya” ätnäpu, itmanŋqä äukuwi.

‘Belsäpulä iqu, Jisasi Ique äminyasäuqiya’ ätukuwiŋqä[†]

²² Itanğa kukŋuä-suqenqä näqŋqä Jerusälemä iuta äpkuwä iqua, “Penqä iquauqä naqä Belsäpulä iqu, Jisasi Iquenŋi

[†] 3:21 Matiu 12:22-32; Lukä 11:14-23

äminyasäuqanġi, dnjä quvqä huiziquau huätäni, iuta ändowatätqänä” ätukuwi.

²³ Itanġa Jisasi Iqu iquau tääqä ätuätumeqe, kuknuä ktqä tii ätukqe. “Setänä, Goti Iqueqä himä-wiuñqä iqu, iqueqä-kiuä huätä äänä dowatnätñqäwä?”

²⁴ Itanġa qua naqänänġa hñquesanġa ämaqe, quwqä-quwä iwäsänäpu mäkä äunġpi, qu yänänäqñqä matqäuqä ipnä.

²⁵ Itanġa hueqä-himqä hñquesanġa iwäsänäpu, quwqä-quwä mäkä äunġpi, qu yänänäqñqä matqäuqä ipnä.

²⁶ Inġi Setänä iqu, iqueqä-kiuä mäkä äpäknġqe, ga iqueqä dnjä iqua-pqe, ipipiyqä iwäsänäpu mäkä äunġpi, iutanġi iqu yqänä mäpmeqä, qäpu hiänä.

²⁷ Itanġa quwä-meqä hñqu, ämaqä yänänäqñqä hñqueä anġiuñi otasqiyätä, iqueqä nätmätqä mämeqä da yänä. Ämaqä yänänäqñqä iqueni, guä ganä äkiqiyeqe, inġanġi ämaqä iqueä anġiuñi otasqiyätä nätmätqä ämenä.

²⁸ Iinġa etanġi, Nyi kuknuä naqä-quäkuänäni, tii etmqe. § Ämaqä suqä quvqä huitanġa-huitanġa imäkäpu, itanġa ämaqeunġä kuknuä quvqä ätämipqe, Goti Iqu äwqä hanuä imäknätä, quwqä quvqe huätä muämäuniqe.

²⁹ Itanġa ämaqä hñqu, Dnġa Änġuä Iquenyqä qui kuknuä ätätä, Ique äkittqiyemitätqe, Goti Iqu suqä quvqä iinġi, äwqä hanuä mimäkñqä itä, huätä mämuämäuqä yäniqe. Suqä quvqä iinġi, hea ique-ique yqänä i witäniqeä” ätukqe.

³⁰ Jisasi Iqu i ätkqe, iqua Iquenyqe, “Dnġa quvqä-tänġa-queqä” tätqätanġuwñqä, ii ätukqe.

*Jisasi Iqueqä känainyqätä, känguäkaunqätä**

³¹ Inğanı Jisasi Iqueqä känaisä, känguäkatä ätimäukuwi. Qu yäpaqä mängisa ätqäpiyänğa, ämaqä hñque, Jisasi Iqueni, ätämäkäqäka pätñqä ändowatkuwi. ³² Itanğa ämaqä kuapänäni, Jisasi Ique inği-ingisa äwqäqämapiyä iqua, Ique ätukuwi. “Tqä tnatä, tunğuäkatä, Sinyñqä yäpaqä mängisa äpmeñäüä.”

³³ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu, “Nqä nipaisä, ä guäkatäni, tqukuawä?” ätuätä yatñqä ikqe.

³⁴ Itanğanı Iqu ämaqä qäqıqı pmetanğuwä iu äqunä, “He hiñuä qumbiyä! Nqä nipaisä, guäkatäni, täsä äpmeñäüä” ätukqe. ³⁵ “Ämaqä Goti Iqueä äwiñqä dunä imäkätqänuwä iqua, ii Nqä guäka, ä napqa, itanğa nıpaqayqä.”

4

*Kukñuä ktqä, kuä-witqä uwqä tnämäuqenqä**

¹ Anğumñi, Jisasi Iqu eqä-huänğä Galili mañä iqisa, qokä-apäkä iu näqñqä vätnqä ipäqäkqe. Ämaqä aanä kuapänä Iquenyqä äpäpu, eqä-huänğä mañä iqi tqäutanğuwitani, Iqu yimba eqä-huänğä näni pmetanğqä hñque ikuapmäuqe, ique äpmeqänğa kukñuä ätumiñqe. ² Inğanı Jisasi Iqu kukñuä ktqä kuapänä ätätä, näqñqä ämotquamiñqe. Iqu, qunı tii ätumiñqe.

³ “Nyi qätä nyıpu! Hea hñque ämaqä hñqu, kuä-witqä uwqä tnämäwäwätñqä wäniqe. ⁴ Iqu ätnämäwäwqanğanı, hui hänaqä iqi päkmbqe,

* **3:30** Matiu 12:46-50; Lukä 8:19-21 * **4:** Matiu 13:1-23; Lukä 8:4-15

ynjä äppiwi, ämambnuwi. ⁵ Itanga hui qua kuapänä hma etangi, hikä-tänjä qäsä witanqqa iu päkmbqe, qua ängui äwa itanguti, kuä uwqä ii bakä maqänä hukaupnuwi. ⁶ Inji mäptqä haqä tiqä ae äyapätä tnänjä tqanga, kuä kiqä tapiji wänqäpu etangi, yäuä hämänä piniqe. ⁷ Itanga kuä-witqä hui, guä yänjä-tänjä awä imä päkmbnuwi. Ga guä quvqä iqua, qäsä naqä-huinyä epiyi, kuä-witqeunji, qua aowi änguä mäwqanguti, häukuä änguä maukñqä danä ipnuwi. ⁸ Itanga kuä-witqä qua ängüänänjä iqi päkmbqe, bakä äukapu, ängüänä epeyäpu, kuapänä, hui 30, hui 60, itanga hui 100 hukmbnuwi.”

⁹ Jisasi Iqu i ätuäqe, tii ätukqe. “Ämaqä qätä-tänjuenä etangutqe, kukñuä iinqe knuä ängüänä indqämbiyä.”

¹⁰ Itanga ämaqä kuapänäni ae äwqanguwänga, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä, 12 iquatä, ä huizi iqi yqänä äpmaminuwä iquatäni, Jisasi Ique, “Kukñuä ktqenqä, iinjä-iinjänqä ätqe qä ätätnä, awä natiyä” ätukuwi. ¹¹ Iqu iquaunji tii ätukqe. “Goti Iqunä miqeunqä kukñuä quati zä ekqe, he näqñqä mapñqe, Iqu ae qe ämetqueqi. Itanga ämaqä yäpaqängisa äpmeñuwi, qu kukñuä ktqä dinä äwiyätqänjä.

¹² Ii tiinjñqeyi. *‘Qu hinuä äqunäpu, qätä äwiyäpiyä-qe, näqñqä maeqä-quayqä. Qu näqñqä meqä-säpi, quwqä knui äkunmäknäpu, anqumä quvepqangpi, Goti Iqu äwqä hanuä imäknätä, quwqä suqä quvqe*

huätä mamäuquäninjä.[†]

¹³ He kuknuä ktqä iinqe, änyä maqñqä äyitanä? Ga kuknuä ktqä huizi iquaunqe, näqñqä äänä hepqäwä?” ätukqe.

¹⁴ “Ämaqä kuä-witqä uwqä tnämäwäwqä iqu, Goti Iqueqä kukñui, ämaqeüqä qeqä-quuvqä imä vowä enqä-pa ikeqä iiyi. ¹⁵ Itanğa, kuä-witqä, hänaqä iqi äpäknätqä ii, ämaqä Goti Iqueqä kukñui qätä wiyqanğuwänğa, Setänä iqu, kuknuä Goti Iqu iquauqä qeqä-quuvqä imä vowä iketqe, ga huätä maqänä mamäunä.

¹⁶⁻¹⁷ Itanğanı, kuä-witqä, qua hikä-tänjä iqi äpäknätqä ii, ämaqä kukñui qätä äwiyäpu, asä qanğanä äwqä yeeqätä ämapiyi, hukä-tapınä yänänäqñqä mamäsäuqä ipu, äpakä mämpeqä da ipnä. Ämaqä Goti Iqueqä kukñuinqä mäwiñqä iqä iqua, quvqä iwitquepu, hanä-iqä vqanğuwänğanı, qu maqänä ävquatämäupnä.

¹⁸⁻¹⁹ Itanğa kuä-witqä, guä yänjä-tänjä awä imä äpäknätqä ii, ämaqä kuknuä qätä äwiyäpiyä-qe, mbqä, nätmatqä qua täutanjä äwiñqä iinqänä kñuä kuapänä indqämbnuwi. Ga nätmatqä huitanjä-hiutanänqä äwiñqä ii, Goti Iqueqä kukñui huäqä äkeütätä, häukuä mäwiqä yänä. ²⁰ Itanğa kuä-witqä, qua ängüänänjä iqi äpäknätqä ii, ämaqä kuknuä qätä äwiyäpu, qänaknä ipu, häukuä qäpñqä iquayi. Itanğa häukui, hui 30 huknänä, ä hui 60 huknänä, itanğa hui 100 huknänqiyä” ätukqe.

Kuknuä ktqä, hiqi-tä mäsäuqenqä[‡]

[†] **4:12** Asayä 6:9-10; Jonä 12:40; Wäunjuinqä 28:26-27 [‡] **4:20**
Lukä 8:16-18

21 Jisasi Iqu kuknuä tii-pqä inä ätukqe. “Ämaqe hiqi-te äma äpäpu, häkä yäpä imjä-qe, ä hevqä imjä-qe matqäteqä ipnä. Qu hiqitä-tqäuqä iqi tqätepñqäüä. 22 Inji nätmätqä hiawiqä imä zä äwämitätqe, ga we-huñqä iqi äti winiqe. Iwä nätmätqä eeqänänjä zä äwämitätqe, ätnänjä iqi winiqe. 23 I etangi, ämaqä qätä-tänuenä etangutqe, kuknuä iñqe kñuä änguänä indqämbiyä” ätukqe.

24 Iqu kuknuä tii-pqä inä ätukqe. “Kuknuä qätä äwiyänjuwä iunji, kñuä yasämä iwäsäupiyä. He kuknuä ii iwäsäuquwi, itanga Goti Iqu he-pqä inä ewäsautä, näqñqä hui haqeqi inänqeqä. 25 Iinjä etangi, ämaqä näqñqä hui ae ämenjuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hui inä väniqe. Itanga ämaqä näqñqä maeqä iqua, näqñqä wänqä qu ämenjuwi, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäunqiyä” ätukqe.

Kuknuä ktqä, piikä äukaqenqä

26 Itanganji Jisasi Iqu kuknuä tii inä ätukqe. “Goti Iqunä miqeunji, ii ämaqä hñqu, iqueqä wäunjuä iu piikä ätnämäuqä-panjä iinjiqä. 27 Itanga ämaqä iqu hiunjinğatä, heatqängatä hiqaqä äwitä, ävautä iqueqä wäunjuä hui imäkäkiquänä. Itanga piiki bakä äukatä, naqä äänä-äänä equtiyä-qe, änyä maqñqä eänä. 28 Qua iqu kiqä-kiuä piiki naqä imänätñqä imäkqangi, bakä-ganä ätimäuqe, huizi kiqä nänqenqä hutqä ätäqe, itanga häukuä winä. 29 Ga häukui, ae yäuä etanganji, ique ätävqänqä qäyu äyä timäuqanganji, ämaqä iqu, iqueqä hionaqä äkkapinğetä täväniqe.”

Kukñuä ktqä, zä-guawä häukuinqä§

³⁰ Itanğa Iqu anğumä tii inä ätukqe. “Goti Iqunä miqeunqe, ne äänä ätätanä, kukñuä ktqä äki tatuñquäwä? ³¹ Ii zä-guawä* piikä enqä-panjä iinji. Iwä piikä iinji, huizi iqua enqä-panjä naqä ma. Isua aanjä naqämatqä-sua, ga vowä mäuquänä. ³² Piikä iinjä isua vowä ämäutqe, iwä naqä eätäqängani, huizi iquaunji ämäwqätäunä. Itanğa kiqä äpae nämä-tämä iqutäutanga, ga yññi iu yuuwä äyäqäsqaäpnä.”

Jisasi Iqu, kukñuä ktqenä ätuminqenqä

³³ Jisasi Iqu kukñuä ktqä asä iinji, qokä-apäki qätä äwiyäpu, quwqä kñuä dunji qäyu mapñqä diñqe, kuapänä ätuminqe. ³⁴ Iqu qunji, kukñuä ätinyänjä hñqu mätquä, ktqenä ätuminqe. Inäqe Iqu, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatänä äpmapiyänğani, quatä eeqänänjinqe, “iinjqä-iinjqä” ätuminqe.

Yunuitä, eqetäni, Jisasi Ique qätä äwikiyinqät†

³⁵ Hiunji qäque, mäptqä ae äquvqanğa, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquaunji, “Ne eqä-huänjä yätäqä nänğisanqä äwanä” ätukqe. ³⁶ I tquanğa, iqua ämaqä kuapänänjä iunji äväma, yimba Jisasi Iqu ae äpmetanğqeu ikuapmäupu, äukuwi. (Inğani yimba huizi iqua-pqe anä äukuwi.) ³⁷ Inğani yunjuä-isisqä naqänänjä äqunätä, ege yimbaeu ämevqunäqe, yimba yäpä yänğisa äpeyätä,

§ 4:29 Matiu 13:31-32; Lukä 13:18-21 * 4:31 Jisasi Iqu guawä matqä ikqe. Iqu zä huizinqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä. † 4:34 Matiu 8:23-27; Lukä 8:22-25

manğuä nymätä ikqe. ³⁸ Jisasi Iqu yimba tuwä mänğisa nyuänjä ekuñqetä nyuänjä ekunä hiqaqä äwämiñqe. Iqueqä ämaqä iqua itukuwatpiyi, “Näqñqä-vqä Iquki, Ne qui imäkñatunquä itunquä tä, Si hiñuinä naqändñqätanä?” ätukuwi.

³⁹ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu ävauqe, “Yunüä iquki, yänänäqñqä mäqunquä panä. Eqä iquki, ämenä miqä panä” ätukqe. I tquanğa, yunui äqänäutä, eqe ämenä-miqä ätuukqe.

⁴⁰ Itanğa Iqu, ämaqä iquauñi, “He zä sunqä iqäuä? He quuvqä maeqiyqä itqänjuwätanä?” ätukqe.

⁴¹ Iqu ii imäkqanğqenqä, qu zä kiinä ipu, quwqä-quwä tii ätñguwi. “Yunuitä, ä eqetäñi, qätä äwiyäsinyä, qänaknä iqiyä tä, ämaqä tqu, tqukä?”

5

*Ämaqä dnä quvqä-tqäuqä iquenqä**

¹⁻² Itanğanı qu eqä-huänjä manjä Galili yätäqänğisa, Gerasa pmeqä iquauqä qua inğisa ätimäupiysi, Jisasi Iqu yimba iuta ti timäuqanğanı, ämaqä dnä quvqä-tqäuqä hñqu, hikä himanjä, ämaqä pizqä wiqä iuta, Jisasi Ique äwimakqe.

³ Ämaqä iqu, ämaqä pizqä pñqä witanğqä imä pmetanğanı, ämaqä-pqä hñqu, iquenı guä änä makiqiyäueqä imiñqe. Senqä-guä ii äkiqiyäuepqä-qe, hmayi. ⁴ Itanğa ämaqä iquenı

* 5: Matiu 8:28-34; Lukä 8:26-39

yukä hipa iuñi, senqä-guetä, kiquyäuqanquwä-qe, äqiyändakminqe. Iqueqä yänänäqñqä di, aanjä hävemnäqñqä etanji, ämaqä-pqä hñqu iqueni a makiqätqä iminqe. ⁵ Itanğa heatqänqatä, hiunjinqatäñi, ämaqä pizqä wiqeu äpme, ä hipkä-qoqonju ikitä, zääqä ätäkitä, itanğa hikä ämetä, iqueqä huiwiu häuä äktänminqe.

⁶ Itanğa iqu, Jisasi Iqueni kiinjä nämda hinuä äqunäqe, Iquenyqä tnänjä äpäqetani, qonjä äwoktäukqe. ⁷⁻⁸ Ga Jisasi Iqu, “Dñä quvqä iquki, ämaqä iquesani, tängisa huätä timäuvä” tquanğa, dñä quvqä iqu zääqä ätätä, manjä yänänäqñqä tii ätukqe. “Jisasi, Goti Haqä Yätutanä Iqueqä Ymeqä Iquki, nyi äänä nyisänqäwä? Nyi Goti Iqueä hinuä iqisani, ‘Si qui minyimäqä isñqä’ yatñqä äkiyqänä,” ätukqe.

⁹ Itani Jisasi Iqu, “Tqä yoqe, äänä äqonänjinyä?” ätuätä, yatñqä äwikqe.

Ga iqu kimanji, “Nqä yoqe, Hatñuneyi. Ne aanjä kuapänänjune etanqquenyqä ätqänä” ätukqe.

¹⁰ Itanğanji iqu, Jisasi Ique, dñä quvqä iquauni, qua iquesa huätä mändowatqä yätñqä, yatñqä yänänäqñqä ävqa äukqe.

¹¹ Itanğanji hipkä-qoqonjä iuñi, yaqueqä aanjä kuapänänjä hui ymisanjä änminjuwi. ¹² Inji dñä quvqä iqua, “Iyää! Ne yaqueqä nänjuau tquatunquänä nandowatiyä!” ätukuwi.

¹³ I tquanquwänğa, Jisasi Iqu qunji, “Yqänä!” ätukqe. Itanğa dñä quvqä iqua, ämaqä iquesa ätimäwanji, yaqueqä iquau ätqäukuwi. Yaqueqä eeqänänjä 2,000 iqua, qanjä tnänjänä

iwaqetani, eqä-huänjä bu äpawipu, eeqäpnä eqä änyuäpätäkqe.

¹⁴ Inğani ämaqä yaqueqä miqä iqua, zä äupiyyi, anjä-himqä iutä, qua qäqi witaŋgqä isuaütä awä ätuäkäkuwi. I tquanğuwänğa, qokä-apäki qätä äwipiyyi, qu, “Ämaqä Iqu äänä iqanğı natqäpiyâ” tpu, hiñuänqä ätimäukuwi.

¹⁵ Qu Jisasi Ique äwimapiyyi, dñä quvqä kuapätänjä emiñqä iqu, ämaqä äñguä-qu, dñä quvqä maeqä eä, qäkämä äñguä imäkänä pmetanğı äqumbiyyi, zä ikuwi. ¹⁶ Itanğa ämaqä, Jisasi Iqu iinjä imäkqanğı hiñuä äqunğuwä iqua, huiziunğı awä ätukuwi. Ämaqä, dñä quvqä ävämakuwä iquenyqätä, ä yaqueqä iquaunğätänğı, “Iinjä-iinjä imäkqanğı äqunänğueqä” ätukuwi. ¹⁷ Iinjä tquanğä äwipiyyi, qu Jisasi Iquenğı, “Iyää! Neqä anjä täqisanğı huätä uvä” ätukuwi.

¹⁸ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu yimba yätu ti peyqanğani, ämaqä dñä quvqä ävämakuwä iqu, Jisasi Iquenğı, “Iyää! Nyi sitä anä wenğeqä” ätukqe.

¹⁹ I tquanğani, Jisasi Iqu, iqu anä uwqenqe mäwiñanğı, tii ätukqe. “Tqä anämqä anğumä äwätinä, Naqä Iqu sinğä qeqä wimänğanğı, äñguä ikimäkqenqe, sämaqeu awä tuvä!” ätukqe.

²⁰ Iinjä etanğı, iqu qua Dekapolisi pmetanğuwä iunğı, “Jisasi Iqu, nyi äñguä sä nyimäkqiyâ” ätuätä, awä ätäkäkqe. Iqu iinjä tqanğı äwipiyyi, “Häwe! Si tä änäänqä tnyä?” ätukuwi.

Jisasi Iqu apäkä hiuaqui, änguä iwimäkkqenqät†

²¹ Inğanı Jisasi Iqu, eqä-huänä yätäqä nängisanqä anğumä yimba äukqe. Iqini, Iqu eqä manjä iqi pmetanğa, ämaqä aanjä kuapänä, Ique inği-inğisa äwimakuwi. ²²⁻²³ Inğanı Jarusi, ämaqä iqi pmeqä iquauqä anä aquväqñgeu miqä iquautanä hñqu ätimäuqe, Jisasi Ique hiñuä äqunäqe, Iqueä yukä iqi qonjä äwoktäutä, “Iyä! Nyaqä ymeqä ii, yaqä quvqä, nawinyä äpäkonätñqä äwinä. Si äpätnä, tqä hipaitä ymeqä ii a uwqätqanğti, iwä ymeqä ii, änguä hanjä pmetñqänänyä” ätukqe.

²⁴ I tqanğa, Jisasi Iqu, Jarusi iqtä itmanğa äukiyi. I uwqanğiyänğa, ämaqä aanjä kuapänäni, Jisasi Ique anä äpuputmäwa äukuwi.

²⁵ Apäkä, qanüä-yaqä qäpu maeqä, yqänä iminğä, quväkuä 12 ämävqätäukqä-pqä hui, ämaqä kuapänä äuminuwä awä imä äuminqe.

²⁶ Apäkä iinji, duuta kuapänänjä iquauä hipaeutanji tmi-tmiqä-tqä naqä ämetä, iyyqä mbqä eeqänänji hiñgi äwiminqe. Iwä, qäpu heqänänjä di, yändi-yändi imänğa äpeminqe. ²⁷⁻²⁸ Ii,

Jisasi Iquenqä qätä äwiyäqe, kñuä tii äwikqe. “Nyi Jisasi Iqueä ämuasmänqeu itmaqänmqe, ye änyiyätä änguä nyimänänğqiyä.” Kñuä iinjä in-dqänäqe, ii ämaqä huizi ditä Iqueä tuwiu qänaki äwivändä, Iqueä ämuasmänqeu itmaqänğqe.

²⁹ Inğa qänğanä, ye vqanğa, ii näqñqä tiinjä ekqe. “Nyi änguä ae nyimänğqiyä.”

† 5:20 Matiu 9:18-26; Lukä 8:40-56

³⁰ Ii iqaŋga, Jisasi Iqu, Iqueqä yänänäqŋqä hui ävämeqanŋqenqä näqŋqä ämeqe, ämaqä anä äuminuwä iu hiqumuanä äwiyä, yatŋqä ävätä, tii ätukqe. “Nyaqä ämuasmänqä täuŋi, tqu indmaqänŋgiyä?”

³¹ Yatŋqä i vqaŋga, Iqueqä wäunuanŋqä ämotquaminqä iqua, “Si hiŋuä mäqunquä danä ininyä? Ämaqä kuapänä si inŋi-inŋisa äkivändänuwi, ‘Tqu indmaqiyqiyä-qe,’ sunqä tnyä?” ätukuwi.

³² Iinä qäyä ätquanguwä-qe, Jisasi Iqu, “Tqutiyä” tä, hiŋuä qävqä ikqe. ³³ Inŋani apäkä ii, nätmätqä iinŋi wimeqanŋqenqä näqŋqä ae eäqe, zä itä, yänuä-yänuäqä äpäyäqe, Jisasi Iqueä hiŋuä iqi qonä äwoktäütä, nätmätqä äwimakqenqä awä eeqäpnä ätukqe.

³⁴ I tquanga, Jisasi Iqu, “Nqä ymeqä iiki, tqä quuvqä eqiyqe, anŋuä ae qe ikimäkqiyä. Itanŋa äwqä hanuä inqä äwätinä, täŋä-yaqä maeqä pmettŋiqä” atukqe.

³⁵ Jisasi Iqu apäkä iinŋi, kukŋuä yqänä tuätqätanŋa, ämaqä hŋqua Jarusi iqueqä anä iuta äwimapiyi, tii atukuwi. “Tqä meqi ae äpäkonŋqe. Näqŋqä-vqä Iquenŋi, hanä-iqä hui inä mävwä panä.”

³⁶ Jisasi Iqu, qu ii tquanguwinqä qätä mäwiyqä itä, iquenŋi, “Si iinqä äwäwa miqä, quuvqenä heqiyä!” ätukqe.

³⁷ Inŋani Jisasi Iqu, ämaqä eeqänänŋi iqi ätäqumuätätä, Iqutä anänŋi, Pitä ique, Jemisi, Jonä gueqi, iquatänä äukuwi. ³⁸ Iqua ämiqä iqueä anä iu ätimäupiyi, Jisasi Iqu, qokä-apäki

nänji-täqi äqutäukipu, kñuä kiinjä qiyätqätanğä äqunğqe. ³⁹ Iqu ii äqunäqe, anğä yäpä yänğisa äpeyätä, tii ätukqe. “He häänğä kuapä äkitmäkäpu, kñuä tä sunğä äqiyätqänäuä? Ymeğä täsi, hämä mapäkonğä iqi. Ii hiqağä äwinä” ätukqe.

⁴⁰ I tquanğqenğä, qu Iquenji tä äwisukuwi. Inğanji Iqu qunji, yäpağä mänğisa huätä ändowatäqe, ymeğä iyyğä kanä-känäu, itanğa Iqutä anä äukuwä iquau itumetä, hiqñğä ymeğä ii witanğqeuñğä äpekuwi. ⁴¹ Iqua äpepiyi, Jisasi Iqu ymeğä ipiyğä hipae a ämaqätäqe, iipinji, quwğä anğä-kukñuitänji, “Talita kumä” atukqe. Kukñuä iqu, tiinji. “Ymeğä iiki, ‘Pämä vayä!’ äktğä.”

⁴² I tquanğa, ymeğä ii, asä qänğanä pämä ävauqe, qanğä ikäkqe. Inğanji iyyğä quväukui 12 etanğanji. Iqu iinjä iqanğqenğä, qu miğä yänğä ipu, yänuäu nağänänğä ikuwi. ⁴³ Ga Iqu qunji, “Tänqe, ämaqeunji awä mätquä pambiyä” ätuäqetanji, “Qe ymeğä täpinji, ymisanğä hui nätnğä winyğä,” ätukqe.

6

*Nasäretqätanğä iqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwinğä**

¹ Jisasi Iqu anğä iqinji äväma, anğä-himğä Iqueqeunğä anğumä äukqe. Ii äwqanğa, Iqueğä wänuänğä ämotquaminğä iqua äwivändkuwi.

² Sämbatğä, hiunji hapä pmeğänğanji, Iqu anğä aquväqñğä iunğä äwäqe, Goti Iqueğä

* 6: Matiu 13:53-58; Lukä 4:16-30

kuknuinqä näqñqä vätnqä ätipäqäkqe. Ämaqä kuapänäni, qu Iqueni qätä äwipiwi, “Äänä ätqutiya” tpu ikuwi. Iinjä ipiwi, “Ämaqä tqu, kuknuä tä ängisa ämeqäqäwä? Näqñqä Iqu ämenqä ätqäqä tä, äkitaniwä? Itanğa ämaqä mimäqänäni imäkätñqe, änäänäwä?” ätnquwi. ³ Itanğa, “Ne näqñqe, Iqu, anä Imäkqä Ique. Ä Mäliyaqä Ymeqä Iquwi. Itanğa Jemisi, Josepä, Jutä, Saimonä, iquauqä Kätequwi. Ga qunapqa täqi nesä anä äpmejunä” ätnquwi. Ii ätäpu, Iquenqä äwqä quvqä ätimäukñquwi.

⁴ Inğanı Jisasi Iqu qunı, ätukqe. “Hiñuä-tqä iqua anä-himqä eeqänänä iunı, yoqä-tänuae. Etanğqä-qe, hñqunä-hñqunäni, iqueqä anä-himqä iutä, iqueqä käyämaqä iutä, iqueqä anıu anä äpmejuwä iutäni, iqu yoqä maiqä-queqä.”

⁵ Itanı Iqu, nätmätqä ämaqä mimäqänäni hui, iqi mimäkqä danä ikqe. Mä Iqu ämaqä täñä-yaqä-tänä huiunä a uwqätätä, äñguä imämbñqä inä imäkkqe. ⁶ Inı Iqu, iqua qätä äwiyaıpu quuvqä maeqiyqanğuwinqä, yaunıuä itä, kñuä kuapanä indqänğqe.

Jisasi Iqu, ämaqä 12 iquau ändowatkqenqät

Inğanı Jisasi Iqu ämaqä anä-himqä pmetanğuwä-pa äkoquväkitä, näqñqä äwiminğqe.

⁷ Iqu Iqueqä 12 iquaunı, aquvä ämaqiyaqe, inği-inği hñquaqu-hñquaqu ändowätätñqä ipäqäkqe. Iwä Iqu iquaunı, dnä quvqä qokä-apäkiu ätqäunıwi, huätä ändowätpnğä

† 6:6 Matıu 10:5-15; Lukä 9:1-6

yänänäqñqä äwikqe. ⁸ Iqu tii ätukqe. “He äwäpiyänğanı, yäkkä qañä huisänqenä a maqätqäpñqä. Ä nätmatqä qañä qäsä äma uwqä hñjua, mämeqä iqäpñqä. Tiñjä isua, bretqä, yquayä qa-mñqä, ññ mbqeu. Iñqe, ‘aanjä oeyqä’ ätqä. ⁹ Itañga yukä-su dinä ämuasmäupu, gque hñquaqu mipñqä danä iqäpñqä.”

¹⁰ Iqu tii-pqä inä ätukqe. “He añä himqä hñque ätimäupiyänğanı, hiqäqe, añä du-täu mäwäyäkiquä, añä-himqä iunı ävämepiyänğanqe, añä hiqäqä äwipiyä iquenyä wiqäpñqä. ¹¹ Itañga añä-himqä hñqueni, qu yeeqä miqä danä ipu, qätä maeyqä iqanqppqe, he iqi ävämepiyänğanı, qua yukä iu emäkänqe, ptäquväteqämä imbnuwänqe. Suqä iinı, qu quwqä suqä quvqenqä näqñqä mapñqänänyä” ätukqe.

¹² Itañı iqua äupiı, qokä-apäkiunı, quwqä kñuä äkunmäknäpu, suqä quvqe huätä vquatämäupñqä, awä ätuäkäminuwi. ¹³ Iqua ii ätäkiپیyänğanı, dnä quvqä kuapänäñı huätä ändowatäpu, itañga ämaqä täñä-yaqä-tänä etanquwä iunı, olipqä eqä aowätäñı äwiqatäpu, äñguä iwimäkminuwi.

Jonä iqu äpäkoñgqenqä†

¹⁴⁻¹⁵ Jisasi Iqueä yoqe im-imä täkiqanqä, ämaqeu miqä naqä, Heroti iqu qätä äwikqe. Ämaqä hui, “Jonä asñä-qäyqä iqu,

† 6:13 Matiu 14:1-12; Lukä 3:19-20; 9:7-9

pizqeuta angi hänä ävautä, yänänäqñqä-tänä eä, ämaqä mimäqñänänä di täwäsi imäqñiyä” tqanquwängga, hui, “Laisa iqueqä” tqanquwängga, itanga hui, “Ii, Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä qängatqä iqua enqä-panä iqueyqä” ätminuwi.

¹⁶ Heroti iqu qätä ii äwiyäqängani, tii ätkqe. “Jonä, nyi nyuänä ätäwikqä iqu, tängga angi hänä ävautänjqä.”

¹⁷ Tiinjä etangi. Heroti iqu, iqueqä-kiuä ämaqä hui dowatqangi, ga qu Jonä ique itmepu, guä äkiqñiyäupu, guä pmeqä anju äpmuatekuwi. Iqu ii ikqe, kätä, Pilipä iqueqä apäkä Herotiyasi iinj, iqu ämotautä, ämetäqenqä imäkkqe. ¹⁸ Jonä iqu Heroti iqueni, “Si tqä ttequeqä apäki ämotautnä ämeni, äñguä miqä danä inyä” ätuminqe.

¹⁹ Ii tuätqätangqetani, Herotiyasi, Jonä Iquenyqä wiwungangi, “Iqueni äpäkmä” kñuä vqangqä-qe, Heroti iquesa eqänminqe. ²⁰ Heroti iqu, Jonä iquenqe, iqu ämaqä jänänänä-qu, Goti Iqueqä yäpä iqi pmetangqenqä zä itä, äñguänä ämiminqe. Iwä iqu Jonä iqueqä kukñui qätä äwiyätäqängani, kñuä mäwiyqä iminqe. Ii qäyä itä, Jonä iqueqä kukñui qätä-wiyqänqe, yqänä äwinyminqe.

²¹ Qänakñi Herotiyasi, iyyqä äwinyätangqä di imäkätñqä hiunji iqu ätimäukqe. Hiunji Heroti iqu, iqueqä känai ämikqenqä kñuä ämetä, ymisänä naqänänä hñqu imäkkqe. Iqu ii imäkkqe, ii ämaqä naqä, iqueqä gapmanqä wäunuiyu yätamakqä wiminuwa iquaunqätä, ä mäkä-iqä iquauqä ämiqä kinğanänä

iquaunqätä, nŋ ämiqä qua naqä Galili iutaŋä iquatä anä hŋqeyi. ²² Inŋaŋi Herotiyasiyqä meqi, yänŋisa äpäyäqe, Heroti iquesä, iqutä anä pmetanŋuwä iquautä, himnuŋuä äwukoquvätä, yeeqä äwikqe. Inŋaŋi ämiqä naqä iqu, hitqä iinyŋqä yeeqä itä, “Si nätmatqä hnŋua matŋqä, nyi yatŋqä änyiyqanŋtqe, ga äktapmqänä” ätukqe.

²³ Heroti iqu kukŋuä guä yänänäqŋqä tii ämäsäukqe. “Hitqä iiki, naqä-qakuä äktqä. Nätmatqä tqä äkinyänqenqä yatŋqä änyini, ga nyi äktapmqänä. Itanŋa qua nyi ämitŋqe, hnŋuaqu ämisqiyätmä, hnŋini si ktapmqä dqanŋtqe, nyi kikiyanŋu miqä ymqänä” ätukqe.

²⁴ Iqu iinjä tquanŋa, hitqi äwäqe, känäu yatŋqä äwikqe. “Nyi iquenŋi yatŋqe, nätmatqä äkinqä wimqäwä?”

Ii i tquanŋa, känäe, “Jonä asŋä-qäyqä iqueqä nyuäŋi ktapätŋqä tuvä” ätukqe.

²⁵ Känai i tquanŋa, hitqi anŋumä ämiqä naqä iquenqä tnänä äwäqe, “Nyi Jonä asŋä-qäyqä iqueqä nyuäŋi, täŋganä hevqä iqutäwa daptŋqeä” ätukqe.

²⁶ Qätä ii äwiyäqe, iqu äwqä hanä naqänänä ämakqe. Inŋaŋi, iqu hitqini, iqueqä kukŋuä guä yänänäqŋqä ämäsäukqenqä kŋuä ämetä, ga iqutä ymiŋänä anä änminuwä iquauqä hinuä iqisa womba meqänŋe mäwiŋqä itä, iiyqä äwiŋqeunŋi hnŋisanä vqenŋe mäwiŋqä ikqe. ²⁷⁻²⁸ Itanŋa iqu mäkä-iqä hnŋue, Jonä iqueqä nyuäŋi äma pätnqä maqänä ändowatkqe. Itanŋi iqu guä pmuateqä anä duŋqä äwäqe, Jonä iqueä

nyuäni ätävätä, hevqeu äma äpätä, hitqä ii äwikqe. Ga hitqä ii äma äwätä, känäu äwikqe.

²⁹ Itanğani Jonä iqueqä wänuänqä ämotquaminqä iqua, hanä-iqä ii timäuqanğqenqä qätä äwipiyyi, iqua ätimäupu, iqueä huiwi ämapiyi, hikä hovqeu pñqä ekuwi.

Jisasi Iqu, qokä 5,000 iu buayä äwikqenqäS

³⁰ Itanğa ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, anğumä Jisasi Iqutä aquvä äqämbiyi, qu Iqueni, wänuä imäkkuwinqätä, kuknuä qokä-apäkiu ätukuwinqätä, tiwiqä eeqänä äwikuwi.

³¹ Inğani ämaqä kuapänäni, iquaunqä äpäpu, äwäpu iqanğä, iqua ymisanä änä manqä ipu, hapä anğua mäpmeqä ipiyä iutani, Jisasi Iqu, “Hapä wänqä hmbu pmetunquä, neqä-neuänä hnqäqinyqä watunqueqä” ätukqe.

³² I etanği, quwqä-quwänä yimba ikuapmäupu, anä avqñqä imñqä upñqä ävämakuwi. ³³ Iqua iinğä iqanğuwinqe, ämaqä anä-himqä eeqänänğä iutanğä kuapänäni, hinuä äqunäpu, “Tä iqua äyä mändanä-qe” näqñqä ämapiyi, qanğä maqä-maqä äwäpu, qu-ganä ätimäukuwi. ³⁴ Ga Jisasi Iqu yätäqä nänğisa ae iuäqämeqe, ämaqä kuapänä pmetanğä äqunäqe, qunğä huäqä kiinğä äwunğqe. Huäqä äwunğqe, tiinğä iutayi. Qu sipsipqä, quwqä ämiwiyqä iqu maeqä enuwä-panğä iinğä äqunğqe. Ii äqunäqe, Iqu näqñqä kuapänä äwiminğqe.

S 6:29 Matiu 14:13-21; Lukä 9:10-17; Jonä 6:1-15

³⁵⁻³⁶ Qänga awiyqeuni, Iqueqä wäunuängqä ämotquaminqä iqua, Jisasi Ique äwimapiyi, tii ätukuwi. “Täqini anä avqñqä eä, ga ae awiyqä äyä eqä-qae, ämaqä täuni, ymisanä mbqä ipu hñqenqe, ämaqä anä qäqi täpe pmakäwätanguwä iunqä dowatiyä” ätukuwi.

³⁷ I tquanquwänga, Jisasi Iqu, “Ymisanä, hiqä-hiuä wipiyä” ätukqe.

Iqua Iqueni, kima tii ätukuwi. “Ne mbqä 200 äma äwätanä, ymisanä mbqä itanä, iquau vatunquä änatnyä?” ätukuwi.

³⁸ Iqu, “He bretqe, äänä ämenä? Hinuä-ganä qumbñqä upiyä!”

Itanga qu näqñqä ae ämapiyi, tii ätukuwi. “Bretqe, hipa hñgi eeqä, ä hämapäkä hñquaqu qäsä äqunäjuna.”

³⁹ Inğani, Iqu ämaqeuni, “Iwäsambu, qätaqä hioätqä änguä täqi pmakäupiyä” ätukqe.

⁴⁰ Itanga qu iwäsambiyi, hui 100, ä hui 50 äpmakuwi. ⁴¹ Itani, Jisasi Iqu bretqetä, hämapakitä ämeqe, qäukuä yätu äqunä, Goti Ique, “änguiqä” ätuäqe, bretqe äkutätä, Iqueqä wäunuängqä ämotquaminqä iqua äma yanä väkänqä äwikqe. Itanga hämapäkä iquaquinä-pqe, ämaqä eeqänäni hñqe, inä iwäsäukqe.

⁴²⁻⁴³ Ämaqä eeqänäni äwqä änäpäkpiyi, iqi änätquteqanquwänga, wäunuängqä ämotquaminqä iqua, bretqätä, hämapakitäni anği aquvä ämaqäpiyi, qa naqä 12 ämamikuwi. ⁴⁴ Ämaqä qokä ymisanä änguwä iqua, 5,000.

*Jisasi Iqu, eqä-huänjä haqeqi qanjä äukqenqä**

⁴⁵ Ymisanjä qäpu ti ämbiyi, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquaunji, “He yimba ikuapmäupu, eqä-huänjä yätäqä Betsaitä nängisanqä, hijuiqä upiyä” ätukqe. “Nyi qokä-apäkä täunji, quwqä anämqä dowatmqänä.”
⁴⁶ Inğanji Iqu, ämaqä eeqänänjä iunji ae ändowatäqe, Goti Iquenyqä tääqä tätñqä qoqonjä yätunqä ekqe.

⁴⁷ Heatqä asä qänğanji, yimba eqä-huänjä awä iqi äwätqätanğa, Jisasi Iqu kiuänä nängisa yqänä ätqäuminqe. ⁴⁸⁻⁵⁰ Inğanji Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, yimba iquenji wäunuä tnänjä ämipiyä-qe, yunui anğumä ätakmä uwqänä itqätanği äqunğqe. Zä we-hunätñqetäni, Jisasi Iqu, iquaunqä eqä-huänjä haqeqi qanjä äukqe. Iqu iquaunji jänä mäwqätäutñqä pğanği äqumbiyi, iqua ‘hikuapqeqä’ knuä wiyqanği, zä ipu, zääqä ätukuwi. Jisasi Iqu maqänänji tii ätukqe. “Nyi tä Qäqunjqä. He zä miqä, pemä pmapiyä.”
⁵¹ Ii ätuäqe, Iqu yimba iu äpeyätä, iquatä anä pmeqanğa, yunui qe äqänäkqe. Yunuä ii iqanğqenqä, iqua, “Tä änäänqä iqutiyä” tpu, miqä yänjä ikäkuwi. ⁵² Quwqä knui qñqanjä enätanğqetäni, Iqu bretqä äkutätä ämaqeu yanjä ävqäkqueta, Iqueqä yänänäqñqenqä knuä yasämä mämeqä ikuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä Genesäretqätanjä kuapänä ängüä iwimäkkqenqät†

* **6:44** Matiu 14:22-33; Jonä 6:16-21 † **6:52** Matiu 14:34-36

53 Qu eqä-huänjä manjä nänggisa, qua Genesäretqä iu iuäqämapiyi, yimba iqi guä äqäyekuwi. 54 Qu yimbaeta ti ätimäwa uwqanġuwänġaŋi, ämaqe, tä Jisasi Iqu äyä hitanġi äqunġuwi. 55 Inġaŋi qu qua ique äpmamiŋuwi, im-imä tnänjä ikipu, ämaqä tänjä-yaqä-tänġi hevqä ämiqutäwa, Jisasi Iqu äkisqi pmetanġutqeu wimapnġä ätnġäukuwi. 56 Itanġa Iqu anjä-himqä naqä iquau, ä wänġä isuau, nġ anjä hnġunä-hnġunänjä iu ikiqanġqä-pa, ämaqe, qu tänjä-yaqä-tänjä iquau ququawä aquväqŋqä iqi ätuma äwätemiŋuwi. Itanġa Jisasi Iquenġi, “Iyää! Ämaqä tänjä-yaqä-tänjä tqua, saqä qäkä hitunġi qäyä itmaqämbnġä, hinġuinä qunyä” ätumiŋuwi. Inġi, ämaqä Iqueä qäkä hitunġi itmaqänäpiyä iqua, quwqä tänjä-yaqe qäpu emiŋqe.

7

*Goti Iqueqä kukŋuä-suqe, aeqä iquauqä kukŋuiunġi yändi ämawqätäunġenġä**

1 Parisi iquatä, kukŋuä-suqenġä näqŋqä iquatä, Jerusälemäta äppiyi, Jisasi Iqutä aquvä äqänġuwi. 2 Itanġa qu inġaŋi, Iqueqä wäunġänġä ämotquamiŋqä hnġqua, quwqä hipae asŋi, eqä akiyä inġä ditä† maqiyqä ipu, ymisaŋi qanyä ġanġä äqumbiyitaŋi, Goti Iqueqä hinġuä iqinġi, quwqä hipae kiyä mätkä äqunġuwi. 3 (Tiinġi. Parisi iquatä, Israitqä huizi

* 7: Matiü 15:1-9 † 7:2 Quwqä suqä asŋä qŋqe, tiinġi. Qu eqä akiyä inġä ämepu, hipa iu hinġi equatembnġäuä.

iquatä, eeqänäni quwqä quwokiqa iminuwä iunji qänaknä ipu, mañqä, quwqä hipae eqä akiyā inqä ditä asñä-ganä äqämbiyi, inğa änminjuwi. ⁴ Itanğa ququawä aquväqñqä iuta äpäpiyänğanı, nätmatqä hñjua mañqä, eqä akiyā inqä ditä asñä-ganä äqämbiyi, inğa änminjuwi. Itanğa quwqä kaqä-kawäkauqä suqä, eqä-häkä, kuatä-häkä, häkiyā yäqiyqä hevqä iquau, hevqä äpmeqä iu, qu asñä-ganä äqäminuwä iunji, a yänänäqñqä äqätminjuwi.)

⁵ Iinjä äqumbiyi, Parisi iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Iquenı, “Sunqäwä? Tqä ämaqä wäunjuänqä ämotquetqänjä iqua, suqä neqä awiqukua hipa eqä akiyā inqä ditä asñä äqänminjuwä-pa, mimäkqä ipu, ymisanı hipa kiyä mätqetä änguwıuä” ätukuwi.

⁶ I tquanğuwänğa, Iqu tii ätukqe. “He wopqä ipu kukñuinä tqä iquenänqe, Asayä iqu, Goti Iqueqä kukñui hinuä ätätä, naqä-qakuä tii äqäkqe.

‘Amaqä tä, Nyi Goti Iqunäuä yoqe, mañitänä haqeu ämandnämäutqänjuwä-qe, quwqä qeqä-quuvqe, kiñä nämä äwi. ⁷ Qu ämaqä iquauqä kukñuä-suqä dinä awä ätäpu, “Kukñuä tä Goti Hanjuwä Iqueqe” quanğä ätätqänjä. Iinjä ipiy-itanı, qu Nqä yoqe haqeqä mamäupñqä qonjä änäuktäutqänjuwi, hiñginäwa itqänjuwiqä,’ ätätä äqäkqe.‡

⁸ He Goti Iqueqä kukñuä-suqä dunji ävquatämäupu, ämaqä iquauä suqä iunä qänaknä ipu, a yänänäqñqä äqätänjuä” ätukqe.

‡ 7:7 Asayä 29:13

⁹ Inji Jisasi Iqu tii-pqä inä ätukqe. “He kñui qeiqinyä indqänäpiyitanj, kukñuä-suqä Goti Iqueqe, huätä ätnämäupu, itanga qänaknäñi suqä heqä dunä itqänäuä. ¹⁰ Ii tiñji. Mosisi iqu, ‘*Tniquesä, tnäutäñi äñguänä itqueqanğnyä!*’ ätätä,§ ga ‘*Ämaqä hñqu kaniquenğqätä, känäunğqätä qui kukñuä tqanğutqe, iqu hññä mämpeqä yänqiyä*’ ätkqe.* ¹¹⁻¹² Mosisi iqu e ätkqä-qe, he tii äyä ätätqänä. ‘Ämaqä hñqu kanä-käna-yaquinqä yätamäkqä vätnqä nätmätqä hui ämamitätqe, ga “Nätmatqä iñji, nyi Goti Ique ae ävqeqä” ätque, kanä-käna-yaquñji, yätamäkqä mäwqä da yätñqeqä,’ ätätqänäuä” ätukqe. ¹³ “Heqä aeqä iquauqä suqä iunä imäkäpiyitanj, Goti Iqueä kukñui, mäñdi äkittqiyätqänä. Itanga, he suqä iññä iquauñji, kuapänänä imäkqa äwätqänäuä” ätukqe.

Ämaqeu kiyä mätqä iwimäkqenğät

¹⁴ Inğanj Jisasi Iqu ämaqä kuapänänä iunji, anğumä tääqä ätuätumeqe, “Eeqänänğuenä, Nyaqä kukñui qätä änyiyäpu, kñuä mapiyä” ätukqe. ¹⁵⁻¹⁶ “Nätmatqä ämaqä hñqueä yäpä inğisa mäwitanğqä hui, ique äpaquvqe, ii Goti Iqueqä hinuä iqinji, kiyä mätqä miwimäkqä yänä. Nätmatqä iqueqä yäpä imä äwuwinğqä ii, iquenji kiyä mätqä iwimäkänğqiyä” ätukqe.

¹⁷ Iqu ämaqä iunji äväma, anñä yämä peyqanğa, Iqueqä wäunñanğqä ämotquaminğqä iqua Iquenji,

§ **7:10** Anğumä Itmakqä 20:12; Kukñuä-suqä 5:16 * **7:10**
Anğumä Itmakqä 21:17 † **7:13** Matiu 15:10-20

kuknjuä ktqä iquenyqä yatnqä äwikuwi. ¹⁸ Jisasi Iqu kimanji, “He-pqe kuknjuä ktqä iquenqe, maqnqä eqä? Tiinjnqä etqä. Nätmatqä yäpaqängisa äwiñqe, ämaqeü yäpä yängisa äpeyätä, kiyä mätqä miwimäkqä yänqiyä” ätukqe. ¹⁹ “Nätmatqä iinji, qeqä-quuvqä imä mäpaquvqä, tuqä iunqä äwitä, iqisanji zä-anjä bunqä äquveqänä.” (Jisasi Iqu ii ätätä, tii ätkqe. “Goti Iqueqä hinuä iqinji, ymisanjä eeqänäni, änguanänjia.”)

²⁰ Jisasi Iqu ii ätuätä, tii ätukqe. “Nätmatqä ämaqeuta, yäpaqängisa ätimäwa äpqäqe, ii kiyä mätqä iwimäkqiyä. ²¹⁻²² Ämaqeüqä qeqä-quuvqä imdanji, tiinjä iqua ätimäwa päñqiyä. Knuä indqänqä quvqä, huiwä yanä hinji inqä, quwä-meqä, ä ämaqä pizqä päsqä, nñ huiz-iqeüqä apäkänqä iqä, hinuä aowä qunqä, quanjä tquä, ä hnqisanä iqä, hnquenqä äwqä äkasuwä imäkätä qui äkasuwä tquä, ä kiuä nyuätnqä, knuä qäyasäqi ämetä imäkqä, itanga suqä quvqä huitanjä-huitanjä huizi-pqä imäkqä iquaunqä ätqä. ²³ Ga suqä quvqä iinjä iqua, ämäqeuta ätimäwa äpqe, ämaqeunji, Goti Iqueqä hinuä iqinji, kiyä mätqä iwimäkänqiyä” ätukqe.

Siliya-Ponisiyatanjä apäkä iyyqä quuvqä heqiyenqä†

²⁴ Jisasi Iqu iqi äväma, anjä-himqä Tayä-tänjä qäqiqinyqä äukqe. Iqinji Iqu, “Ämaqe, Nyi täqi pmetanqceunqe, änyä maqnqä epnqäüä” knuä wiyqanji, anjä hnque äpaqukqe. Iqu knuä

† 7:23 Matiu 15:21-28

ii äwikqä-qe, ämaqe, qu Iqu pmetanqgeuqge näqnqä ämakuwi. ²⁵ Apäkä hui, iyyqä meqi dnä quvqä tqäutaŋgi, ii Jisasi Iquenyqä qätä maqänä äwiyäqe, äpäqe, Iqueä yukä-tänjä qäqiqi qonjä äuktäukqe. ²⁶ Apäkä ii Israitqä iquautanjä ma, qua Siliya-Ponisiya iu imänqge. Ii Iqueä yukä iqi qonjä äuktäuqe, “Nyaqä meqe dnä quvqä tqäutaŋgi, Si huätä dowatiyä” ätuätä, yatnqä äwikqe.

²⁷ Iqu kimaŋi, “Ne ymiŋi, ymeqeu-ganä käyä ävanä” ätukqe. “Ymeqeuqä ymiŋi ämotautanä, hiveqä iquaunqä tnämäuqe, qäyu maeqä danä eänä.”

²⁸ I tquanğa, apäkä ii, “Ämaqä Naqä Iquki, Si qäyu ätnä-qe, ymeqä ymiŋjä änatquteqanquwi, hiveqä iqua ämambnqäuä” ätukqe.

²⁹ I tquanğa, Jisasi Iqu, “Si ii ätninqe, yqä uvä! Dnä quvqe, tqä meqini huätä ae ävämeqiyä” ätukqe.

³⁰ Inğaŋi, apäkä ii, iyyqä anjä iqi ätimäuqe, meqä iini, dnä quvqe ae ävämeqanğa, iyyqä yquvanjä iu witaŋgi äqunqge.

Ämaqä qätäyqä kuknuä änä matqä iquenyqä

³¹ Jisasi Iqu anjä himqä Tayäni äväma, anjä-himqä Saitonä-tänjä iu äwätä, qua Dekapolisi iu, eqä-huanjä Galili ätimäukqe. ³² Iqi timäuqanğa, qu ämaqä qätäyqä, kuknuä wiŋuä änä maqnqä hnque, Iquenyqä ätuma äppiŋi, “Iyää! Jisasi Iquki, Saqä hipae, ämaqä tqe itmaqiyä” ätukuwi.

³³ I tquanġuwänġa, Jisasi Iqu, ämaqä iquenġi kiuänä itmeqe, Iqueqä hipae ämaqä iqueä qätä hovqä inġi-inġisa ävätäqetanġi, anġinġi, Iqu makukuä äquteqe, ämaqä iqueä tewi itmaqäkqe. ³⁴ Ii iqe, Iqu hiġui qäukuä haqä yätu äqunäqe, oänä ätätä, iquenġi, “Epata” ätukqe. Kukġuä iinġi, kiqä quati tiinġi “Qäte äkivänä!” ³⁵ Iqu ii wimäkqanġa, ämaqä iqueä qäte äutänäqe, itanġa iqueä tewä-pqe anġuä eätä, iqu kukġui, iqueqä tqä-pa qe ätkqe.

³⁶ Jisasi Iqu ii iqetanġi, Iqu qunġi, “Ämaqeuġi awä mätkuä pambiyä” ätukqe. Iqu ii qäyä tquanġi, qu awä ätäkäkuwi. ³⁷ Qätä äwiyäpiyä iqua, “Äänä imäkäqutiyä” tpu ikuwi. “Iqu nätmätqä eeqä anġuä imäkqiyä. Qätäyqä-pqe, qätä äwiyqäuä. Kukġuä matqä-pqe, kukġuä tqä imäkqiyä” ätkuwi.

8

*Jisasi Iqu, 4,000 iquau buayä äwikqenqä**

¹ Inġanġi anġumġi, ämaqä kuapänänġi Jisasi Ique äwimepu, ymisänä anġqenqe aanqä etanġä, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquau tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. ² “Ämaqä tä, Nyitä hiunġi hġquaqu-hġque äpmeġuwi, ga ymisänä hġqä di aanqä etanġqenqä, Nyi qunqä huäqä anunġiyä. ³ Inġi Nyi, quwqä anämqä dä yqänä iqä ändowatmqe, hġqua anä kiġänäunda äpquwä-qae, qanġä änä mäwqä ipu, hänaqeuġi dä päkombġqäuä” ätukqe.

* 8: Matiu 15:32-39

4 I tquanğa, Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä iqua, “Anä avqñqä täqñi, ämaqä eeqänänä tä ymisanä bñqe, ne äñgi ämetanä vatunquäwä?” ätukuwi.

5 Jisasi Iqu iquauni, “He bretqe, äänä ämenäuä?” tquanğa, qu kimani, “Ne 7 ämenunä” ätukuwi.

6 Inğanı Iqu ämaqä eeqänäni, “Quamä pmapiyä!” ätuäqe, bretqä 7 iquau ämeqe, Goti Ique “änqiuqä” ae ätuäqe, äqäyäkütätä, Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä iquau äwikqe. Ävqanğa, iqua ämaqeu yanä wipñqä äma ikäkuwi. 7 Itanğa qu hämapäkä wänqä hnjua qäsä ämaminuwi. Jisasi Iqu isuaunqä, Goti Ique “änqiuqä” ae ätuäqe, “Hämapäkä-pqä tä, qäsä yanä wipiyä” ätukqe. 8 Inı ämaqä eeqäni äwqä änäpäsäpu iqi änätqutekuwi, Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä iqua, aquvä ämaqiyäpu, hiqokä-qa 7 ämamikuwi. 9 Ymisanä ii änminuwä iqua, 4,000 iquayi. Ga Jisasi Iqu, quwqä anämqä ändowatkqe. 10 Iqu ae ändowatäqe, inğa qanğa Iqueqä ämaqä iquatä yimbaeu ikuapmäupiyi, qua Dalämanuta iunqä äukuwi.

“Si Tquki eninqä ämänätquetnä, wänuä hui imäkiyä” ätukuwinqä†

11 Parisi hnqua, Jisasi Ique äwimapiyi, Iqueqä kukñui mändi kittqäpñqä ipäqiyäpu, yamwiqä äväpu, tii ätukuwi. “Si nätmatqä ämaqä mimäkqänäni imäkätinä, Tquki eninqe, mänätquayä.”

† 8:10 Matiu 16:1-4; Lukä 12:54-56

12 I tquanḡuwänḡa, Jisasi Iqueqä äwqä imni, qunqä hanjä-iqä ämetä, haaqä ätätä, “Ämaqä täḡga äpmeḡuwä ii, wäunḡuä imäkätinä ämänätquayä-qe, sunqä dqäuä?” ätukqe. “Nyi he naqä-qakuä etqä. Iqua nätmätqä hui hiḡuä mäqunquä ipnä.” 13 I ätuäqe, Iqu qunḡi äväma, anḡi yimbaeu ikuapmäuqe, eqä-huänḡä yätäqänḡisanqä äukqe.

Parisi iquauqätä, Heroti iqueqätä, nätmätqä änyuämäwa peyqenqä†

14 Inḡanḡi Iqueqä wäunḡuänḡä ämotquaminḡä iqua, bretqä hui inä mämeqä, hui imäukuwi. Iutaḡi, qu yimbaeuḡi, bretqä hḡqunä ämapu äpmaminḡuwi.

15 Itanḡanḡi Jisasi Iqu, “Parisi iquauqätä, Heroti iqueqätä, bretqä änyuämäwa peyqenqe, äḡḡuänä äminyäpu, wimasäpiyä” ätuätä, näqḡqä äwikqe.

16 I tquanḡa, iqua quwqä-quwä, “Ne bretqä aanqä etanḡqunenqä änatqiyä” ätḡḡäukuwi.

17 Iqu, qu iinḡä tḡḡanḡuwinḡä, näqḡqä ämeqe, iquau yatḡqä äwikqe. “He ‘Ne bretqä aanqeqä’ ätḡḡuwi, sunqä tqäuä? He näqḡqä-pqä, ä kḡuä-pqe, mämeqä iquwätanä? Heqä kḡuä indqänḡä iunḡi, kḡuä wäunḡui yasämä miqä da iqiyä?” 18 He hiḡuä-tänḡä enḡuwi, hiḡuä mäqunquä ipu, qätä-tänḡä enḡuwi, qätä mäwiyqä ipu, kḡuä äpakänänḡi mämeqä iquwi, ii sunqäwä? 19 Nyi bretqä hipa hḡḡi eeqä, 5,000 iquauḡqä äkutkqe,

† 8:13 Matiu 16:5-12

ga änatqutekuwi, he qa naqä mangui, äänä ämamikuwäwä?”[§] ätukqe.

Iqua, “Ne qa 12 ämamikqueqä” ätukuwi.

²⁰ Itañi Iqu, “Ga Nyi bretqä 7, ämaqä 4,000 iquaunqä äkutkqä, änatqutekuwi, hiqokä-qa mangui, äänä ämamikuwäwä?”* ätukqe.

Qu, “Ne qa 7 ämamikqueqä” ätukuwi.

²¹ Ga Iqu, “He iinqe, näqñqä mämeqä yqänä itqänäuä?” ätukqe.

Jisasi Iqu, hiñuä quvqä Betsaitätanjä hñque äñguä imäkkqenqä

²² Itanğani iqua añä-himqä Betsaitä qe ätimäukuwi. Iqñi, qu ämaqä hiñuä quvqä hñque, Jisasi Iquenqä ätuma ätimäupiyi, “Iyää, Jisasi Iquki, tqä hipae itmaqiyä” ätukuwi.

²³ I tqaunğuwänğa, Jisasi Iqu, ämaqä iquenñi, a ämasqänğa, añä himqä yäpaqä mängisa ätuma äwäqe, iqueqä hiñuiu makukuä äwqutäqe, hiñuä-huiwiu itmaqiyätä, yatñqä äwikqe. “Si nätmatqä hui hiñuä äqunänjinyä?”

²⁴ Iqu hiñuä äqänäqe, “Nñqä, nyi ämaqä hui qañä ikiqanğä äqunmä-qe, quñi ätnänäqi mäqunquä enänä. Qu zä enqä-panä-qua etanğä äqunänänä” ätukqe.

²⁵ I tqanğa, Jisasi Iqu, Iqueqä hipae, ämaqä iqueä hiñuä-huiwä iu itmaqiyqanğa, iqueqä hiñui hämänä äqänätä, äñguä ätimäuqanğa, iqu nätmatqä eeqänänñi, ätnänäqi äqunğqe.

[§] 8:19 Makä 6:43 * 8:20 Makä 8:8

26 Itanġani Jisasi Iqu ämaqä iqueni, “Si anä-himqeunġi mäpaquvqä, tqä anġunġä jänä uvä” ätukqe.

Pitä iqu, Jisasi Iquenyqe, “Kraisġi Iqueyqä” ätkqenqä†

27 Itanġi Jisasi Iqutä, Iqueqä wänuänġqä ämotquaminġqä iquatä, anä wänġqä, anä-himqä Sisariya-Pilipai iu mätnätanġqeunġä äukuwi. Hänäqä äwäpiyä nämni, Iqu quġi yatġqä äwikqe. “Ämaqe, Nyinġe, tqeueqä ätätqänuwäwä?”

28 Iqu yatġqä ii vqanġa, iqua tii ätukuwi. “Ämaqä hui Sinyqe, ‘Jonä asġä-qäyqä iqueqä,’ hui, ‘Laisa iqueqä,’ itanġa hui, ‘hinuä-tqä-queqä,’ ätätqänuwġqä” ätukuwi.

29 Iqua iinä tquanġuwänġa, Iqu iquaunġi yatġqä tii äwikqe. “Hiyaqä kġuä dunġi, Nyi tqunġä?”

Iqu i tquanġa, Pitä iqu, “Si Kraisġi ne äminesġqä, Goti Iqu atäunuä äkġkqä Iqukiyqä” ätukqe.

30 Inġanġi Iqu, quġi, “He Nyinġe, ämaqeunġi awä mätkuä pampiyä” ätätä, kukġuä yänänäqġqä ätukqe.

Jisasi Iqu, äpäkonätä, anġi vaunġqä ätkqenqä†

31 Ii ätuäqetanġi, Jisasi Iqu, iquau näqġqä änyä-hänä hui ävätä, tii ätukqe. “Ämaqeueqä Ymeqä Ekqä Iqu, hanä-iqä kuapanä meniueqä.

† 8:26 Matiu 16:13-20; Lukä 9:18-22 ‡ 8:30 Matiu 16:21-28; Lukä 9:22-27

Itanğa ämaqeu miqä iquau, hiqäva-imäkqä naqä iquau, itanğa kuknuä-suqenqä näqñqä-pqä iquau, Iqueni pizqä päsqañguwänğa, Iqu hea hñquaqui-hñque äwiqe, anğumä vau-niqeqä” ätukqe.

³² Jisasi Iqu eeqäpnä ätnänä iqi tquanğa, Pitä iqu Iqueni, haqä nänä ätuma äwäqe, “Si kuknuä iñi, awä matqä panä. Ii quvqeğä” ätukqe.

³³ Pitä iqu i tquanğa, Jisasi Iqu yakmbä iqe, Iqueğä ämaqä iquau äqunä, Pitä iqueni, mañä mi äminyätä, “Setänä, Goti Iqutä mäkä-huñqä iquki, hoptäwä manyqä, qänaki nyi! Tqä kñuä indqanqe, Goti Iqueä ma, ämaqä iquauqeğä” ätukqe.

³⁴ E ätuäqe, Iqu, ämaqeutä, Iqueğä ämaqä iquautä tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Nyi qänaki nyivändätñqä etanğutqe, iqu, iqueğä-kiuänqä kñuä mämeqä, iqueğä zä-huätati huñqe ämetä, Nyi qänaki nyivändänä.

³⁵ Ii tiñiqä. Ämaqä hñqu, iqueğä hñğä-pmeqe a yänänäqñqä äkiqätmitätqe, qui imäknäniqeğä. Inäqe ämaqä hñqu, Nyinyqätä, kuknuä anğua we-huñqä-tänñqätä, kñuä indqänätä, iqueğä hñğä-pmeqe ävquatämämitätqe, iqu hñğä pmetäniqeğä. ³⁶ Itanğa ämaqä hñqu, nätmatqä qua täutanı eeqä ämetä, äpakonğqe, iqueğä nätmatqä eeqänänä iñi, yätamakqä äänä väniqiyä?

³⁷ Itanğa ämaqä hñqu, iqueğä quuvqe anğumä metñqe, squäsua väniñqäwä?

³⁸ Itanğanı, apäkä, qokique äväma qanä hñgi qñqä enqä-panä iñi, ämaqä tänğa äpmeñuwi, asä e imäkäpu, Goti Iqueni tuwä äväpu, suqä

quvqä imäkätqänä. Inji, ämaqä hñqu qutä anä äpme, Nyinqätä, Nyaqä kukñuinqätä womba wiŋaŋgutqe, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Kaniqueä yänänäqñqä motqueqä di ämetä, Goti Iqueqä enätqä iquatä äppqäŋgani, Iqu ämaqä iquenyqä womba yäniqeä” ätukqe.

9

¹ Ingañi Jisasi Iqu qunji, “Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä täqi tä ätqäunuwä hñqua, mäpäkonqä, häñä yqänä äpmapiyängañi, Goti Iqunä miqe, Iqueqä yänänäqñqetä äpqaŋgutqe, hiñuä qumbnuwiqä” ätukqe.

*Jisasi Iqueqä huiwi, huitañä ingqenqä**

² Hiunji 6 ae äpäwqanğañi, Jisasi Iqu, Pitä ique, Jemisi ique, itanğa Jonä ique itmeqe, qoqonä quäuqä hñquenqä ätuma ekqe. Iqinji iquauqä-quwänä äpmamiñuwi. Iquauä hiñuä iqisañi, Jisasi Iqu huiwä huitañä ingqäqe.

³ Iqueqä qäki, we-huñqä aanä qäpaiqänänä äyäminqe. Ämaqä qua täutanä hñqu, ämuasmänqä qäpaiqä iinä enqä-pa timäutñqe, änä mimäkqä yänä.

⁴ Ingañi iqua, Laisa iqtä, Mosisi iqtä, iquaqu, Jisasi Iqtä anä ätqäunya, kukñuä tätqätanğa äqunquwi.

⁵ Ii äqunäpiyinqä, Pitä iqu Jisasi Iqueni, “Ämotqueqä Naqä Iquki, ne täqi äpmeñque, ii äñguänäñiqä. Ne ittänä anä hñquaqu-hñque mätatunqueqä. Hñqu Tqänqä, ññ hñqu Mosisi iqueqänqä, itanğa hñqu Laisa iqueqänqänänyä”

* 9:1 Matiu 17:1-13; Lukä 9:28-36

ätukqe. ⁶ Pitä iqu kuknuä ii ätukqe, iqua zä kiinjä ipu, ga iqu kuknuä äänä täninqe, kjuä yasämä mäwimeqä iqanji, ii ätkqe. ⁷ Inğanj qaquvqä hñqu äpäqe, iquaunji äpatqäkqe. Iwä qaquvqä iqueuä yäpä imdanji kuknuä hñqu tii ätkqe. “Tä Nqä Ymeqä aanä kiinja änyinätñqä Iqueyqä. Iqueqä kuknui qätä wipiyä.” ⁸ I tqanji äwipiyi, qu hinuä qävqä ikuwi, ämaqä aanqä eä, Jisasi Iqunä qutä tqäutangi äqunguwi.

⁹ Qu qoqonä yätuta äpäpiyanğanji, Jisasi Iqu iquaunji, “Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqu hänä vauniqänğanqe, hiqä hinuitä äqunänjuwinqe, ämaqeunji, awä matquä pambiyä” ätukqe. ¹⁰ Qu, Iqu tquangqä-pa, awä matqä ipu, yatñqä tii inguwi. “Hänä vauqe, ii squäwä?”

¹¹ Itanga qu Iquenji, yatñqä tii äwikuwi. “Kuknuä-suqenqä näqñqä iqua, ‘Laisa iqu-ganä päñqiyä-qe’ suñqä tätqänäuä?”

¹² I tquanguwännga, Jisasi Iqu, “Ii naqä-qakuänäyi. Laisa iqu-ganä äpätä, nätmätqä eeqänänji, anqumä äñguä imäkänqiyä. Inä-qe, Goti Iqueqä bukä iunji, ‘Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iquenji, qu himä-wiunqä kiinjä äväpu, täñä-hunqä kuapänä meniqeqe,’ tuwanuä iinji, suñqä ätä äqänänä?” ätukqe. ¹³ “I etanji Nyi he tiinjä etmqe. Laisa iqu ae äpkqe. Ga Goti Iqueqä bukiu äqänänqä-pa, qu quwqä äwiñqeunä ipu, suqä quvqä huitanjä-huitanjä itquakuwiqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, ymeqä qokä dnä quvqä-tänjä hñque, äñguä iwimäkkqenqät†

† 9:13 Matiu 17:14-21; Lukä 9:37-43a

14 Iqua äppi, Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä huizi iquau wimapnqä ipiyänqä, ämaqä kuapänäni, iquau äpputmäupu, ga kuknuä-suqenqä näqenqä hñqua, iquauqä kuknui mändi kittqäpnqä itqätanqä äqunqä. 15 Ämaqä eeqänäni, Jisasi Iqu äpqañgi äqumbiyänqäni, yänuä ipu, Iquenyqä maqänä äupi, yeeqä äwikuwi.

16 Inqäni Iqu qun, yatnqä tii äwikqe. “He iquatäni, manä-mäkä sunqä äunätqänä?”

17 I tquanqä, ämaqä hñqu ämävauqe, “Näqenqä-vqä Iquki, nqä ymeqä dnä quvqä ätqäuä kuknuä matqä itqätanqä, Sinyenqä ätuma äpqañä. 18 Dnä quvqä iqu iqueni, ppqä yätnqä imäkätä, qua iqi ämatnmäutnqe. Ga, iqu makusewä kuä äsätä, hiqanqä mangtäsqukuä ämäuqe, yukä hipa woä äwimäutnqe. Inqä etanqä nyi, Tqä wänuänqä ämotquetqänä iquauni, huätä mamäupnqä yatnqä vqanqä, iqua inqä änä mimäkqä iqäuä” ätukqe.

19 I äwiyäqe, Jisasi Iqu iquauni, “He ämaqä quuvqä maeqiyqä tqenä! Nyi hesä anäni, squänqänqä pmamqäwä? Ä, hesäni hanä-iqe, squänqänqä meqämqäwä?” ätuätä, tii ätukqe. “Ymeqä iqueni, ätuma bpiyä.”

20 I tquanqä, qu ymeqä iqueni, Iquenyqä itmeqanqänqä, dnä quvqä iqu, Ique hinuä äqunäqänqäni, ymeqä iqueni ppqä yätnqä imäkqanqä, ymeqä iqu qua iqi äpäknäqe, iqueqä manqä makusewä kuä äsätä, qua iqi huaqä-huaqä ikqe.

21 I iqanğa, Jisasi Iqu kaniqıe, yatıjqä tii äwikqe. “Ymeqä tqueni, äknğata ti äwimakqäwä?”

Kimani, “Dänänğa äwimakqeğä” ätukqe. 22 “Dnjä quvqä iqu, ymeqä ique pizqä päsätıjqe, tä iu ämävetä, ä eqä du ämäyetä, ii iqa äwätıjqe. Itanğı Si nätmatqä hui yätamäqä iqä-tänjä eni, yenyqä huäqä kuñğanğuti, yätamäqä yeyä” ätukqe.

23 I tquanğa, Jisasi Iqu iqueni, “Si ‘Yätamäqä iqä-tänjä eniuä’ ändni, sunğä ändnyä? Quuvqä eqiyätquñuwä iqua, nätmatqä eeqä timäutıjqä imäkpıjqäuä” ätukqe.

24 I tquanğanä, kaniqu manjä yänänäqıjqe, “Nyi quuvqä eqiyänğä-qe, Si nyi äwa iqeuni, yätamäqä nyisıjqä äktqänä” ätukqe.

25 Inğanı, Jisasi Iqu ämaqä kuapänäni tnänjä pğanğä äqunäqe, Iqu dnjä quvqä iqueni, “Dnjä quvqä kukıuä matqä, qätä mäwiyqä imäkqä iquki, nyi si, ymeqä iquesa tängi huätä ätimäutnä, ga anğı mäpaquvqä isıjqä äktqänä” ätukqe.

26 I tquanğa, dnjä quvqä iqu zääqä ganä ätäqe, ymeqä iqueni ppqä yänänäqıjqä yätıjqä iwimäkäqe, huätä ätimäukqe. Itanğa ymeqä iqu pizqänänä-qu witanğa, ämaqä kuapänäni, “Ymeqä iqu näwi äpäkonä äwinä” ätukuwi. 27 I witanğa, Jisasi Iqu iqueqä hipaeu a ämaqätätä, pämä vauqumuatqanğa, iqu pämä ätqäukqe.

28 Qänakıni, Jisasi Iqu anä iu pmetanğanı, Iqueqä wäunğänğä ämotquaminğä iqua, quwqä-quwänä anä äpmapu, “Ne dnjä quvqä

iqueni, huätä mandowatqe, sunqä iququwä?”
ätuäpu, yatnqä äwikuwi.

²⁹ Iwä, Iqu iquauni, “Dnjä quvqä tiini,
nätmatqä huisä mändowatqä, kiqä Goti
Iquenyqä tääqä ätäpiyä iutanänjqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, “Äpäkonätmä, vaumninqeqä” angi
ätkqenqä†*

³⁰⁻³¹ Qu iqi ävämani, qua Galili iuni jänä
ämäwqätäukuwi. Inqani Jisasi Iqu, Iqueqä
wäunuänqä ämotquaminqä iquaunä näqñqä
vätñqä wiñganqi, Iqu ämaqä, Iquenyqä “Iqiyqe”
näqñqä mapñqä diñqe, mawinqä ikqe. Iqu
iquauni tii ätuminqe. “Ämaqeugä Ymeqä Ekqä
Iqueni, itumepu ämaqä iquauä hipa iu wip-
nuwiqä. Itanqa qu Iqueni pizqänä päkpnuwiqä.
Hiunji hñquaqu-hñque ae äpäwqanqani, Iqu
anqumä hñjä vauniqeqä” ätukqe. ³² Iqu kukñuä
ii tquanqñqeqe, iqua näqñqä mämeqä qäyä ipu,
ga zä wiñganqñqeutani, Iqueni yatnqä mäwqä
ikuwi.

*Qu, “Neyaqä awä iqisani, yoqä naqä-täñi
tqukä?” ätnquwinqä§*

³³ Iqua Kapänamä ätimäupiysi, anju
äpmapiyänqani, Jisasi Iqu iquauni, “He
hänaqä dutani sunqä ätnqapätqänuwäwä?”
ätuätä, yatnqä äwikqe. ³⁴ I tquanqa, iqua
hänaqä dutani, “Nyi naqeqä, nyi naqeqä”
ätnqapkuwä etanqñqeqä, kukñuä hui kima
mätquä äpmaminuwi.

† 9:29 Matiu 17:22-23; Lukä 9:43b-45 § 9:32 Matiu 18:1-5;
Lukä 9:46-48

³⁵ Iqu quamä ae äpmeqetani, 12 iquau, “Eä-embiyä!” ätuäqe, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu naqä-pmeqänqä wingangutqe, iinjä iqu eeqänänjä iquauqä yäpakä, itanga iquauqä wäunuä-wiyqä hetñqe” ätukqe.

³⁶ I ätuäqetani, Iqu ymeqä wänqä hmbi itumeqe, iquauä awä iqi ätquteäqe, ymeqä iqueni atukuä ämaitä, iquau tii ätukqe.

³⁷ “Ämaqä hñqu ymeqä wänqä hmbini, Nyinqä kñuä äme, yeeqä itumeqäqe, iqu Nyi indmeqiyä. Itanga Nyi indmeqäqe, ii iqu Nyinä mindmeqä iqiyä. Iqu Nyi änändowatkqä Ique, inä itumeqiyä” ätukqe.

*‘Ämaqä ne hñgisa minetqueqä iquwä iqua, neqä-quaiqä’ ätukqenqä**

³⁸ I tqanga, Jonä iqu Jisasi Iqueni, “Näqñqä-vqä Iquki, ämaqä nesä anä mikiqä itñqä hñqu, saqä yoqeta dnä quvqä huätä dowatqangi äqunätanä, ne iqueni, ‘Iñi mimäkqä panä!’ ätukqueqä” ätukqe.

³⁹ Jonä iqu i tqanga, Jisasi Iqu, “He ique pmua mimäkqä pambiyä” ätukqe. “Ämaqä hñqu, nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä di, Nyaqä yoqeta imäkqä iqu, Nyinqä kukñuä quvqä di maqänä matqä yänqiyä. ⁴⁰ Ämaqä ne hñgisa minetqueqä iquwä iqua, neyaqä-quayqä. ⁴¹ Nyi naqä-qakuä etqä. He Kraisi Ique qänaki vändqä-quenä etanguwinqä, ämaqe, he eqä-häki, ämbñqä etapquwi, qu hñgi metapqä iqä. Qu Goti Iquesani, ängui ämapnuwiqä” ätukqe.

* 9:37 Lukä 9:49-50

Suqä quvqe, quuvqä heqiyqe qui imäkqenqä†

⁴² “Ymeqä Nyinyqä quuvqä eqiyätñqä täutañä hmbu, ämaqä hñqueuä suqä imäkqanqä iu hinuä äqunätä, asä iinjä imäkätä quannä päkñganqutqe, ämaqä suqä ipäqiyqä iquenji, hanjä-iqä naqänänji wimenä. Ämaqä hñqua hikä naqänänjä hñqu ämepu, iqueqä hiñjuä-qo iu guä äkiqiyepu, eqä-huänjä bu tnämäueqanqppqe, ii hanjä-iqä naqä-qe, huizique mämäwqätäuqä yänqiyä” ätukqe. ⁴³⁻⁴⁴ “Tqä hipa hñqu suqä quvqeunqä äkiyqiyäma uwqanqutqe, huätä täwisñqe. Si iinjä inji, hanjä hea ique-ique pmeqe ämatñi. Iinjä miqä isqe, hipa qäquaqu yqänä nyqä-quki, tä maisquä yäniqä äsänqeu äktnämäupnuwi. Hipa hñqunä änyänji, ämäwqätäutñi. ⁴⁵⁻⁴⁶ Itanğa tqä yukä hñqu suqä quvqeunqä äkiyqiyäma uwqanqutqe, huätä täwisñqe. Si iinjä inji, hanjä hea ique-ique pmeqe ämatñi. Iinjä miqä isqe, yukä qäquaqu yqänä nyqä-quki, tä maisquä yäniqä äsänqeu äktnämäupnuwi. Yukä hñqunä änyänji, ämäwqätäutñi. ⁴⁷ Ä tqä hinuä hñqu suqä quvqeunqä äkiyqiyäma uwqanqutqe, huätä tquätñqe. Si iinjä inji, hanjä hea ique-ique pmeqä ämatñi. Iinjä miqä isqe, hinuä qäquaqu yqänä qñqä-quki, tä maisquä äsänqeu äktnämäupnuwi. Ä hinuä hñqunä äqänänji, Goti Iqunä miqeuñi äpaqutñi. ⁴⁸ Tä iinjä äsänqä iquenji, *Piweqe mapäkonqä ipu, itanğa te maisquä yäniqeqä.*†

† 9:41 Matiu 18:6-9 ‡ 9:48 Asayä 66:24

49 Haki, nätmatqä äpakänä witpñqä imäkätñqä-pa, ämaqä eeqänänjä iunji, te äpakänä e imäkäniqeqä. § 50 Haki änguänä etañqä-qe, kiqä ätquänqä di qäpu eqäqe, ga anji ätquänätñqenqe, äänä imäkpni? Hakä enqä-pañuenä ätimäupu, itañga äwqä hanjuä inñquenä pmapñqeqä” ätukqe.*

10

*Suqä apäkä huätä dowatqenqä**

¹ Jisasi Iqu anä-himqä iunji äväma, qua Jutiya iunqätä, itañga eqä Jotänä yätäqängisanqätä äukqe. Inñani ämaqä kuapänänjä anñumä Ique wimeqanñuwanña, ga Iqueqä suqä hea ique-ique iminñqä-pa, Goti Iqueqä kukñuinñqä näqñqä anñumä äwiminñqe.

² Inñani Parisi hñqua, Jisasi Ique äwimapiyi, yamwiqä äväpu yatñqä tii äwikuwi. “Neqä suqä dunji, ‘Ämaqä hñqu iqueqä apäki huätä ändowatqänqä,’ ätnä, ‘ä mändowatqänqä’ ätnänä?”

³ I tquañguwänña, Iqu tii ätukqe. “Mosisi iqu henji, suqä äki etapqäwä?”

⁴ Inñani qu tii ätukuwi. “Mosisi iqu, ‘Ämaqä hñqu, iqueqä apäki huätä dowatätñqä etañgutqe, iqu huätä dowatqä tuwanjuä äqiyätä, huätä inña dowatätñqeqä,’ ätkqeqä” ätukuwi.

§ 9:49 Näqñqä-tñä hñqua, kukñuä inñä iqueqä quatinñqe, tii ätätqänjuä. Haki, hiqäva eeqänänji, ikikinyänjä iwimäkätqänjuwä-pa, te ämaqä eeqänänji ikikinyänjä imäkänä. Hiqäva-imäkkä 2:13 * 9:50 Matiu 5:13; Lukä 14:34-35 * 10: Matiu 5:31-32; 19:1-12; Lukä 16:18

⁵ Jisasi Iqu, qunji kima tii ätukqe. “Mosisi iqu suqä iinjä imäkqäpñqä ätätä tuwanuä äqäkqe, ii he nyuänjä woyqä imbu, hñgisanä iqä-quenä etanqgetanänjqä” ätukqe. ⁶ “I etanji, ainqani, Goti Iqu nätmatqä eeqänä ipäqiyätñqä imäkätäqänqani, ämaqä, *‘Iqu qokätä, apäkätä imäkkqe.’*† ⁷⁻⁸ Iinjä imäkätäqetani, tiinjä ätkqeqä. *‘Qokä hñqu, kandä-känatä ävämetä, iqueqä apäkisä guä ämänyinyä, huiwä naqä-hñqunä änyinyä pmeqänqeqä.’*‡ Goti Hanjuwä Iqu iinjä ätkqetani, qäyaqu huiwi hñquaqu minqä, hñqunä änyinyä pmesiyänqeqä. ⁹ Iinjä etanji nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu naqä hñqunä ämamonyetqe, ii ämaqä hñqu mandumakqñqeqä” ätukqe.

¹⁰ Itanğa qu anju äpmapiyänqani, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, Jisasi Ique kukñuä iinjä yatñqä äwikuwi. ¹¹ I vquanğuwänğa, Iqu iquaunji tii ätukqe. “Ämaqä hñqu iqueqä apäki huätä ändowatätä, apäkä änyä-hänjä hui ämeqäqe, ämaqä iqu iqueqä apäkiñi qui imäkätä, huizitä huiwä yanä hñgi ikiqä enqä-pa imäkqi. ¹² Itanğa apäkä-pqä ii, iyyqä qoki äväma, qokä änyä-hänjä hñque ämuangqe, ii-pqe huizitä huiwä yanä hñgi ikiqä enqä-pa imäkqiyä” ätukqe.

Ymeqä wänqä isuaunqes

¹³ Ämaqä hui ymeqä wänqä isuaunji, Jisasi Iqu hipa haqeqi wiyätñqä, ätuma äwimakuwi.

† **10:6** Ipäqäkqä 1:27 ‡ **10:7-8** Ipäqäkqä 2:24 § **10:12** Matiu 19:13-15; Lukä 18:15-17

Ii ätuma wimeqanġuwänġa, wäunġänġä ämotquaminġä iqua, “Huätä ätuma upiyä!” ätukuwi. ¹⁴ Jisasi Iqu hinuä ii äqunäqe, Iqu iquaunġi, upui-hinuä ämoqunätä, “Ymeqä wänġqe, Nyinyqä qäyä äppiyä. Goti Iqunä miqeunġi, täsua enġä-panä yäpänġisa epnġä-qae, ‘Oeyqä’ matqä pambiyä!” ätukqe. ¹⁵ “Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä hnġu Goti Iqunä miqä dunġi, ymeqä wänġä itmetqänġuwä-pa mitmeqä da itqe, iqu Goti Iqunä miqä iunġi, mäpaquvqä yäniqe.” ¹⁶ Ii ätuäqe, Iqu ymeqä hnġunä-hnġunä quvätäuku ämäqumuateqe, hipa nyuänġä haqeqi äwiyätä, Goti Iqu anġuä iwimäkätġä yatġä äwikqe.

*Ämiqä, nätmätqä kuapänänġä-tänġä hnġu, Jisasi Iqutä kukġuä ätnġiyinġä**

¹⁷ Jisasi Iqu qanġä tii wätġä iqanġa, ämaqä hnġu Iquenyqä tnänġä äpeyäqe, qonġä äwoktäutä, Iquenġi yatġä tii äwikqe. “Nänġqä-vqä Anġuä Iquki, nyi hänġä hea ique-ique pmeqe äänä itmä mamniqäwä?” ätukqe.

¹⁸ I tquanġa, Jisasi Iqu, “‘Anġuä Iqukiyqe’ sunġä dnyä? Ämaqä anġuänänġi, Goti Hanjuwä Iqunänġä” ätukqe. ¹⁹ “Si kukġuä-suqenġe, näqġä äyä ennä. Ii tiinġä iquaunġä,

‘Si ämaqä pizqä mapäsqä panä. Qokä-apäkä ämanġe, huizitä huiwi yanġä mikiqä panä. Quwä mämeqä panä. Kukġuä jänä imäkqä iquenġi, tiwiqä qanġä mätquä panä. Ämaqeu qanġä ätuätinä, mämotauqä panä. Itanġa

* **10:16** Matiu 19:16-30; Lukä 18:18-30

tnaqä-tnuñuau yäpä iqi qänaknä iqätñqe qä”
ätukqe.†

²⁰ I tquanga, ämaqä iqu, “Näqñqä-vqä Iquki, ymeqänqatqä suqä iunji qänaknä iqa äpätnqe, tänga täsuwänä” ätukqe.

²¹ Inqanji Jisasi Iqu, ique hinuä äqunäqetani, Iquenyqä aanä kuapänä winqanji, “Nätmatqä hñqu si äwa yqänä ininyä. Si nätmatqä ämeni, ga äwätinä, eeqänä mbqänqä imäkätinä, itanga ämaqä aanqä etanquwui wisñqe qä. Itanga si qäukuä yätunji yquayä-tänjä hesñqänänyä. Ii ae imäkñi, äpätnä, Nyi qänaki nyivändiyä” ätukqe.

²² Kukñuä iinjä qätä äwiyäqe, iqu yquayä kuapänänjä-tänju etanqqenqä, iqueqä äwqä imdanji hanjä-iqä ämetä, hipenji yäuä äpitä, ävämakqe.

²³ I uwqanga, Jisasi Iqu hinuä ipeipe äpäqunqneyätä, Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä iquau tii ätukqe. “Qua-yquayä kuapä-tänjä iqua, Goti Iqunä miqä dunji, qeiqinyä ma, yänänäqñqeuta paquvqe qä.”

²⁴ I tquanga, iqua Iqueä kukñuinqä yänuä ikuwi. Inqe, Jisasi Iqu qunji anqumä, “Ymeqä tquenä, Goti Iqunä miqeu paquvqe, qeiqinyä ma, yänänäqñqeuta paquvqe qä!” ätukqe.

²⁵ “Kametqä hñqu, qäkä guä ktäpiqä yänä hovqä iu wätñqe, iqu yänänäqñqä iutanä wänä. Inäqe, ämaqä mbqä kuapä-tänjä iqua, Goti Iqunä miqeu paqunqä yänänäqñqe, kametqä iquequnji, ämäwqätäunä” ätukqe.

† 10:19 Anqumä Itmaqä 20:12-16

26 Inġaŋi iqua yäunüä naqänänġä ipu, tii ätŋguwi. “Inġi ämaqä qui imäknätqäŋuwitani, hänä hea ique-ique pmeqe, tqu meniġiyä?”

27 Jisasi Iqu, iquau hiŋuä jänä äqunä, tii ätukqe. “Ämaqe, iinġi änä mimäkqä iqanġpqa-qe, Goti Iqu äwa mämiqä yänġiyä. Nätmatqä eeqänänġi, Iqu qäyunä imäkänġiyä.”

28 I tquanġa, Pitä iqu Jisasi Iqueni, “Hiŋuä qunä! Ne nätmatqä eeqänänġi ävämaŋi, Si qänaki äyä äkivändänġunä” ätukqe.

29-30 Jisasi Iqu kimaŋi, “Nyi heŋi naqä-qakuä etqänä. Qua täuŋi, ämaqä tqu-tqu iqueqä anä, kätä-käuŋgua, känanyi-känapqa, kanä-känäu, ymeqä, ä wäunüä-pqe, Nyinġätä, Nqä kukŋuä anġuä we-huŋqä-tänġinġätä ävquatämäutqe, tŋänqe, asä iinġä iqua, aanä hävemänänqe, inä ämeniġe. Itanġa iqu hanä-iqä qäsä mequänä. Inġi hea yäpakänġaŋi, hänä hea ique-ique pmeqä meniġe. 31 Inäqe ämaqä, täŋġa yoqä-tänġä eänjuwä iutaŋä kuapanänġä hŋqua, qänakŋi yoqä maeqänqe. Itanġa täŋġa yoqä maeqä eänjuwi, inġaŋi yoqä naqä-tänġänqe” ätukqe.

Jisasi Iqu, “Äpäkonätmä, vaumniqeqä” anġi ätkqenqä†

32 Qu Jerusälemänqä äyäpiyä iuŋi, Jisasi Iqu hiŋuiqä äwimamiŋqe. Iqueqä wäunüänqä ämotquamiŋqä iqua, yäunüä ipu, qänaki äyminjuwi. Itanġa huiziqua zä ipu, qänaki äwivändminjuwi. Inġaŋi Iqueqä wäunüänqä ämotquamiŋqä iquaunä itmeqe, Iqueqä-kiuä

† 10:31 Matiu 20:17-19; Lukä 18:31-34

hanä-iqä wimeniqä diñqä, iquauñi anğumä awä til ätukqe. ³³ “Qätä nyipiyä. Täñganñi ne Jerusälemänqä äyätanä, äyä ätqeyqunä. Yänñi, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqueni, qu hiqäva-imäkkä naqä iquauqätä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquauqätä, hipa iunä wipñqäuä. Itanğa iqua Iqueni, kukñuä ämitäpu, ‘Iqu äpäkonätñqeqä’ tññqäuä. Inğanñi qu Iqueni, ämaqä Israitqä iqua qäyä etanği, huizi iquau-mända wipñqäuä. ³⁴ Inñi ämaqä iinä iqua, Iqueni ewiiqä kukñuä ämitäpu, makukuä äwqutäpu, guä yänä-tänñi ämepu, täua ätäväpu, pizqä päkpnuwiqä. I etanği hiunñi hñquaqu päwqanğa, hñquququeni ävauniqeqä” ätukqe.

Jemisi, Jonä gueqi, Jisasi Ique yatñqä äwikiyinqäS

³⁵ Itanñi, Jemisi, Jonä, Sepri iqueqä hikñä iquaqu, Jisasi Ique äwimayi, “Näqñqä-vqä Iquki, Si yeqä äyengañgi yatñqä äkiyqueunñi, imäktñqeqä” ätukiyi.

³⁶ I tquanğiyänğa, Jisasi Iqu iquaquinñi, “Nyi qe squä qemäkmqä äqenğiyä?” ätukqe.

³⁷ I tquanğa, iquaqu naqä pmanyiyänqä wiñğanñi, Jisasi Iqueni, “Si yoqä naqä ämetnä, ämaqä ämitñänğanñi, ye hñqu saqä hipa ämuanğisa, itanğa hñqu qunamäuqänğisa pmenyquenqä äyengiyä” ätukiyi.

³⁸ Iinä tquanğiyänğa, Jisasi Iqu iquaquinñi, “Qe iinqä yatñqä iqiyyi, änyä maqñqä eninyqä. Eqä-häkä Nyi nmqä änyänqe, qe-pqä inä

änyiyänqätanä? Itanğa, asñä Nyi meqanğqä-pa, qe-pqe ämayänqä-tanä?”

³⁹ Inji, “Ye imäkenqueuä” ätukiyi.

Jisasi Iqu iquaquini, “Eqä-häkä nyi nmqä iqeuñi, qe-pqe inä änyiyänqeqä, itanğa asñä Nyi meqanğqeuñi, qe-pqe inä mayänqeqä. ⁴⁰ I etanği, Nyaqä hipa ämuangisatä, ä qunamäuqängisatä pmanyiyänqe, Nyi atäunüä miqä da imqänä. Goti Iqu ämaqä hñquaqu atäunüä itä, zä-hawi ämaqä iquaquinyqä näwenyä ämaeqeqä” ätukqe.

⁴¹ Wäunüänqä ämotquaminqä 10 iqua, Jemisi, Jonä gueqi ii tquanginyä äwiyäpiyä iutani, qu iquaqui himänä äwiyäpu, äwqä äkasuwä imäkkui. ⁴² Inğanji Jisasi Iqu eeqäquau tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. “He näqñqä äyuwä. Ne Israitqä qäyä etanği, huizi iquau miqä epiyä iqua, yänänäqñqetä, yoqä naqetä ämapu, quwqä ämaqeunji, äwiñqä quwqä dunä qänaknä ipñqä iwimäkätqänäuä. ⁴³ Iinjä etanği, hiyaqä awä iqini, suqä tä mäwiqä itñqeqä. Oeyqä. Ämaqä hñqu, hiyaqä awä iqisanji, hiqä ämeyätñqä wiñganğutqe, iqu heqä wäunüä-eyqä-qu pmetñqeqä. ⁴⁴ Auä, ämaqä hñqu, hiqä naqä pmetñqä wiñganğutqe, iqu hiyaqä wäunüä-eyqä hiñgänqä-qu pmetñqeqä. ⁴⁵ Li tii etanğqä dutayi. Ämaqeudä Ymeqä Ekqä Iqu suqä iinjä asä inä imäqiyä. Iqu äpkqe, ämaqe Ique wäunüä yätamäkqä wipñqä äpkqä manä, oeyqä. Iqu äpkqe, iquau wäunüä yätamäkqä ävätä, Iqueqä hänjä-pmeqe ävätä, qokä-apäkä

kuapänänjä iquau anġu mbqä imetnqä äpkqeqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, Batimiyasi ique änguä iwimäkkqeqä**

⁴⁶ Itanġi Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquatä, anjä himqä Jeriko ätimäukuwi. Iquatä, ämaqä kuapänänjitä ävämeqanġuwänġanġi, ämaqä hinuä pisqä, Batimiyasi, Timiyasi iqueqä hiknä iqu, huänqä manä iqi äpme, mbqä nätmätqä isuaunqä tquämanminqe. ⁴⁷ Iqu, “Jisasi Nasäretqätanä Iqueqä” tqanġä äwiyäqetanġi, aawqä yänänäqñqä ätätä, tü ätkqe. “Jisasi, Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si nyinqä huäqä äkunänä.”

⁴⁸ I tquanġa, ämaqä kuapänänġi, iquenġi äminyäpu, “Aawqä matqä panä!” ätukuwi.

Ii qäyä ätquanġä, iqu aawqä yänänäqñqä yqänänä, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, nyinqä huäqä äkunänä” ätukqe.

⁴⁹ Jisasi Iqu iqi ätqepäqe, “Ique tääqä tuätumapiyä” ätukqe.

Inġanġi qu hinuä pisqä iquenġi, “Iqu sinqä ‘Äpänä!’ ätqi. Mä pämä ätqätnä, tqä äwqe hanuä äknätnä biyä” ätukuwi. ⁵⁰ I tquanġuwänġanġi, iqueqä gquä quäuqä huätä äquvätämäuqe, ätkamäutä, Jisasi Iquenyqä äpkqe.

⁵¹ Iqu äwimeqanġa, Jisasi Iqu, “Nyi äänä ikimäkmqäwä?” ätukqe.

* **10:45** Matiu 20:29-34; Lukä 18:35-43

“Näqñqä-vqä Iquki, nyi anğumä hiñuä qänmqä nyimäkiyâ” ätukqe.

⁵² I tquanğa, Jisasi Iqu “Si yqä uvä! Tqä quuvqä heqiyqe, äñguä ikimäkqiyâ” ätukqe. Asä qänğanı, iqu hiñuä äñguä äqänätä, Jisasi Ique hänaqeu qänaki äwivändkqe.

11

*Jisasi Iqu, yoqä naqä qonqä-qu enqä-pa, Jerusälemä ätimäukqenqä**

¹ Itanğa iqua, Jerusälemä-tänjä qäqi timäupñqä ipiyänğanı, anjä-himqä Betäpaketä, Betanitä, qoqonä Olipä iu ätimäukuwi. Inğanı, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä hñquaqui, hiñuiqä ändowatätä, tii ätukqe.

² “Qe anjä-himqä näñinyqä winyqä. Qe yäpä inğisa äwäsiyänğanı, donği hipkä hñque guä äkiqiyequwä qunyinyä. Donği iquenı, ämaqä hñqu haqeqi mäpmeqä iminqä iquvi. Iquenı guä ewesinyä, ätuma äquvepinyqä” ätukqe. ³ “Ämaqä hñqu, ‘Qe donği gue, sunqä hiweqinyqä’ qesqanğutqe, qe kimañı, ‘Naqä Iqueqä wäunüä-tänjiqä. Ga Iqu ämaqä huisä anğumä maqänä dawatänqiyä,’ suinyqä” ätukqe.

⁴⁻⁵ I tquanğa, iquaqu äwiyi, donği hipkä hñqu, hänaqä iqi, anjä qñqanä-tänjä iqi guä qäyänätanği äqunğiyi. Iquaqu eweqanğiyänğa, ämaqä iqi ätqäuminuwä hñqua, iquaquiñı, “Donği iquenı sunqä eweqinyqä?” ätukuwi.

* 11: Matiu 21:1-11; Lukä 19:29-40; Jonä 12:12-19

⁶ I tquanḡuwänḡa, iquaqu qunḡi, Jisasi Iqu ätukqä-pa ätukiyi. I tquanḡiyänḡa, ämaqä iqua, iquaquḡi, “Yqä ätuma winyqä” ätukuwi.

⁷ Inḡaḡi, iquaqu donḡi, Jisasi Iquenyqä ätuma äpiyi, gquä quäuqä äquvätäsinyä, donḡi iqueä haqeqi ipteqanḡiyänḡa, Jisasi Iqu haqeu qe äpmakqe. ⁸ Inḡaḡi ämaqä kuapänänḡi, quwqä gquä quäuqe, äquvätäpu, hänaqeu äqäqasäueqäkuwi. Ga ämaqä huiziqua, zä-äpa wäunḡiuḡi ätäväpu, hänaqä iqi äqäqasäueqäkuwi. ⁹ Ämaqä hiḡuiqä äwäpiyitä, ä qänaki äwivändäpiyitä, pu-aawqä ätäpu, tii ätkuwi.

“Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä äwinä! Naqä Iqueqä yoqeta äquvepätḡqä Tqueni, Goti Hanjuwä Iqu anḡuanänḡä iwimäkqiyä. ¹⁰ Neqä awiḡu Dewiti iquesanḡä äpätḡqä Tqu, Iqueqä ämaqeu miqe, Goti Iqu anḡuä itquenä. Goti Haqä Yätu Äpmeḡqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäunä.”

¹¹ Jisasi Iqu Jerusälemä ätimäuqe, hiqäva-imäkqä anḡu äpaquväqe, nätmätqä eeqä hiḡuä äqunäkäkqe. Ae hea äyä eqanḡa, Iqueqä ämaqä 12 iquatä, Betaniḡqä äukqe.

Jisasi Iqu, zä-eaqä hḡque qui imäkkqenḡä†

¹² Awiḡaḡi, qu Betanisa äpäpiyanḡaḡi, Jisasi Iqu buayä dä äwikqe. ¹³ Inḡaḡi Iqu zä-eaqä hḡqu quwqä kuapänä nänyä änyä tqäutanḡi äqunäqe, häukuä wiqänḡqä hiḡuanḡqä äukqe. Nänḡi ätimäuqe, aanḡä, quwqenä änyätanḡi äqunḡqe. Inḡaḡi zä-eaqä häukuä qäyqänḡa

† 11:11 Matiu 21:18-19

mayi. ¹⁴ Ii äqunäqce, tii ätukqce. “Zä iquki, ämaqce-pqä hui anjumä häukui äkndopu, makñqä danä ipnuwiqä.”

Iwä Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, iinjä äyä tquanji äwikuwi.

Jisasi Iqu, mbqä wäunjuä imäkminjuwä iquau huätä äpäsawqatkqenqä†

¹⁵ Jerusälemä ätimäupiyi, Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä ingisa äpäyäqce, Iqu ämaqä mbqä wäunjuä imäkätqätanjuwä eeqänäñi, huätä äpäsawqatkqce. Itanja ämaqä mbqä huitañi tñänqä imäkäpu vätkätanjuwä iquauqä hevqetä, ämaqä ynñä-heeqce mbqä itqätanjuwä iquauqä zä-hawitä ämäquvasqiyekqce. ¹⁶ Itanja hiqäva-imäkqä anä ququawä iqini, nätmätqä hui mbqä ipñqä mäpeyqänqä imäkkqce. ¹⁷ Iqu ämaqä näqñqä ävätä, “Goti Iqueä tuwanuiunji, tiinjä äqänä.

‘Nqä aninjqce, “Ämaqä eeqänä tääqä dqä aniqä” tpnuwiqä.’§

Injä-qce, he *quwä-meqä iquauqä zä-pmeqä anä** enqä-panä imäkätqänjuä” ätukqce.

¹⁸ Inğanji hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, qätä iinjä äwipiyi, Iquenyqä zä ipu, Ique äpäkpñqä dinqä huänqä huiñqä qävqä ikuwi. Qu zä ikuwi, ämaqä kuapänäñi, Jisasi Iqueä näqñqä vqanjqenqä yäunjuä ipu, miiqä yänä iqanjuwitanji.

† **11:14** Matiu 21:12-13; Lukä 19:45-46; Jonä 2:13-17 § **11:17**
Asayä 56:7 * **11:17** Järämai 7:11

19 Heaetäni, Jisasi Iqutä, Iqueqä wänuäñqä ämotquaminqä iquatä, anä-himqeunji äväma äukuwi.

Goti Iquenqä tääqä ätäpu, yatñqä vqenqä†

20 Awiñga zä-hiñuitäni, qu huäñgeu äwäpiyäñgani, zä-eaqä hiñuä äqunquwi, quata buta himqä yätunqä yäua pitangi äqunquwi.

21 I äqunäpiyinqä, Pitä iqu kñuä indqänäqe, “Näqñqä-vqä Iquki, Si hiñuä qunyä! Zä-eaqä äkasuwä ätunä iqu, yäua ae äpiqeqä” ätukqe.

22 I tquanga Jisasi Iqu iquauñi, “He Goti Iquenyqä quuvqä heqäpiyä” ätukqe. 23 “Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä hñqu qoqonä hñque, ‘Ävauätnä eqä-pñä bu päkinyä’ ätque, iqueqä quuvqä mñi, ‘Matimäuqä yänqiyä’ kñuä mämeqä eä, ‘Iñi ätimäunqiyä’ kñuä äme, ätquäqe, iqueqä ätqanqutqä dunä ätimäunqiyä” ätukqe. 24 “Iñä etangi Nyi he etqä, nätmätqä huiñqä Goti Ique tääqä ätuäpu yatñqä ävquwi, ‘Ne ämenqunä’ kñuä ämapu quuvqä eqäpqe, he ämapñqäua. 25-26 Itanga he Goti Iquenqä tääqä tññqä ätqäpiyäñgani, he hñqutä äwqä äkasuwä-tänä eäñuwi, iñi iqueqä suqä quvqä etquetñqenqä äwqä hanuä imäknäpu, hui imäuquwi, heqä Heniqu Qäukuä Haqä Yätunä Iqu, heqä suqä quvqe huätä ämaemäutä, äwqä hanuä imäknänqiyä” ätukqe.

Jisasi Ique, “Yoqä naqe, äñgisa ämenäwä?” ätukuwiñqä†

† 11:19 Matiu 21:20-22 † 11:25-26 Matiu 21:23-27; Lukä 20:1-8

27-28 Qu anġumä Jerusälemä ätimäupiyänġani, Jisasi Iqu hiqäva-imäkkä anjä täknjä yäpä inġisa ikitqätanġa, hiqäva-imäkkä naqä iquatä, kuknuä-suqenqä näqnqä iquatä, ämaqä naqä iquatä, Ique äwimapiyi, “Si nätmatqä tä imäktñqe, yoqä naqe, änggisa ämenäwä? ‘Si ii imäktñqe’ tqu äkktqäwä?” ätuäpu yatñqä äwikuwi.

29 I tquanġuwänġa, Jisasi Iqu, “Nyi yatñqä hñqu hemqänänjqä” ätukqe. “He Nyi yatñqä eyqe awä dqäpi, Nyi wäunuä tä imäkmqä yoqä ändapkkä Iquenqe, etmqänä. 30 Häe! He Nyi awä dpu. Jonä asñä-qäyqä iqu wäunuä imäkmñqe, yoqä naqe, qäukuä haqä yätuta ämakqäta, ä ämaqä iquauta ämakqätanä?”

31 Inġani quwqä-quwä tii ätnġuwi. “Ne ‘Qäukuä haqä yätutanjqä’ tquanġuatqe, Iqu ti-injä natänqiyä. ‘He iquenyqä quuvqä maeqiyqe, sunqä itqänuwäwä?’ 32 Injäqe, ne ‘Ämaqetanjqä’ tuatunquäta? I matqä yatunqueqä” ätnġuwi. Ämaqä, “Jonä iqu, hiñuä-tqä-queqä” knuä in-dqänätanġuwinqe, zä ipu, matqä ikuwi. 33 Inji qu kimañi, “Ne maqñqe qä” ätukuwi.

I tquanġuwänġani, Jisasi Iqu, “Nyi-pqe inänji. Nyi yoqä naqä-tänjä eämä, wäunuä e imäkätñqenqe, he awä maetqä ymqänä” ätukqe.

12

*Kukñuä ktqä, wainqä wäunuä miqä quvqä iquaunqä**

* 12: Matiu 21:33-46; Lukä 20:9-19

¹ Inġaŋi Jisasi Iqu qunġi, kuknuä ktqä tii ätukqe. “Ämaqä hŋqu guä-wainqä vowä ikqäwätä, täknä äqiyäqe, guä-wainqä häukui qonjqä itä, eqä päquveqätŋqä, hikä huä ätäkätä iquqonmäuqe, ämaqä wäunuiunqä hiŋuä äqumbu pmeqä anä quäuqä ämätäqe, itaŋga wäunui, ämaqä mbqä meqä imäkpŋqä hŋquauqä hipa iu äwimä, anä kinä nämqä wäniqe. ² Iwä häukui yäuä änduqäŋġaŋi, iqu iqueqä wäunuä-wiyqä hŋque, wainqä häukui hui äpatäpu wipŋqä, wäunuä miqä iquaunqä dowatäniqe. ³ Iqu ätimäuqanġaŋi, wäunuä miqä iqua, iqueni a äkiqätäpu, ptqä äpäsäpu, nätmätqä hui a maqätqä anġumä dowatpnuwi. ⁴ Inġi wäunuä-wiyqä hŋque anġumä inä dowatäniqe. Wäunuä miqä iqua iquenä-pqe nyuänġiu äpäsäpu wombainqä itquapnuwi. ⁵ Ii qäyä iqanġpi, Iqu hŋqu-pqä inä dowatäniqe. Inġaŋi qu iqueni pizqä päkpnuwi. Itaŋga kuapänäŋi, suqä asä ii itquapnuwi. Hŋquaunġi, ptqä äpäsäpu, itaŋga hŋquaunġi, pizqä päkpnuwi. ⁶ Inġaŋi iqueqä ymeqä, iquenqä kuapänä äwinymitätqä iqunä yqänä pmetäniqe. Iwä yäpaki, ‘Wäunuä miqä iqua, nyaqä ymeqä iqueni, qätä wipŋqäuä’ ätätä, iqu, iqueqä ymeqä ique dowatäniqe. ⁷⁻⁸ Inġaŋi wäunuä miqä iqua, ‘Kaqa ämeniqä-qu, täsqukuänä’ tmbnuwi. ‘Maqänänyä! Pizqä äpäsänä. Ga iqueqä wäunuä tä, neqä nemänätŋqänänyä’ ätnäpu, ique a äkiqätäpu, pizqä äpäkpġiyi, iqueä huiwi wäunuä täknä yäpaqä mäŋġisa matnämäupnuwi.

⁹ Inğanı kaqä wäunüä iutänä kawıqu, äänä yänıqē? Iqu äpätä, wäunüä mıqä iquauñi pizqä äpäsätä, wäunüi huizi iqua mipñqä vänıqē.

¹⁰ Inji he Goti Iqueä buki a matäuqä itqänuwäta?

‘Hikä-anä-mätqä iqua, hiki quvqä wäunüä maeqä hiñuinä äqunquwi, hikä iñä iqu, anä quea eqä-panä, anä yänänäqñqä imäkqä-queqä. ¹¹ Inji tä, Naqä Iqueqä imäkqanğı ne hiñuä äqunätaqe, äñguänänä äqunäñu.’ †

¹² Iqu i tqanğa, Israitqä iquauqä ämaqä naqä iqua, kukñuä ktqä ii, iquauñqä äyä tqanğqenqä näqñqä ekuwi. Inğanı iqua, Iqueni guä qäyanätpu ikuwi, ämaqä kuapanä etanğuwıñqä zä wiñğanğı qanyä äväma äukuwi.

Ämiqä naqä Sisa ique, mbqä takisi vqenqä‡

¹³ Ämaqä naqä iqua, Parisi hñquatä, Heroti iquenqä äwinyäminqä hñquatäñi, Jisasi Iqu kukñuä quvqä hui tqanğutqe äkärñqä, Ique yamwiqä wipñqä ändowatkuwi. ¹⁴ Ique äwimapiyi, “Näqñqä-vqä Iquki, ne Tqä suqenqä näqñqä tii enu. Ämaquqä yoqenqätä, quwqä äwiñqenqätä kñuä mindqänqä itnä, suqä jänänänäñinä imäkätnä, Goti Iqueqä suqenqä qäyunä ämotquetqänä. Inji Si kñuä äänä äkiyqiyä? Romätanä ämiqä naqä Sisa iqueni, ne mbqä takisi ävquatunquätanä, mävqä iquatunquätanä?” ätukuwi.

¹⁵ Iqua yatñqä naqä-qakuä mävqä iqanğuwıñqe, Iqu näqñqä eäqe, kima tii ätukqe. “He Nyi yamwiqe, sunqä nyiyqä? Mbqä hikä

† **12:11** Apqä Bukä 118:22-23 ‡ **12:12** Matiu 22:15-22; Lukä 20:20-26

hñqu, Nyi hinuä qunmqä äma quveppu.”¹⁶ Iqua hñqu äma pqañguwännga, Iqu quni ämävauqe, “Ktqä tätä, ä yoqä tätäni, tqueqä pmenä?” ätukqe.

Qu, “Romätanä naqä iqueqeqä” ätukuwi.

¹⁷ Iqu kimañi, “Inji, nätmätqä Sisa iqueqä etanğutqe, ii kaqä-que wipñqeqä. Ä nätmätqä Goti Hanjuwä Iqueqä etanğutqe, ii Goti Ique wipñqeqä” ätukqe. I tquanga, qu Iqueä kukñuinqä miiqä hii imäkäukuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iqua angumä vauqenqä ätukqe§

¹⁸ Satyusi, ‘Ämaqä pizqä äpäkombqä iqua, angumä häñä mävaugä ipnuwiqä’ ätmiñuwä iqua, Jisasi Ique äwimapiyi, yatñqä tii äwikuwi.

¹⁹ “Näqñqä-vqä Iquki, Mosisi iqu bukä iuñi, Israitqä iqunenyqä tiñä ätätä äqäkqe.

*‘Ämaqä hñqu apäkä ämetä, ymeqä maeqä äpäkonätqe, känguequ apäqñqä ämetä, kätequenyqä tñänqä hiätñqe, ymeqä hemeñqiyä.’**

²⁰ Itanğa hinuiqänäñi, ämaqä 7 hñguiqua äpmamiñuwi. Itanğa inğuiquautani, kätequ apäkä ämeqe, ymeqä meämeqänğa äpäkoñgqe.

²¹ Itani käuñguequ apäqñqä iñi ämeqe, ymeqä meämeqänğa äpäkoñgqe. Itanğa käuñgua huizi iqu, apäkä asä ii ämetä, äpäkoñgqe.

²² Inji eeqänänä inğuiqua, apäkä iñi ämapiyi, qu ymeqä meämeqänğa äpäkoñguwi. Yäpaki, apäkä ii inä äpäkoñgqeqä. ²³ Inji, ämaqä

§ 12:17 Matiu 22:23-33; Lukä 20:27-40 * 12:19 Kukñuä-suqä 25:5

äpäkombqä iqua ängumä ävauqanġuwänġani, apäkä eeqänġuiqua ämaminuwä täsi, tqueqä heäniqäwä?” ätukuwi.

²⁴ Iinjä tquanġuwänġa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “He Goti Iqueä bukiu äqänänġenqätä, itanġa Iqueä yänänänġenqätä maqñqä, qämä-qämä ipu, ii ätqäuä. ²⁵ Hea inġani, ämaqä ae äpäkombqä iqua anġumä ävaupiyänġani, qokä-apäkä mämanqä ipnuwiqä. Oeyä. Qu enätqä qäukuä yätunä iqua äpmeñuwä-pa, injä pmapnuwiqä.

²⁶ Itanġi ämaqä äpäkombqä anġumä ävaupnuwänġe, Nyi yatñqä hemqeä. He Mosisi iqueä tuwanuä zä-yänä-tänji tä ängqenqä a matäuqä itqänjuwenda? Inġani Goti Iqu Mosisi iqueni, ‘Nyi Aprähämä, Aisakä, ä Jekopä iquauqä, Goti Iqunjqä’† ätukqeä. ²⁷ Goti Iqu, ämaqä ae äpäkonġuwä iquauqä manä. Ämaqä hänä äpmeñuwä iquauqä Goti Iqueä. Iinjä etanġi, Aprähämä, Aisakä, Jekopä, iqua ae äpäkonġuwä-qe, hänä yqänä äpmeñä. Iinjä enqä di, he qämä-qämä kuapanä ipu ätätqänäuä” ätukqe.

Kukñuä-suqä naqänänjä, huizi iquau ämäwqätäunqä iqu, äsqukuä?‡

²⁸ Iqua kukñuä yqänä tätqätanġuwänġa, kukñuä-suqenqä näqñqä hñqu äpäqe, qätä äwikqe. Jisasi Iqu quvaqä yatñqeunji, kima anġuanä äyä tquanġi äwiyäqe, iqu Jisasi Ique yatñqä tii äwikqe. “Kukñuä-suqä Goti Iqu

† 12:26 Anġumä Itmaqä 3:6 ‡ 12:27 Matiu 22:34-40; Lukä 10:25-28

Mosisi ique äwikqä, ga huizi iquau kiŋganä ämäwqätäunqce, äkisqukuä?” ätukqce.

²⁹ Iqu yatŋqä ii vqanqa, Jisasi Iqu kima tii ätukqce. “Suqä kiŋganänjä iqu, tiinji.

‘Israitqä iquenä, kuknuä tä qätä anġuanä wipu. Goti neqä Naqä Iqu, Kiqä-kiuänänjä Iquvqä. ³⁰ Itanqa Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueni, si tqä äwqetä, qeqä-quuvqetä, knuä indqanqetä, yänänäqŋqetäni, Ique näwe äwinyätinä, Iquenyqänä kuapänä kiŋguätŋqeqä.’§

³¹ Itanji huizi iqu tiiyi.

*‘Si tqä-täunqä äkinyätŋqä-paŋi, ämaqä si-tänjä iqi äpmejuwä iquauŋqä-pqe, inä kinyätŋqeqä.’**

Suqä iquaquini, huizi iqua mämwqätäuqä enäüä” ätukqce.

³² I tquanqa, kuknuä-suqenqä näqŋqä iqu tii ätukqce. “Näqŋqä-vqä Iquki, Si naqä-qakuä qäyunä ätnyä. Goti hui aanqce! Iqu Kiqä-kiuänä äpme. ³³ Itanqa ne neqä qeqä-quuvqce, knuä indqanqce, yänänäqŋqce, Goti Iqueni, ävätanä, Iquenyqä kiiŋä neŋguätŋqce. Itanqa neqä-neuänqä änenyätŋqä-pa, ämaqä huizi iquauŋqä-pqe inä neŋguätŋqce. Ne iinjä itunqce, ii nanuä, nätnatqä huitanä-huitanätä hiqäva äqiyätanä, Goti Iquenyqä tä ikeqeuni, suqä tquaqu ämäwqätäuninyqä” ätukqce.

³⁴ Jisasi Iqu, ämaqä iqu knuä anġuä indqänätä tquanqi äwiyäqce, iqueni tii ätukqce. “Si Goti

§ 12:30 Kuknuä-suqä 6:5 * 12:31 Hiqäva-imäqä 19:18

Iqunä miqeunji, qäqiqi äpmeñinyä” ätukqe. Iu-tañi, ämaqä eeqä zä ipu, Ique yatñqä hui mäwqä ikuwi.

Krais i Iqu, tqueqä ymeqäwä?†

³⁵ Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anä mätnätangqä iqi näqñqä ävätä, tii ätukqe. “Kukñuä-suqenqä näqñqä iqua, Krais ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunjuä ikqä Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqe,’ iqua näqñqä äänä epu tätqänä? ³⁶ Dewiti iqunäñi, Goti Iqueqä Dñä Ängüä Iqu, ique kñuä vqanji, tii ätkqe.

‘Naqä Hanjuwä Iqu, ñqä Naqä Ique tii ätukqe qä. “Nyi Tqä himä-wiunqä iquaunji, Saqä yäpä iqi pmuatekimniqänqanqe, Si Nyaqä hipa ämuangisa pmettñqinyä,” ätkqe qä.’

³⁷ Inji änäängä? Krais Iqueni, Dewiti iqunä, ‘Ñqä naqueä’ ätukqä-qe, ämaqe, Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä ymeqe qä’ änäängä tätqänäuä?” ätukqe.

Ämaqä kuapänäñi, qu Jisasi Iqueqä kukñui qätä äwiyäpiyänqanji, yeeqä iminjuwi.

Wopqä ipu, kukñuinä tqä iquaunqä, wa wipiyä†

³⁸ Jisasi Iqu näqñqä ävätäqä inqanji, Iqu tii-pqä inä ätukqe. “Kukñuä-suqenqä näqñqä iquaunqä suqä quvqenqe, wa wipiyä. Qu suqä tquaunqe, kiñä äwinyänä. Gquä quäuqä ipmbu qanä upñqäuä. Ququawä aquvächñqeunji, ämaqe iquaunji, ‘Hiunjinqanjqä’ tupñqäuä.

³⁹ Anä aquvächñqeunji, anä äñguä iqinyä

† 12:34 Matiu 22:41-46; Lukä 20:41-44 † 12:37 Matiu 23:1-7; Lukä 20:45-47

pmapnqäüä. Ymisañä naqä imäkqängañä-pqe, añä änguä iqinyä pmapnqäüä. ⁴⁰ Inji qu apäqñqä iuañji, quañgä ätuäpu, quwqä añi quwä mapnqäüä. Qu tääqä quäüqä ätäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quañgä tqüäpnqäüä. Iqu suqä quvqä iwäsäuniqängañi, ämaqä iinjä iqua, quwqä hanjä-iqe, ämaqä huizi iquauqe, ämävqätäuniquqä” ätukqe.

Apäkä apäqñqä nätmätqä maeqä hui, mbqä ätnämäukqenqä§

⁴¹ Inğanji Jisasi Iqu, Goti Iquenyqä mbqä tnämäuqanquwä-tañä iqi äpmeqe, ämaqä mbqä tnämäuqanquwi, hinuä äqunä äpmaminqe. Ga ämaqä mbqä hatñä-tañä kuapänäñi, mbqä hävemnäqñqä ätnämäuminjuwi. ⁴² Inğanji apäkä nätmätqä maeqä yawiqä hui äpäqe, mbqä wänqä hnjuaqunä ätnämäukqe. ⁴³ Iqu ii äqunäqe, Iqueqä wäunüñqä ämotquaminqä iquau, tääqä ätuätümetä tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuä etqä. Apäkä nätmätqä maeqä yawiqä täsiyqä mbqä ätnämäuqe, ämaqä Goti Iquenyqä mbqä tnämäuqä täu ätnämäuquwi, iyyqe, eeqänänjä iuqe, ämävqätäuqiyä. ⁴⁴ Itanğa qokä-apäkä quwqä mbqä kuapä iutañi, wänqä hmbu ätnämäuqäüä. Apäkä täsi iinjä ma, mbqänqä äwa itä iyyqä quuvqänqä äwinqepu, eeqänä qe ätnämäuqä-qae, aañqä pmenqiyä” ätukqe.

§ 12:40 Lukä 21:1-4

13

*Hañä-iqä hea yäpakännga timäuniqenqä**

¹ I ätäqe, Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anjutanji yäpaqängisa ätimäwa pqanğani, Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä hñqu, “Näqñqä-vqä Iquki, Si hiqäva-imäkqä anji hiñuä qunyä. Kiqä hikä naqetä, anä qeqätqetäni, äänä ämätukuwätiyä-qe, ne iinqä manä matqä yanqunä” ätukqe.

² I tquanğa Jisasi Iqu iqueni, “Si anä naqä tä mätnätanğqä tquaunji hiñuä äqunänğä? Hikä iqua yänğqä-mänğqeu yğänä tii makñqä, qäpu heniqeqä. Eeqäpnä qäpu äsisäupu, bi tnämäupnuwiqä” ätukqe.

³⁻⁴ Jisasi Iqu qoqonä Olipä iu, hiqäva-imäkqä anä nänğisa mätnätanği äqunä pmetanğani, Pitä ique, Jemisi ique, Jonä ique, itanğa Endru ique, iqua quwqä-quwänä Jisasi Iqueni yatñqä tii äwikuwi. “Nätmatqä iinji, äknğa timäuniqä iinğä, natiyä. Itanğa ne squä-ganä mänätqueqanğuti, ga ne iutanji näqñqä eätanä, ‘Ou, nätmatqä tiinğä tqua timäuniqenqä äyä änatqiyä,’ kñuä neyäninğäuä” ätukuwi.

⁵⁻⁶ Yatñqä ii vqanğuwänğa, Iqu iquaunji, tii ätukqe. “Qu quanğä etäpu, hiqä kñuä indqänğqä qui emäkqänğqe, he mimbiyä. Ämaqä kuapänä hñqunä-hñqunä ätimäuqisäpu, Nqä yoqe ätäqisäpu, ‘Nyi qäqunjqä’ ätäpu, ämaqä kuapänänğä iuqä kñuä indqänğqe, qui iwimäkäqisqäpnuwiqä. ⁷ Itanğa he ämaqe mäkä naqänänğä päunğeyqanğuwu

* 13: Matiu 24:1-51; Lukä 21:5-36

qätä äwiyäpu, ‘Ämaqä kiñä danjä hui mäkä äunätqänäüä’ tqanğä qätä äwiyäpiyanğani, he zä ipu, yäunüä-yäunüä miqä pa iqäpnqä. Nätmatqä iini ätimäutäqä-qe, hiunji yäpaki änänjqä. ⁸ Ämaqä huitanjä iqua, hueqä-himqä huitanjä iquatäni, mäkä vauqumuatpnuwiqä. Ämaqä miqä hñqueqä mäkä-iqä iqua, huiziqueqä iquatäni, mäkä humbnuwiqä. Hñqäqini, qua ekä yäniqueqä. Itanğa hñqäqini, buayä dä naqänänjä timäuniqueqä. Apäkä iua, ymeqä änä ämipnqä täñä-hunqä ämetqänuwäpani, nätmatqä iinjä iqua-ganä timäuniqueqä.

⁹ Iinjä etanği, he yasämä mimbiyä.† Ämaqä naqä kukñuä mitqä iquauñqä etma upnuwi. Itanğa anjä aquväqñqä iu ptqä hepäkpnuwi. Itanğa qu Nyi mändi ängittqiyäpu, he anjä-himqeutanjä ämaqä naqä iquauä hinuä iqi ekitqätepnuwi. Ii he iquau kukñuä äñguä we-hunqä-täni, awä eeqä tupñqenqä. ¹⁰ Itanğa Ämaqä eeqänänjä, qua äwitqutänqä-pa, qu kukñuä äñguä we-hunqä-täninqe, qätä-ganä wipnuwänqeqä. ¹¹ Itanğa qu etmepu, kukñuänqä etma uwqanğpqe, ‘Ne kukñuä äänä tatunquäwä?’ kñuä maeyqä itä, zä miqä iqäpnä. Inğanı kukñui, he matqä, Goti Iqueqä Dñä Äñguä Iqu täniqueqä. Inji, he kñuä Goti Iqu etapqanğqenä tqäpnä.

¹² Ämaqä hui quwqä kätä-känğueque, huiziqua ique pizqä päkpñqä iinjqe, quwqä hipa iu wipnuwiqä. Itanji kaniqukua, quwqä ymeqä iquau-pqe, suqä asitanjinä itquapnuwiqä. Itanğa

† 13:9 Matiu 10:16-22; Lukä 21:12-19

ymeqä iqua, kunaqä-kunuñuautä-pqe, mäkä äunäpu asä ii ipnuwiqä. ¹³ He Nyaqä yoqä-tänuenä etanji, ämaqä eeqänäni himä-wiunqä emäkqäpnuwiqä. Inäqe qokä-apäkä hanä-iqä qäpu etqänqanqä yänä äqämbu äpmamitpqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hanä iqumuatäniqeqä” ätukqe.

¹⁴ (Ämaqä kukñuä tä a ätäutäqä iqu, näqñqä äñguänä mequätñqe.) “He nätmätqä qui imäkqä quvqänänä iqu anä pmua imäknänqä iqi tqäutanji qumbnuwiqä. Inğanji qokä-apäkä qua Jutiya iu äpmeñuwä iqua, ze, qoqonä yätunqä yqäpñqä. ¹⁵ Ä ämaqä anä atääqä hevqä iu äpmamitätqä iqu, qua mäñi ikuapmäutäqänğanji, iqu anä yäpä yänğisa mäpeyqä itä, iqueqä nätmätqä anä yäpä inğisa witanğutqenqä kñuä mindqänqä itä, hämänänä zä uwquänqä. ¹⁶ Nñ ämaqä, iqueqä wäunüä iu äpmamitätqä iqu, iqueqä gquä quäuqä metñqä anğumä mäwqä iquänqä. ¹⁷ Itanğa, apäkä äwqä-tänä iuaunqätä, ymeqä anuänqä-tänä iuaunqätäni, zä maqänä mäwqä iqanğpçenqe, huäqä kiinjä hunqeçä. ¹⁸ Nätmätqä quvqä iinj, yunüä qunqänğa matimäuqä yätñqä diñqe, he Goti Hanjuwä Iquenqä tääqä tqäpñqeçä. ¹⁹ Itanğa hanä-iqä inğa timäunice, naqänänä ämäwqätäunice. Goti Iqu qua imäkkqänğata tänğa tinqe, hanä-iqä tqutä asänänji matimäuqä iminqeçä. Qänakndanä-pqe, iinj matimäuqä yäniqeçä. ²⁰ Hanä-iqenqe, Naqä Iqu, ‘Wänqäpu wäniqeçä’ ae ätkqeçä. Iqu iinjä mimäkqä-säpi, ämaqä eeqänä qui imäkñğäpñinğä.

Inäqce Iqu qokä-apäkä Iqueqänqä atäunuä ikqä iquaunqä kñuä indqänätä, wänqäpu hiätñqä imäkäniqueqä” ätukqe.

²¹ “Inğanj i ämaqä hui, ‘He hiñuä qumbiyä! Kraisi ne ämineyätñqä Goti Iqu ique atäunuä ikqä iqu täqi äpmenä,’ ä ‘Nänj äpmenä’ etqanqce, he qätä mäwiqqä pa iqäpñqä.

²² Ii tiinjä etanji. Ämaqä quanqä-tqä hui ätimäupu, ‘Nyi Kraisi he ämeyqänqä Goti Hanjuwä Iqu atäunuä änyikqä iqunjqä’ etäpu, ämaqe kñuä iqä mapñqenqä, nätmatqä ämaqä mimäkqänänjä huitañä-huitañi imäkpnuwiqä. Quanqä-tqä iinjä iqua, ämaqä Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqänqä atäunuä ikqä iquaunj, qäyasäqi ätuma wanä-tpu ipnuwiqä. Itanqa ämaqä huizi, ‘Nyi hiñuä-tqä iqunjqä’ ätäpu, asänänjä imäkpnuwiqä. ²³ Iinjä etanji nätmatqä eeqä timäuniqenqä Nyi ganä awä näwi etqä. Inji he yasämä mimbiyä.

²⁴⁻²⁵ Itanqa, hanjä-iqä naqänänjä ae etqä iqua qäpu hiqanğanj, maqänänj *mäptqä iqu hea äwitä, qanñuä iqu mäyänqä itä, qätäqueqä iqua qäukuä yätunji äväma qua täu qiyäpäkñganqungwänqa, ga nätmatqä yänänäqñqä qäukuä yätu äwiñuwi ämenjä ipnuwiqä.*† ²⁶ Inğanj qu, Ämaqeucä Ymeqä Ekqä Iqu qaquvqä iu äpme, Iqueqä yänänäqñqetä, Iqueqä we-hunqä naqänänjä itä pñanji qumbnuwi. ²⁷ Inğanj Iqu enätqä iquau ändowatätä, ämaqä ‘Nqeqä’ ätätä atäunuä ikqä

† 13:24-25 Asayä 13:10; Joeli 2:10

iquaunji, qäukuä-qua hituñuä äwitqutänqä-pa, aquvä eeqänä maqiyäniqe.

²⁸ Itanğa zä-eaqä iqu ämetquetñqenqä näqñqä mapiyä. Kiqä äpa iunji, eqä yqänä änyä, quwqä mñi änyä-hänjä inğqäqe, näqñqä tiinjä iqäpñqä. Yunuä äqunätñqe qäpu eätä, mäptqä dnä hinätñqe, qäqi etanğiyqä. ²⁹ Asä iinj, he nätmatqä Nyi etqäqä iinjä ii timäwäwqanği äqumbiyänğani, he näqñqä tiinjä hipnuwiqä. Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätñqä anä hänaqä iu näwe tqäutanğiyqä. ³⁰ Nyi he naqä-qakuä etqä. Ämaqä hea inğa pmapnuwä iqua, qu mapäkoñqä yqänä pmetanğuwänğa, nätmatqä eeqänäni timäuniceqä. ³¹ Qäukuitä, quaetä qäpu henice. Mä Nyaqä kukñui qäpu maeqä yäniqe.

³² Inäqe nätmatqä iinjä äkñga timäuniqä iinjce, ämaqä hñqu änyä maqñqä eänä. Ynaunjqä qäukuä yätutanä iquatä, Nyi Ymeqä Iqundäni, ne änyä maqñqä eäjünä. Apiqu Iqueqä-kiuänänjqä. ³³ Nätmatqä iinjä äkñga timäuniñqenqä änyä maqñqä eäjuwä-qae, yasämä ätuäqämepu, hiñuä äqumbu pmetpñqe. ³⁴ Ii tiinjä enqä-pani. Ämaqä hñqu kinä hmqä wätñqä, ga iqu, iqueqä wäñuä-wiyqä iqua, iqueqä anä mipñqä ävqä-panä iinjyi. Ga wäñui, ique-iqueqä äpatätä, kikinä vänice. Inji, hänaqä qñqanä miqä iqueni, ‘Yasämä ätuäqämanä pmettñqe’ tuänice. ³⁵⁻³⁶ Iinj etanği, ‘Kaqä anä-tänä iqu, heaetänä-qe, ä quaesqänğanä-qe, ä zänqä kñuä duätqätanğanä-qe, nñ zä we-hunğanğanä-qe,

äkŋga ti päniqätiyâ-qe' änyâ maqŋqä eänäuä. Iŋqe, he yasämä ätuäqämepu, ga hui, 'Iqu iŋga päŋqiyâ' kŋuä maeyätanğa, äpätqe, hiqaqä witanğa hiqänqä iŋqäuä. ³⁷ Nyi kukŋuä etqe, qokä-apäkä eeqänänä iu ätquä. 'Ga yasämä ätuäqämapu pmäpŋqä iŋqä' etqänä" ätukqe.

14

*Ämaqä naqä iqua, Jisasi Ique päkŋqä ätŋguwiŋqä**

¹ Hiunji naqänänä Pasopa ätätqänuwä iquätä, bretqä yenüä qo-matäuqä hiunji iquatä timäutŋqä, hiunji hŋquaqu änyâ äwämiŋqe. Inğanj hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukŋuä-suqenqä näqŋqä iquatäŋi, kukŋuä ätqämanäpu, "Ne Jisasi Ique maqŋqä itmetanä pizqä päsatuŋque, äänä imäkatuŋquäwä?" ätŋguwi. ² "Ämaqe hiŋuä änaqänäpu mäkä ipäqiyqenqe, ne suqä iŋji, hiunji naqänänänğa mimäkqä yatunqueqä" ätŋguwi.

Apäkä hui, eqä jinanä-weqe, Jisasi Iqueä nyuänju equatekqenqä†

³ Jisasi Iqu anjä-himqä Betani, Saimonä Wänyimänqueä† anju buayä gmanätqätanğa, apäkä hui hikä häkä eqä jinanä-weqä iŋqä hŋqu, äma äwimetä, häkä pmäukui ikuväqe, eqä jinanä-weqe Jisasi Iqueä nyuänju äwiqatqqe.

* **14:** Matiu 26:1-5; Lukä 22:1-6; Jonä 11:45-57 † **14:2** Matiu 26:6-13; Lukä 7:36-50; Jonä 12:1-8 ‡ **14:3** Saimonä iqu hiŋuiqänänä wänyimänqä-tänjä äpmamiŋqä etanği, qu iquenji "Wänyimänqueä" ätumiŋuwi.

Häkitä, eqä jinañä-weqetä, kiqä mbqe naqänäñi. ⁴ Inğanj apäkä ii, ii imäkqanğqenqä, ämaqä iqi pmaminuwä ii, äwqä äkasuwä imäkpiyi, quwqä-quwä, “Eqä jinañä-weqe, suñqä hiñgi qui imäkqiyä?” ätnğuwi. ⁵ “Eqä jinañä-weqe, mbqä 300 täuqä imäknäqe, mbqä ämanäqe, ämaqä nätmätqä maeqä iu winätñqänänjqä.” Ii ätmbiyi, apäkä iinji äkasuwä ätukuwi.

⁶ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu ätukqe. “Iñi hiñuinä qumbiyä. Suñqä hañä-iqä vqäuä? Ii Nyi suqä anğuanäñi inmäkqiyä. ⁷ Ämaqä nätmätqä maeqe, hesä anäñi, hea ique-ique pmetpñqäuä. Iñä etanği, ‘Yätamäkqä eanä’ kñuä eyqe, yätamäkqä wipñqe. Mä Nyi iinjä maetqe, Nyi hesä anäñi, hea ique-ique mäpmeqä itmniqeqä” ätukqe. ⁸ “Apäkä täsiyqe, ae äyä imäkqiyä. Ii eqä jinañä-weqä anjiquatqe, Nyaqä huiwi qua witñqenqä näwi-ganä inmäkqiyä. ⁹ Nyi naqä-qakuä etqä. Anjä eeqänänjä im-imä kukñuä anğua we-huñqä-tänji awä ätäkipiyänğanj, apäkä täsi inmäkqenqä awä inä tqäpñqeqä. Iñi qu iinqe, hui mimäuqä iqäpñqänänjä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iquenji, himä-wiunqä iquau vätnqä ätukqenqäs

¹⁰ Itanğa Jutasi Iskarioti, Jisasi Iqueqä ämaqä 12 iquautanjä hñqu, Jisasi Iquenji, hiqäva-imäkqä naqä iquauä hipa iu vätnqä, täkqä tuätñqä äukqe. ¹¹ Qu iinjä qätä äwipiyi, yeeqä ipu, “Ne naqä-qakuä mbqä hui ktapanğunä” ätukuwi.

Inğanı iqu, “Äkñga ti itmetmä wimqändiyä” tä iqe, huänqänqä qävqä iminqe.

*Jisasi Iqu, Iqueqä wänuä yätquakä iquatä ymisañä yäpakä änguwänğanqä**

¹² Hiunji naqänänä bretqä yenuä qo matäuqä bñqä iquauqä hiunji kiñganänä iqu ätimäukqe. Quväukuä ique-ique hiunji iqueni, Israitqä iqua Pasopañqä kñuä indqänäpiyänğanı, sip-sipqä hui äpäsäpu gpnä. Inğanı Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä iqua, “Si Pasopa iutañä ymisañä dñqe, ne nätmatqä näwinyänı äñgi kimäkiyatunquäwä?” ätukuwi.

¹³ Inğanı Jisasi Iqu, Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä hñquaqui, ändowatätä tii atukqe. “Qe anä-himqä yätunqä hinyqä. Ämaqä eqä-häkä meqä hñqu äqemenqiyä. Ga iqueni, qänaki wivändqinyqä. ¹⁴ Iqu anä yäpä yänğisa paquvqanğa, anä kaniqueni, ‘Ämotqueqä Iqu, si yatñqä kiyenqä äyandowatqiyä’ suinyqä. ‘“Nyitä, Nqä ämaqä wänuänqä ämotquetñqä iquatä, hiunji naqä tque, buayä natunquä anä hiqñqä ängikä?” äyatqiyä,’ suinyqä” ätukqe. ¹⁵ “Qe ii tquanğiyänğa, iqu anä hiqñqä naqänänä haqä yätqä ämätñänqä iqueni ämäqesquenqiyä. Iquvanätä, buayä nqätä, näwenyä imäknänä. Qe iqinı, buayä näwenyä inemäkiñyqä” ätukqe.

¹⁶ I tquanğa, iquaqu eyi, anä-himqä yätu ätimäyi, nätmatqä eeqänä Jisasi Iqu ätukqä-pa

* 14:11 Matiu 26:17-30; Lukä 22:7-38; Jonä 13:1-17:26

imäknätanğa äqunyiwi, Pasopa iutanä ymisanä hñqenqä näwi imäkkiwi.

¹⁷ Heaetäñi, Jisasi Iqutä, Iqueqä ämaqä 12 iquatä, eeqäqua ätimäukuwi. ¹⁸ Qu ymisanä änäpu äpmapiyänğanı, Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuä etqä. Hesanä hñqu, Nyinqä täkqä tuänä. İi ämaqä Nyitä ymisanä anä änätqänuwä iquendañä hñquvqä” ätukqe.

¹⁹ İ tquanğa, iqua äwqä-hañä ämepu, hñqunä-hñqunäñi, “İi nyi ma! Qäyutanä?” ätukuwi.

²⁰ İ tquanğuwänğa, Jisasi Iqu, “He 12 iquendañä hñqueyqä. Ämaqä Nyitä bretqä hevqä asiu äyämätä ängqäqä iqueyqä” ätukqe.

²¹ “Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunı, ‘Äpäkonänqiyä’ ätkqäpa, Iqu e päkonänqiyä. İtanği Ique himäwiunqä iquau vätnqä iquenyqe, iqueni hanä-iqä naqänänä wimenqiyä. Ämaqä iinä imäkätñqä iqueni, känai maunyqä-säpi, ii änguä hitäningä” ätukqe.

²² Qu ymisanä änäpiyänğanı, † Jisasi Iqu bretqä hñqu ämeqe, Goti Ique “änğuiqä” ätuäqe, äkutätä, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquau, ävqäwätä tii ätukqe. “He mändaupiyä. Tä Nyaqä huiwiyyä.” ²³ İtanı Iqu wainqä-eqä-häkä ämeqe, Goti Ique “änğuiqä” ätuäqe, iquau ae äväqetani, eeqäqua iuta änguwı. ²⁴ İtanı, Iqu tii ätukqe. “Tä Nyaqä häñepeqä, Goti Iqu kukñuä guä mäsaunenqe, yänänäqñqä imäkätñqä dinqeqä. Nyi ämaqä kuapänänä

† 14:22 Matiu 26:26-28; Lukä 22:17-20; 1 Korinä 11:23-26

iu yätamäkqä vätnqe, nqä häneqe equatqänä” ätukqe. ²⁵ “Nyi naqä-qakuä etqä. Nyi wainqä-eqe, Goti Iqunä miqänğa häñi nmniqänğanqe, anğumä mañqä imqänä” ätukqe.

²⁶ Inğanı qu apqä hñqu ätpiyi, anä-himqä iu äväma, qoqonä Olipänqä äukuwi.

Jisasi Iqu Pitä iqueni, “‘Nyi Iquenqe änyä mañqeçä’ ttñqinyä” ätukqenqä†

²⁷ İi äwäpiyänğanı, Jisasi Iqu iquaunı, tii ätukqe. “Heqä Nyinyqä quuvqä heqiyqe, mändi päwiñqiyä. İi Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunı, tiñä ätä äqänänqä-payqä.

‘Nyi sipsipqä-miqä ique päkmqänä. İñä imäkqanğmdqänğa, sipsipqä iqua zä im-imä wepnuwiqä.’§

²⁸ İtanğı Goti Hanjuwä Iqu, Nyi anğı nyi-vauqumuatqanğa, Nyi qua Galili iunqä hiñuiqä emamnıeqä” ätukqe.

²⁹ İ tquanğa Pitä iqu, “Iqua eeqänä, quwqä quuvqä heqiyqe mändi qäyä äpäwiqanğuti, nyi ii miqä ymqänä” ätukqe.

³⁰ İ tquanğa Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuä äktqänä. Heatqä tqeni, kukutakisqä äkakä hñquaqu matqänğa, si Nyinqe, ‘Nyi İquenyqä mañqeçe,’ hñquaqu-hñque ttñqinyä” ätukqe.

³¹ Jisasi Iqu ii tquanğa, Pitä iqu yänä äqänätä, “Qäyä eänä. Si äpäkonğti, nyipqe anä päkonenqeçä. Nyi Sinyqe, ‘Iquenyqä mañqeçe’ matqä imqänä” ätukqe. İtanı

† 14:26 Matiu 26:31-35; Lukä 22:31-34; Jonä 13:36-38 § 14:27 Sakätiyasi 13:7

wäunuänqä ämotquamiñqä eeqänänqä huiziqua-
pqe, inyänä ätkuwi.

*Gesemäniñi, Jisasi Iqu Goti Iquenyqä tääqä
ätkqenqä**

³² Inğanj iqua, anä yoqä ‘Gesemäni’
qonätanqgeu ätimäupiyi, Jisasi Iqu, Iqueqä
wäunuänqä ämotquamiñqä iquau, “Nyi Goti
Iqutä kukñuä tenqueä. He täqi pmapiyä”
ätukqe. ³³ I ätuäqe, Iqu Pitä ique, Jemisi
ique, itanğa Jonä ique itumeqe, iqua Iqutä
anä äukuwi. Inğanj Iqu hanä-iqä wimetñqä
iqanqenqä, Iqueqä äwqä tämñi anä
mäwimänqä ikqe. ³⁴ Inqe, Iqu tii ätukqe.
“Hanä-iqä tq, Nyaqä qeqä-quuvqä tämñi
imbtäümäkqä-qae, ae qäqi äpäkonmqä iqä.
He täqini yasämä äminyäpu, pmapiyä” ätukqe.

³⁵ Inğanj Iqu nänä hmbu äwäqe, qua iqi
äqiyäpäknätä, hanä-iqä wimeqanqgä iquenqä
huänqä hui etanqutqe äwimasiyätñqä, Goti
Ique kukñuä ätkqe. ³⁶ Iqu, “Aba,† Apikukiyä.
Si nätmatqä äwa mämiqä imäkqä Iquki, häkä
hanä-iqä-tänä tq, huätä mändavä. Inäqe
Nyaqä änyinqeunji qäyä etanquti, Tqä äkinqä
dunä isñqeçä” ätukqe.

³⁷ I ätäqe, angi äpäqe, ämaqä anä ätuma
äukqä iqua hiqaqä witanğä äqunqge. Iwä Pitä
iquenji, “Saimonä iquki, änäñänqäwä? He Nyitä
anänji, wänqäpu mämiñqä iquwiuä?” ätukqe.

* **14:31** Matiu 26:36-46; Lukä 22:39-46 † **14:36** Kukñuä “Aba”
ii Israitqä iquauqä anä-kukñuiyi. Kiqä quati, “Apä.”

38 “Yamwiqä iqe, he mändi maekittqiyqä yätñqä diñqe, he äminyäpu, Goti Iqutä kukñuä tpiyä. Hiqä quuvqe, nätmätqä qäyunä imäkqänqä äwinyätanqqä-qe, huiwi yänänäñqä maeqeçä” ätukqe.

39 I ätuäqe, anqumä äwäqe, Goti Ique kukñuä asi, anqumä ätukqe. 40 Ae ätuäqe, iquauñqä anqumä äpäqe, iqua hiñuä kukuänñuä wiyqanji, hiqaqä witanğä äqunğqe. Ique kukñuä äki-äki tupñqe, änyä maññqä yqänä emiñuwi.

41 Hñquaqu-hñque äwimetäqänğani, Iqu iquauñi, “He hiqaqä äwäpu, hapä yqänä äpmeñäüä?” ätukqe. “Ga qäpu qenji. Hiunji tä, qänğa qe ätimäuçiyä. Hiñuä qumbu! Ämaqeuçä Ymeqä Ekqä Iquenji, suqä quvqä imäkqä iquauä hipa iunji, täkqä tqä iuta ävqiyä. 42 He pämä äpmepu, äwanä! Hiñuä qumbiyä. Huiziuçä hipa iu nyivätñqä iqu, ae qäqi ätimäutñqä iqiyä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iquenji, himä-wiunğä iquau äwikqenğä†

43 Jisasi Iqu kukñuä ii yqänä tätqätanğa, Jutasi ämaqä 12 iquautanğä iqu ätimäukqe. Iqutanji ämaqä kuapanä, ipäqäyunğä, ä jävqä a äqätqä ätimäukuwi. Ämaqä ii, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ä kukñuä-suqenğä näññqä iquatä, itanğa qokä-apäkä iu miqä iquatä dowatqanğä, ätimäukuwi. 44 Qu änyä upñqä imäknäpiyanğani, täkqä-tqä iqu huiziquauñi, tii ätukqe. “Nyi ‘Ämaqä Tqueyqä’ etätmi,

† 14:42 Matiu 26:47-56; Lukä 22:47-53; Jonä 18:1-11

kikiyâ äwungundi, he Iqueni a äkiqätäpu, yasämä ätuma uwqäpnä.”⁴⁵ Qu ätimäupiyyi, iqu Jisasi Ique äwimeqe, Iqueni, “Näqñqä-vqä Iqukiyâ” ätuätä, Ique himä kikiyâ äwutängqe.⁴⁶ Inğanj qu Jisasi Ique itumepu, a yänänäqñqä äkiqätukuwi.⁴⁷ Iqua, Ique a kiqanğuwänğa, Iqutä qäqi anä tqäuminuwä hñqu, iqueqä ipäqäyunä ämäkäqiyäqe, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä wäunuä-wiyqä hñque, qätä mñä hämänä ätqavämäukqe.

⁴⁸ Inğanj Jisasi Iqu, “He ipäqäyunätä, jävqätä a äqätqa äpquwi, ämaqä äpäsätä quwä-meqä hñque a äkiqätätqänuwä-pa, Nyi-pqe, iinunä etanğä ängiqätqäuä?” ätukqe.⁴⁹ “Hiunji ique-ique Nyi hesä anä äpmamä, hiqäva-imäkqä anä ququawä iu näqñqä vätqätanğqä inğa manğiqätqe, sunğä itqänuwäwä? Inäqe, he tä iquwi, kukñuä Goti Iqueqä bukiu ätnänqeunji, qäyunä ätätanğqenqe qä” ätukqe.

⁵⁰ Inğanj Iqueqä ämaqä iqua, eeqänä zä äväma äwekuwi.

Hikñä hñqu zä äukqenqä

⁵¹⁻⁵² Zä ii uwqanğuwänğa, hikñä gquä hñqunä huäqä hutñqä hñqu, Jisasi Ique qänaki ti äwivändqanğa, qu iqueni a kiqätqanğuwänğa, iqu gque iqinyä iquvesemä, ipätäkqä zä äukqe.

*Ämaqä naqä iqua, “Iqu qäyâ päkonätñqe qä,”
ätkuwiñqäŒ*

⁵³ Qu Jisasi Iquenji, hiqäva-imäkcqä naqä iquenyqä ätuma äukuwi. Inğanji hiqäva-imäkcqä naqä iquau, ämaqeu miqä iquau, itanğa kuknuä-suqenqä näqñqä iquatä, qu iqi aquvä äqänquwi. ⁵⁴ Pitä iqu, Jisasi Iquenqä, kinä-tämä qänaki äuminqe. Hiqäva-imäkcqä naqä iqueqä anjä ququawä iqi ätimäuqe, iqñi, iqu ämaqä ämayukä-imanqä iquatä äpme, tä-diyeqä iny-iminqe.

⁵⁵ Inğanji, Jisasi Ique pizqä päkpnqenqä, hiqäva-imäkcqä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä hiuzi iqua qäsänjä, Jisasi Iqu suqä quvqä imäkätñqenqä qävqä yanätpiyi, ämävqänquwi. ⁵⁶ Ämaqä kuapänä Iquenyqä quanğa kuknuä täqisqanquwä-qe, quvaqä kukñui yamuätqänqä ikuwi, asänä mäwqanji äqunquwi.

⁵⁷ Inğanji ämaqä hñqua pämä ämatqäupiysi, Jisasi Iquenyqä quanğa kuknuä tii ätukuwi. ⁵⁸ “Ne Ämaqä Tqu tii tqanji äwikque. ‘Goti Iqueqä hiqäva-imäkcqä anjä, ämaqä-qua mätqe, Nyi äqiyäpnetmä, anğumñi, hiunji hñquaqu-hñque mätmniqeqä. Inäqe Nyi hipaetä mamätqä imqänä’ tqanji, äwikqueqä” ätukuwi. ⁵⁹ I tqanquwä-qe, quvaqä kukñui asänä mäwqä ikqe.

⁶⁰ I tqanquwänğa, hiqäva-imäkcqä naqä iqu, iquauä hinuä iqi ätqäuä, Jisasi Ique yatñqä tii äwikqe. “Ämaqä tä kukñui Sinqä ätquwi, änäängä? Si kima hui matqä isñqätanä?” ätukqe. ⁶¹ I tqanquqä-qe, Jisasi Iqu kima miqä, Iqueä kuknuä hui mätquä da ikqe.

Inji, hiqäva-imäkqä naqä iqu anğumä yatıjqä tii äwikqe. “Kraisı, Gotı Iqu ne ämineyätıjqä atäunüä äkikqä Iqukita? Ä Yoqä haqä yätu ämaetunquä Iqueqä Ymeqä Iqukitanä?” ätukqe.

⁶² I tqanğa, Jisasi Iqu, “Nyi qäqunjqä. Itanğa Ämaqeucä Ymeqä Ekqä Iqu, Yänänäqıjqä-tänjä Iqueqä hipa ämuangisa pmetanğı hiñuä qumbnuwiqä. Itanğa Iqu qaquvqeu pmeqä qäukuä yätuta quvepqanğı qumbnuwiqä” ätukqe.

⁶³ Iqu i tqanğqenqä, hiqäva-imäkqä naqä iqu äwqä tnänjä wiñanğı, iqueqä gquä quäuqä äpisätä, tii ätukqe. “Iquenyqä kukıñuä hui inä natpıñqe, ne sunqä qävqä yatunquäwä? ⁶⁴ Iqueä kukıñui, Gotı Ique äkittqiyätä tqanğı, qätä äyä äwiyänünä. Ga heyaqä kıñuä imñi, äänä eyqi?”

Inğanı eeqänänı qu, “Iqu suqä quvqä imäkqä-qae, qäyä päkonätıñqeä” ätukuwi. ⁶⁵ Itanı ämaqä hıñqua, Iqueni makukuä äwqutäpu, hiñuä huäqä äkeuatäpu, hipa äpäsäpu, “Si tqu kpäsqiyä? Hiñuä natiyä” ätuminuwi. Itanğa ämayukä-imanqä iqua, Iqueni itmepu hipa äpäkkuwi.

*Pitä iqu, Jisasi Iquenyqä maññeqä' ätkqenqä**

⁶⁶⁻⁶⁷ Pitä iqu täknä yänğisa ququawä mänı pmetanğa, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä wäunüä-wiyqä apäkä hui äpäqe, Pitä iqu tä diyeqä imäknätqätanğı äqunäqe, ique hiñuä yqänä äqunä, “Si Jisasi Nasäretqätanä Iqutä anä äpmetqänıyä iqukuıyqä” ätukqe.

* 14:65 Matiu 26:69-75; Lukä 22:54-62; Jonä 18:15-18,25-27

68 Ii iinjä tquangqenqä, iqu, “Oeyqä, si ii ätni, nyi änyä maqñqä enänä” ätuäqe, yäpaqängisa äwätä, täknä hävqä qänätangqä iqi ätqäukqe. Inğanj kukutakisqä hñqu äkakä ätkqe.

69 Wäunüä-wiyqä ii, iqueni iqi äqunäqe, angumä ämaqä iqi tqäutangwiuni, “Ämaqä tqu, qutä anä äpmetqänjuwiqä” ätukqe. 70 Ii käyä ätquangi, Pitä iqu angumä “Oeyä” ätkqe.

Iwä wänqä hmbu ti imänganga, ämaqä iqi ätqäuminuwä iqua, “Si Galilisanjä iqukiyqä. Inji si oeyä matqä pa. Si, qutä anä äpmetqänjuwiqä” ätukuwi.

71 Ga inğanj iqu tii ätukqe. “Ämaqä tä ätätqänuwä Iquenyqe, nyi änyä maqñqä enä. Nyi quangä etqändi, Goti Iqu, nyi qui ny-imäkänqiyä.”

72 Iqu kukñuä iinjä ae ti tqanga, kukutakisqä äkakä huiziqu ätkqe. Inğanj Pitä iqu, Jisasi Iqu “Kukutakisqä äkakä hñquaqu matqängga, si Nyinqe, ‘Nyi Iquenyqä maqñqeqe,’ hñqaqu-hñque ttñqinyä” ätukqenqä kñuä äwikqe. Inğanj, iqu iinjä imäkätäqenqä huäqä kiinjä wunğanji, kñuä kuapänä äqäkkqe.

15

*Jisasi Iqu, Pailoti iqueqä hinuä iqi ätqäukqenqä**

¹ Zä we-hungangqetäni, hiqäva-imäkkä naqä iqua, kukñuä-suqenqä näqñqä iquautä, ññ ämaqä naqä huiziquautäni, qu Israitqä iquau

* 15: Matiu 27:1-2,11-31; Lukä 23:1-25; Jonä 18:28-19:16

miqä eeqänänä iqua qäsäni, kuknuä naqä-hnqunä imäkkuwi. Itanji qu Jisasi Ique guä äkiqiyäupu, ätuma Pailoti ique äwikuwi.

² Itanğa Pailoti iqu, “Si Israitqä iquau Miqä Naqä Iqukitanä?” ätuätä, yatnqä äwikqe.

Jisasi Iqu ämävauqe, “Iinji, si qe ätnyä” ätukqe.

³ Inğanji hiqäva-imäkkä naqä iqua, Jisasi Iquenyqe, “Iqu suqä quvqä iinjä-iinjä imäkätñqeqä” ätqua äukuwi.

⁴ Iinjä etanji Pailoti iqu Iqueni, “Si kuknuä hui kima matqä isñqätanä?” ätuätä, yatnqä anğumä äwikqe. “Hiñuä qunya. Qu Sinyqe, ‘Suqä quvqä iinjä-iinjä imäkätñqeqä’ äyä ätqäuä” ätukqe. ⁵ I tquanğa, Jisasi Iqu kuknuä hnqu matquä ikqe. Iqu i iqanğqenqä, Pailoti iqu, “Kuknuä hui matqä sunqä iqudiyä” tä, knuä kuapänä ämakqe.

⁶ Quväkuä ique-ique, Pasopa imäkäpiyanğanji, Israitqä iqua, “Ne guä pmetanğuwä iquautanğa iquenyqä anenğiyä” tqanğuwä iqueni, Pailoti iqu huätä äwiquteminqe. ⁷ Inğanji ämaqä hnqua, ämiqä naqä iquau huätä manänä-tpu ipu, huiu pizqä äpäkkuwinqä guä äpmaminuwi. Qutanğa hnqu, Baräpasi iquvi.

⁸ Itanğa ämaqä kuapä aquvä äqanğuwä iqua, Pailoti ique äwimepu, “Hiñuiqänä imäkminjäpa, iinjä imäkiyä” ätuäpu, yatnqä äwikuwi.

⁹ Qu iinjä tquanğuwänğa, Pailoti iqu, “Israitqä iquau Miqä Naqä Tqueni, huätä equtäutmä etapmqätanä?” ätukqe. ¹⁰ Hiqäva-imäkkä naqä iqua, Jisasi Iqu yoqä naqä metqätanğqenqä äwqä quvqä imäkäpu, Ique

ätuma vqanquwiŋqä, Pailoti iqu näqŋqä yasämä eäqenqä, ii ätukqe. ¹¹ Pailoti iqu i tquanŋqä-qe, hiqäva-imäkkä naqä iqua, qokä-apäkiuqä kŋuä iuŋi hiŋi-hiŋi iwimäkäpu, Pailoti iqueni, “Jisasi Iqu qäyä etanŋuti, Baräpasi Iquenyqeŋqä” tupŋqä ätukuwi.

¹² Inŋaŋi Pailoti iqu, “Inŋi, ‘Israitqä iquau Miqä Naqä Iqueŋqä’ ätätqänuwä Iqueni, nyi äänä imäkmqäwä?” ätukqe.

¹³ Iiŋä tquanŋa, qu kima tnänä tii ätukuwi, “Iqueni, zä-huätati hunätŋqä imäkiyä!”

¹⁴ Iiŋä tquanŋuwänŋa, “Iiŋi suŋqe? Iqu suqä quvqä äki imäkätŋqäwä?” ätukqe.

Kimani, qu maŋä yänänäqŋqä ätäpu, “Zä-huätati hunätŋqä imäkiyä!” ätukuwi.

¹⁵ I tquanŋuwänŋa, iqu, qokä-apäkiu yeeqä iwimäkätŋqä wiŋŋanŋi, Baräpasi iqueni qunqä huätä äwiqutekqe. Itanŋa iqu, Jisasi Ique ptqä päkŋqä imäkätä, ämaqä mäkä-iqä iquau hipa iu zä-huätatä huepŋqä äwikqe.

¹⁶ Pailoti iqu, iquau vqanŋa, mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni, kiyapqä iqueŋqä anä ququawä yänŋisa ätuma äpeyäpiyanŋaŋi, mäkä-iqä huizi iquaunqä täaqä ätukuwi. ¹⁷ Inŋaŋi iqua Ique mäŋdi äkittqiyäpu, quanŋä ämiqä naqä enqä-pa hiätŋqä tii imäkkuwi. Iqini qu iqueni, qäkä ip-isqä hämänänä hŋqu äwiyätpiyi, guä yänä-tänŋi ämaqä naqä hŋqueä yŋŋa-nänä äkuäquväpu, Iqueä nyuänŋiu ämuäkuwi. ¹⁸⁻¹⁹ I imäkpäyi, qu iqueni, “Israitqä iquau Miqä Naqä Iquki! Hi-unŋinŋanŋqä” ätuäpu, häsuänŋitä Iqueä nyuänŋiu äpäsäpu, Iqueni makukuä äwqutäpu, itanŋa suqä ämaqä naqä hŋquenqä ipqä-pa, Iqueni

qonä äwoktäupu imiñuwi. ²⁰ Qu Iqueni quvqä iñji qäpu itquapiyi, ingañi qäkä ipisqä iqu huätä ätäuquväpu, Iqueqä qäki anğumä äwiyätukuwi. Itañi Iqueni, zä-huätati huepñqä ätuma äukuwi.

Mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni zä-huätati äuekuwiñqät†

²¹ Ämaqä anä-himqä Sairinisañä, Aleksandä iqueqätä, Rupesi iqueqätä, iquaquiyqä kanä Saimonä iqu, anä-himqä yäpaqängisa äpmamiñqe, yängisa paquvqanğani, mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqu zä-huätatä hunätñqä ze, iqu metñqä imäkuwi.

²² Qu Jisasi Iqueni, anä yoqä Golketa qonätanğqeunqä ätuma äukuwi. Yoqä iñji, kiqä quati, ‘Ämaqä nyuänä-yänjiqä.’ ²³ Iqñji qu Jisasi Iqueni, wainqä-eqä duñi marasiñqätä qäsä imäkñqe, täñä-huñqe Iqueqä huiwiñji wipti iqiyañqä wisäuqanğa, Iqu mämotanqä ikqe. ²⁴ Inğani, mäkä-iqä iqua, Iqueni zä-huätati äuekuwi. Iqua, Iqueqä gqetä ämuasmänğetä iwäsäupu, kikiñä mapñqä hänä ikuwi.

²⁵ Qu Iqueni zä-huätatiñji, mäptqä awänä mäpmeqä 9 klokñga äuekuwi. ²⁶ Quwqä suqä imäkmiñuwä duñi, kukñuä ämitkuwä iqu, ätäpu tii äqiyekuwi. “Israitqä iquau Miqä Naqä Iqueqä.” ²⁷⁻²⁸ Itanğa Iqu-tänä qäqiqiñji, ämaqä äpäsäsinyä quwä-meqä hñquaquñji, zä-huätatä äuekuwi. Hñqueni, hipa ämuangisa

† 15:20 Matiu 27:32-44; Lukä 23:26-43; Jonä 19:17-27

äuepu, hñqueni qunamäuqängisa äuekuwi.†
 29-30 Ämaqä iqi äpäwäpiyi, qu nyuänä ptqä
 äqiyäpu, Iqueni tä sisäwqä äväpu, tii ätukuwi.
 “Si, ‘Nyi hiqäva-imäkqä anji äpnetmä, hi-
 unji hñquaqui-hñquenyä anji mätqunjqä’ tqä-
 qukiyqä. Inji Tqä-täuä hñjä iqumuatnätnä,
 zä-huätatä äunänitani, äyaqäsqaŋga biyä!”
 ätumiñuwi. ³¹ Inji, hiqäva-imäkqä naqä iquatä,
 kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, qu-pqä tä
 inä äsäpu, “Iqu ämaqä huiziunji hñjä iqumu-
 atätñqä-qe, Iqueqä-kiuäni hñjä miqumuatñqä
 iqiya” ätñguwi. ³² “Kraisi ne ämineyätñqä
 Goti Iqu, Ique atäunüä ikqä, Israitqeu Miqä
 Naqä Tqu, äyaqäŋga qua täqinyqä äpä. Ga
 ne hiñuä äqunaqe, Iquenyqä quuvqä heqiy-
 atunquänänyä” ätñguwi. Inji, ämaqä zä-huätati
 anä äunminiya iquaqu-pqe, Iqueni kukñuä
 quvqä inä ätukiyi.

Jisasi Iqu äpäkonqenqäS

³³ Itanğa hiunji quemisqä ae ätimäuqanğa,
 qua eeqänänä iunji, hea äwäkqe. Awiyqä
 3 klokñgani, we anji äunqqe. ³⁴ Awiyqä
 3 klokñgani, Jisasi Iqu manjä yänänäqñqä tii
 ätkqe. “Eloi, Eloi, lema sapatani.” Kukñuä
 iqu, quati tiinji. “Nqä Goti Iqukiya! Nqä Goti
 Iqukiya! Si sunqä nyivquatämäunya?”

† **15:27-28** Pipa Grikä pmeqeugä kukñuä iu äqänänqä huiunji,
 kukñuä tiinä-pqä inä ätä äqänä. “Goti Iqueä bukiunji tii äyä
 äqänä. ‘Qu Iqueni ämaqä quvqä iquatä qäsä itquakuwiqä
 ätnäqeunji,’ iinji qäyu hetñqenqä ii itquakuwi.” **S 15:32** Matiu
 27:45-56; Lukä 23:44-49; Jonä 19:28-37

35 Ämaqä qäqiqi ätqäuminjuwä hñqua, kuknuä tä qätä äwipiyi, “Qätä wipu! Iqu Laisa iquenyqä tääqä ätqiyä” ätkuwi. 36 Ga, ämaqä hñqu tnänä äwäqe, yaanüä hui ämeqe, wainqä-eqä yänänäqñqä iu äyämeqe, hätäkqeu ikätäütä, Jisasi Iqu änätñqä äwisäukqe. Iñä itä, tii atukqe. “Laisa iqu äpätä, Iqueni zä-huätati äunänqe äyaqiyätä itumenqutiyä? Hiñuä äqänanä äpmenä.” 37 Inğanj Jisasi Iqu manä yänänäqñqä ätäqe, hindñä-meqä äwquatämäuqe, äpäkonñgqe.

38 Inğanj yuä naqänänä, hiqäva-imäkqä anä yäpä inğisa imaknminqä iqu, hituñuä yätuta inği-inği äpkñga äpäwiqe, hñquaqu qe imäkñgqe. 39 Inj mäkä-iqä iquau miqä, Jisasi Ique hiqumuanä äwiyä ätqäuminqä iqu, Iqu äänä itä päkonğanñgqe hiñuä äqunäqe tii ätkqe. “Naqä-qakui. Ämaqä Tqu, Goti Iqueqä Ymeqä Iqueyqä!” ätukqe.

40 Itanğa apäkä hiua, kiñä nänisa hiñuä äqumbu ätqäuminjuwi. Iuautanj, Mäliya, anä-himqä Maktälatanä ii, itanğa Mäliya, Jemisi hikñä wänqä ique, ä Josepä gueqiyqä känäu, itanğa Solomiyi. 41 Jisasi Iqu qua Galili iu pmetanğanj, Ique qänaki äwivändäpu, yätamäkqä äwiminjuwä iuae. Ga, apäkä kuapänänä, Jisasi Iqutä Jerusälemänqä anä äpkuwä iua-pqe, qäsä iqi ätqäuminjuwi.

*Jisasi Iqueqä huiwi, pñqä ekuwinqä**

* 15:41 Matiu 27:57-66; Lukä 23:50-56; Jonä 19:38-42

42-43 Hiunji iqueni, ii Sämbatqä hapä pmeqä iquenqä, nätmätqä näwinyä imäkkänğanji. Iutani, mäptqä äwitnqä ti pmetanğanji, Josepä Arämatiyatanä iqu, Pailoti Iquenyqä zä-miqä, ique äwimeqe, “Jisasi Iqueä huiwi ämamqeqä” ätukqe. Ämaqä iinjä iqu, Israitqä iquau miqä eeqänänjä iquautanä, yoqä naqä inänjä-tänju eä, Goti Iqunä miqeuñqä hinuä äqänä äpmaminqä iquvi.

44 “Jisasi Iqueä huiwi ämamqeqä” tquanğa, Pailoti iqu yäunüä iqe, ämaqä mäkä-iqä iquau miqä ique tääqä ätuätumeqe, “Jisasi Iqu ae äpäkonğqätanä, ä änääñgä?” ätuätä, yatnqä äwikqe. 45 Ämaqä iquesa näqnqä ae ämeqetani, Pailoti iqu, Josepä iqueni, “Jisasi Iqueä huiwi, yqä mayä” ätukqe. 46 Inğanji, Josepä iqu yuä naqä hnqu mbqä iäqe, Jisasi Iqueä huiwi zä-huätati äuekuwiuta äyaqiyätä, qua mänji ämaeqe, Iqueä huiwi huäqä äutäqe, ämaqä pizqä pnqä heqänqä hikä ätänjukuwä anä-nänjä imä pnqä ekqe. Pnqä ae eäqe, hikä qnqanä naqä hnqu, huaqä-huaqä ämiqa qnqanä ämaptekqe. 47 Mäliya Maktälatanä iisä, nñ Mäliya Josepä iqueqä känaisä, Jisasi Ique pnqä eqanğqe, hinuä äqunğiyi.

16

*Jisasi Iqu ävaukqenqä**

1 Hiunji Sämbatqe ae äpäwqanğanji, Mäliya Maktälatanä iu, Mäliya, Jemisi iqueqä känäu,

* 16: Matiu 28:1-15; Lukä 24:1-12; Jonä 20:1-18

itanga Solomi, qu eqä jinanä-weqe mbqä ikuwi. Ii, qu äma äwäpu, Jisasi Iqueä huiwiu equatpñqänänyä.

² Hiunji kinğanänä iqueuä zi-hinüä matqä, mäptqä ti eumäuqanğani, apäkä iua, Jisasi Ique pñqä ekqeunqä äwäpiyanğani, tii ätnquwi.

³ “Ne Jisasi Iqu hikä hovqä äwinqä iqueqä hikä qñqanä äptänänqe, huaqä-huaqä ämitä nauteyätñqe, tqukä?”

⁴ E äwäpiyä iunda hinüä äqunäukuwi, hikä iinjä iqu, kätanänä qäyä hitanqä-qe, qñqanä mäpmäwänätanği äqunquwi.

⁵ Itanga apäkä iua, Jisasi Ique pñqä ekqä yämä äpaquväpiyanğani, hikñä gquä qäpaiqä hämänänänä imäkñqä hñqu, hipa ämuangisa pmetanği äqumbiyi, injanji iua mi-iqä yänä ipu, äwäwa ikuwi.

⁶ I iqanguwänğa, iqu iuaunji, “He yäunüä miqä pampiyä” ätukqe. “He Jisasi Nasäretqätanä, zä-huätati äuequwä Iquenyqä hinüänqä äpqäuä. Iqu ae ävauqäqe. Hinüä qumbiyä! Äwäteqä täqñi, aanqä suänä.

⁷ Iinjä-qae, he äwäpu, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquau, (Pitä ique qäsä), tii tupiyä. ‘Iqu qua Galilinqä hinuiqä wänqiyä. Iqu ae etkqä-pa, he Ique iqi qumbñqäuä’ tupiyä” ätukqe.

⁸ Inğanji apäkä iua zä ipu, yäunüä-yäunüä winğanğa, ämaqä pñqä wiqeta yäpaqä mängisa ätimäupiyi, iqisanji zä äväma äukuwi. Iua äwäpiyanğani, zä yqänä iqäwäpu, ämaqeuñi mätquä ikuwi.

Jisasi Iqu, Mäliya Maktälatanä ii

äwimakqenqä†

⁹ Jisasi Iqu hiunji kinganänjä iqueuä zinuä matqänga ävauqetani, Mäliya Maktälatañä ii-ganä äwimakqe. Iñi, dnä quvqä 7 tqäutangi, Iqu huätä ändowatkqe. ¹⁰ Itani ii äwäqe, ämaqä, Iqutä anä ikämiñuwä iqua, huäqä-hunqä ämepu, kñuä qiyätqätanquwä iu äwimetä, awä ätukqe. ¹¹ Ii, “Jisasi Iqu hänä pmetanji, äqunänänä” tquanji äwiyäpiyä-qe, qu, “Ii quanjä ätqiyä” kñuä äwikqe.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä hñquaqui äwimakqenqä‡

¹² Itani huizi, Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä hñquaqu, anjä-himqä iutani äväma, qanä wätqätanqinyänga, Jisasi Iqu, iquaquini huitanä-qu imäknä äwimakqe. ¹³ Iquaqu anqumä äwiyi, huizi iquauni, iquaqui wimeqanqenqä ätukiyi. I tquanqiyä-qe, iqua, “Iquaqu quanjä ätqinyqä” kñuä ämakuwi.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iquau äwimetä, wänuä äwikqenqä§

¹⁴ Itani Iqu, wänuänqä ämotquaminqä 11 iqua, ymisañä änäpu pmetanquwänga äwimakqe. Iqu äwimeqe, ämaqä, Ique hänä anji pmetanji hinuä äqunquwinqä qäyä ätquanjä, ga “Qu quanjä änatqäuä” ätuäpu pmetanquwinqä, Iqu, “He nyuänjä woyqä imbu,

† **16:8** Pipa Grikä pmeqeugä kukñuä iu äqänänqä huiñi, kukñuä hiqñqä 9 iuta 20 bunqe, maqñqä eänä. Näqñqä-tänjä kuapänänji, Makä iqu maqiyqä ikqenqä kñuä indqänätqänjä.

‡ **16:11** Lukä 24:13-35 § **16:13** Matiu 28:16-20; Lukä 24:36-49; Jonä 20:19-23

quuvqä maeqiyqe, sunqä itqänäuä?” ätuätä, yänänäqñqä ätukqe. ¹⁵ Itanğa Iqu iquauni, “He qua äwitqutänqä-pa kukñuä änguä we-hunqä-täñi äma äwäpu, ämaqä eeqänänä iu awä tupñqeqä” ätukqe. ¹⁶ “Ämaqä quuvqä eqiyätä asñä ämeqä iqueni, Goti Iqu häñä iqumuatäniqe. Itanğa ämaqä quuvqä maeqiyqä iqä iquenyqe, Goti Iqu, ‘Hänä mäpmeqä yänqiyä’ täniqeqä.

¹⁷⁻¹⁸ Ämaqä quuvqä eqiyquwä iqua, wäunüä ämaqä mimäkqänänä tiñi imäkäpnuwi. Nyaqä yoqeta, dnä quvqä huätä ändowatpnuwi. Iqua kukñuä änyä-häñi ätpnuwi. Quwqä hipaitä qämakä a ämaqätpnuwi. Eqä quvqä ämbqe, qui mäwimäkqä yäniqe. Itanğa ämaqä täñä-yaqä witanğpqeuni, hipae haqeqi äwiyquwi, änguä imämbnuwiqä” ätukqe.

*Goti Iqu Jisasi Iqueni, qäukuä yätunqä ätuma ekqenqä**

¹⁹ Naqä Jisasi Iqu, iquauni kukñuä qäpu tquanğa, Iqueni qäukuä yätunqä ätuma ekqe. Itanğa Iqu Goti Iqueä hipa ämuangisa äpmakqe. ²⁰ Inğanı Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua im-imä äwäpu, kukñuä awä ätuäkäminuwi. Kukñuä naqä-qakuä hitanğqenqä motquapñqe, Naqä Iqu yänänäqñqä vqanği, iqua ämaqä mimäkqänänä imäkäkäminuwi.

* **16:17-18** Lukä 24:50-53, Wäunüinqä 1:9-12

Goti Hanjuwä Iqueqä Kuknui
The New Testament in the Menya language of Papua
New Guinea

Nupela Testamen long tokples Menya long Niugini

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Menya

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2021-07-12

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 5 May 2021

b1d968ea-da2d-5306-b214-e238bbf38aac